

T.C

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

**İMAM MÂLİK'İN (Ö. 179/795) EL-MUVATTA' ADLI
ESERİNDEKİ SİYER RİVÂYETLERİNİN TESPİTİ VE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Harun ARSLAN

ŞANLIURFA – 2022

T.C.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

**İMAM MÂLİK'İN (Ö. 179/795) EL-MUVATTA' ADLI
ESERİNDEKİ SİYER RİVÂYETLERİNİN TESPİTİ VE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Harun ARSLAN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahim ARSLAN

ŞANLIURFA – 2022

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY SAYFASI

Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahim ARSLAN danışmanlığında, Harun ARSLAN'ın hazırladığı “İmam Mâlik'in (ö.179/795) el-Muvatta' Adlı Eserindeki Siyer Rivâyetlerinin Tesbiti ve Değerlendirmesi” konulu bu çalışma 30/05/2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

☒ Oybirliğiyle / ☐ Oy çokluğu ile

İmza

Danışman	Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahim ARSLAN	
Üye	Prof. Dr. Murat AKGÜNDÜZ	
Üye	Doç. Dr. Ömer CİDE	

Bu tezin İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalında yapıldığını ve enstitümüz kurallarına göre düzenlendiğini onaylarım.

Prof. Dr. Şevket ÖKTEN

Enstitü Müdürü

Bu çalışma: Tarafından Desteklenmiştir.

Proje No :

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS
ORİJİNALLİK RAPORU ve BEYAN FORMU

Doküman No : HRÜ-KYS-FRM-015
Yayın Tarihi : .../.../20...
Revizyon No :
Revizyon Tarihi :
Sayfa No : 3 / 90

ÖĞRENCİNİN	
Öğrenci No	205226006
Adı / Soyadı	Harun ARSLAN
Anabilim Dalı/Programı	İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı / Tezli Yüksek Lisans
Tez Konusu	İmam Mâlik'in (ö. 179/795) el-Muvatta' Adlı Eserindeki Siyer Rivâyetlerin Tespiti ve Değerlendirilmesi

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans Tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 84 sayfalık kısmına ilişkin, 05/05/2022 tarihinde danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, benzerlik oranı % 19'dür. Ayrıca Tez çalışması hiçbir blok kopyalama içermemektedir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi, Harran Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesini ve Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez çalışması Orijinallik Raporu alınması ve kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

05/05/2022
Harun ARSLAN

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım. 05/05/2022

Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahim ARSLAN
(Danışman)

ÖZET

İMAM MÂLİK'İN (Ö. 179/795) EL-MUVATTA' ADLI ESERİNDEKİ SİYER RİVÂYETLERİNİN TESPİTİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

ARSLAN, Harun

Yüksek Lisans Tezi

İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahim ARSLAN

Mayıs, 2022, 70 Sayfa

İslâm dininin Kur'ân-ı Kerim'den sonra temel kaynağı hadistir. İmam Mâlik: “Bu ilim yani İlm-i hadis, dindir. Artık dininizi kimlerden aldığınıza dikkat ediniz.” Sözüyle hadisin önemini ve dinin bizzat kendisi olduğunu vurgulamaktadır. Hadisi en geniş tanımıyla, Hz. Peygamber'in ahlakı, şemâili, nübüvvetten önceki ve sonrasındaki söz ve fiilleri olarak tanımlamak mümkündür. Hadis bu geniş tanımıyla, “davranış, hal, yol, âdet, bir kimsenin hali, seciyesi ve hayat hikâyesi” anlamında ki siret/siyer ile paralellik arz etmektedir. Siyer kavram olarak Hz. Peygamber'in hayatını araştıran, nakleden ve kendine özgü metotları olan bir ilimdir. Siyer sadece Hz. Peygamber'in hayatını tanımlayan bir ilim olarak kalmamış, daha sonraları genel anlamda “Biyografi” için de siyer kavramı kullanılmıştır.

Siyer ve hadis ilimlerinin ortak noktası, her iki ilmin temelinde Hz. Peygamber'in olmasıdır. Her iki ilimin gayesi Hz. Peygamber'in hayatı ve faaliyetleriyle ilgili her türlü bilgi, rivâyet ve vesikaları toplamak ve nakletmektir. Bu nedenle siyer ve hadis ilimleri birbirleriyle doğrudan irtibatlıdır. Siyer ve Hadis arasındaki irtibatı ortaya çıkarmak adına çalışmamızda İmam Mâlik'in, *el-Muvatta' adlı* eserinde siyer ile ilgili rivâyetler tespit edilerek bu rivâyetler siyer kaynakları ile mukayese edilmiştir. Tespit ettiğimiz rivâyetleri mukayese için muteber siyer-megâzi müelliflerinden İbn İshak (ö. 151/768), Vâkıdî (ö. 207/823), İbn Hişâm (ö. 218/833), İbn Sa'd (ö. 230/845), İbn Seyyidünnâs (ö. 734/1334), Şâmî (ö. 942/1536) ve Nûreddîn Halebî'nin (ö. 1044/1635) eserlerine başvurulmuştur. Çalışma sonucunda *el-Muvatta'* da Hz. Peygamber'in siyeri hakkında birçok rivâyetin zikredildiği tespit edilmiştir. Bu durum hadis kaynaklarının siyer araştırmaları için büyük bir önem taşıdığını ortaya

koymaktadır. Ayrıca mukayese sonucunda nakledilen siyer rivâyetlerinin çoğunda hadiselerin siyak-sibakı, sebep-sonuç, yer ve zaman bilgisi gibi bilgilerin tam olarak verilmediği tespit edilmiştir. Bu tür rivâyetler ancak siyer kaynakları ile karşılaştırıldığında ele alınan hadis tam olarak anlaşılmaktadır. Bu da siyer kaynaklarının hadis araştırmaları için önemini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Tarihi, Siyer, Megâzî, Hadis, İmam Mâlik, el-Muvatta'.

ABSTRACT

DETERMINING AND EVALUATING THE SİRAH NARRATIVES IN İMAM MALİK'S WORK NAMED EL-MUVATTA

ARSLAN, Harun

Master Thesis

Department of Islamic History and Arts

Thesis Advisor: Dr. Abdurrahim ARSLAN

May, 2022, 70 Pages

The primary provenance of Islam after the Qur'an is hadith. Imam Malik emphasizes the importance of hadith and that it is the religion itself with the words "This science, that is, the science of hadith, is religion. Now be careful who you get your religion from." It is possible to define the hadith in the broadest sense as "the morality of the Prophet, his shama'il, his words and actions before and after his prophethood." With this broad definition, hadith has parallels with sirah/sirah in the sense of "behavior, state, way, custom, a person's state, character and life story." As a concept, Siyer is a science that researches and narrates the life of the Prophet and has its own methods. Later on, siyer did not only remain as a science describing the life of the Prophet, but also the concept of siyer was used for "Biography" in general.

The common point of the sirah and hadith is knowing and understanding the Prophet correctly. The aim of both sciences is to collect and transmit all kinds of information, narrations and documents related to the life and activities of the Prophet. Therefore, the sirah and hadith are in direct contact with each other. In our study, in order to reveal the relationship between the sirah and the hadith, the narrations about the sirah in Imam Malik's work named al-Muwatta' were determined and these narrations were compared with the sirah sources. In order to compare the narrations we detected, reliable siyer-megâzi authors were referenced like Ibn Ishaq (d. 151/768), Vakidi (d. 207/823), Ibn Hisham (d. 218/833), Ibn Sa'd (d. 230/845), Ibn Sayyidinas (d. 734/1334), Shâmî (d. 942/1536) and Halebî (d. 1044/1635). As a result of the study, in the Muvatta, it has been determined that there are many narrations about the

Prophet's biography. This situation reveals the importance of hadith sources for sirah research. Also, according to result of comparison, it was determined that in most of the posted narratives, information such as before and after the events, cause and effect, place and time information were not given in full. Such narratives are understood only when compared to the sources of the sirah. This reveals the importance of sirah sources for hadith studies

Keywords: Islamic History, Sirah, Megâzî, Hadith, Imam Mâlik, el-Muvatta.

**İMAM MÂLİK'İN (Ö. 179/795) EL-MUVATTA' ADLI ESERİNDEKİ SİYER
RİVÂYETLERİNİN TESPİTİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	II
ORJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELGESİ	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR	XI
GİRİŞ	1
A.Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı	1
B. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları	1
C. Siyer- Hadis İlişkisi	4

BİRİNCİ BÖLÜM

İMAM MALİK'İN HAYATI VE EL-MUVATTA' ADLI ESERİ

1.1. İmam Malik'in Hayatı	7
1.2. İmam Mâlik'in İlmi Kişiliği	8
1.2. İmam Mâlik'in Eserleri	11
1.3.El-Muvatta' Adlı Eseri	12
1.3.1. Râvileri ve Şerhleri	14
1.4. İmam Mâlik'in Siyer Kaynakları	15

İKİNCİBÖLÜM

SİYER İLE İLGİLİ RİVÂYETLER

2.1. Hz. Peygamber'in Hayatı ile İlgili Rivâyetler	19
2.1.1. Kureyş'in Kâbe'yi İmarı	19
2.1.2. Hz. Peygamber'in Çobanlık Yapması	20
2.1.3. Vahyin Geliş Şekilleri	21
2.1.4. Hz. Peygamber'in Allah Tarafından Uyarılması	22
2.1.5. Hz. Peygamber'in Evlilikleri	24
2.1.6. Kiblenin Değişmesi	27
2.1.7. Zeyd b. Hârise'nin Hz. Peygamber Tarafından Evlatlık Edinmesi	28
2.1.8. Necâşî'nin Gıyabi Cenaze Namazının Kılınması	29
2.1.9. Hz. Peygamber'in Yaptığı Umreler	29
2.1.10. Vedâ Haccı	30
2.1.11. Hz. Peygamber'in Hastalığı	33
2.1.12. Hz. Peygamber'in Vefatı	35
2.1.13. Hz. Peygamber'in Mirası	38
2.2. Hz. Peygamber'in Gazveleri ile İlgili Rivâyetler	39
2.2.1. Bedir Gazvesi	39
2.2.2. Uhud Gazvesi	40
2.2.3. Benî Mustalik Gazvesi	44
2.2.4. Zâtürrikâ Gazvesi	45
2.2.5. Hendek Gazvesi	47
2.2.6. Hudeybiye Seferi	49
2.2.7. Hayber'in Fethi	51
2.2.8. Vâdilkurâ Gazvesi	53
2.2.9. Mekke'nin Fethi	55
2.2.10. Huneyn Gazvesi	59
2.2.11. Tebük Gazvesi	64
2.3. Hz. Peygamber'in Şemâili ile İlgili Rivâyetler	65
2.3.1. Hz. Peygamber'in İsimleri	65
2.3.2. Hz. Peygamber'in Fiziki Özellikleri	66

SONUÇ

69

KAYNAKÇA

71

KISALTMALAR

a.s.	: Aleyhi's-Selâm
b.	: İbn, bin/Oğlu
b. y.	: Basım yeri yok
bint	:Binti: Kızı
bk.	: Bakınız
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
ed.	: Editör
H	: Hicri
Hız.	: Hazreti
nşr.	: Neşir eden
ö.	: Ölüm tarihi
r.a.	: Radıyallahu anh
r.anhâ	: Radıyallahı anhâ
s.a.v.	: Sallallâhu aleyhi ve sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
ter.	: Tercüme eden
thk.	: Tahkik eden
ts.	: Tarihsiz
tsh.	: Tashih eden
vb.	: ve benzerleri
Ü	: Üniversite
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

A.Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı

Çalışmamızın konusu, İmam Mâlik'in İslâmî ilimler dünyasına damgasını vuran *el-Muvatta'* adlı; hadis ve fıkıh bilgilerini içeren eserindeki siyer rivâyetlerinin değerlendirilmesidir. Bu nedenle çalışmamıza "İmam Mâlik'in *el-Muvatta'* eserindeki siyer rivâyetlerinin tespiti ve değerlendirilmesi" adı verilmiştir. Çalışmamızda öncelikle İmam Mâlik'in hayatı ele alınmış, *el-Muvatta'* adlı eseri hakkında genel bilgi verilmiş sonrasında, İmam Mâlik'in siyer konularını ihtiva eden rivâyetleri tespit edilerek diğer kaynaklarla mukayeseli bir şekilde değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

İmam Mâlik'in ilim çevrelerinde büyük ilgi gören *el-Muvatta'* adlı eseri onun yaşadığı dönemin zengin ilim ve kültür ürünlerinden biridir. Hadis ilminin ilklerinden olan eser hakkında, İslâm hukuku, hadis, tefsir ve din eğitimi gibi muhtelif birçok alanda çalışma yapılmıştır. Ancak hadisin ayrılmaz bir parçası olan siyer alanında *el-Muvatta'* üzerinde herhangi bir çalışma tespit edemedik. Yapacağımız bu çalışmanın bu anlamda katkı sağlayacağını umuyoruz.

Fıkıh bablarına göre tertip edilen *el-Muvatta'* da siyer ile ilgili rivâyetlere yer verilmesine rağmen bunlar aynı başlıkta ve bölümde zikredilmemiştir. Megâzî hakkında rivâyetler genel olarak cihâd bölümünde yer almışsa da farklı bölümlerde de rivâyetler bulunmaktadır. Dolayısıyla eserde geçen siyer rivâyetlerinin tespit edilmesi araştırmamızın birinci amacıdır. Tespit edilen rivâyetlerin tarihi değerinin ortaya konulması bir diğer amaçtır. Bunun için tespit ettiğimiz rivâyetleri ilk dönem İslâm tarihçilerinden Vâkıdî (ö. 207/823), İbn Hişâm (ö. 218/833), İbn Sa'd (ö. 230/845) ve daha sonra yazılan siyer alanında muteber eserlerden olan: İbn Seyyidünnâs (ö. 734/1334), Şâmî (ö. 342/1536) ve Halebî'nin (ö. 1044/1635) eserlerindeki bilgilerle ne kadar uyduğu, hangi konularda farklılaştığı ve *el-Muvatta'* daki bilgilerin bu kaynaklarda yer alıp almadığı araştırılmıştır. Böylece rivâyetler arasındaki farklılıkların ortaya konulması hedeflenmiştir.

B. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları

el-Muvatta' da siyer ile ilgili rivâyetlerinin ortaya konulması için tarama, tespit ve tasvir yöntemi, bu rivâyetlerin karşılaştırılması için tahlil ve değerlendirme yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmamızın ana konusu olan İmam Mâlik'in *el-Muvatta'*

adlı eserinin bir hadis kitabı olması hasebiyle siyere ait rivâyetler ayrı bir başlık altında alınmadığından eser baştan sona taranmıştır. Tespit edilen rivâyetler hangi konu hakkında ise o başlık altında kronolojik olarak sıraya konulup tasvir edilerek düzenli bir metin haline getirilmiştir. Bu sıralama ve metin inşasından sonra rivâyetlerin siyer alanındaki eserlerle mukayesesi ve değerlendirmesi yapılmıştır.

İmam Mâlik'in *el-Muvatta'* adlı eserinde yer alan siyer ile ilgili rivâyetlerin tespiti ve değerlendirilmesini amaçlayan çalışmamızda başlıca şu eserlerden istifade edilmiştir:

İmam Mâlik'in *el-Muvatta'* eseri doğal olarak çalışmamızın temel kaynağıdır. *El-Muvatta'*nın birçok râvisi olduğundan dolayı üç farklı râvinin nüshasından yararlandık. Yararlandığımız râviler şunlardır: Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin (ö. 189/805) rivâyeti,¹ Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî'nin (ö. 234/849) rivâyeti,² Ebû Mus'ab'ın (ö. 242/857) rivâyeti.³

Çalışmadaki bazı metinlerin anlaşılmasında karşılaşılan birtakım işkâlatın çözümlenmesinde ve anlaşılmasında *el-Muvatta'* üzerine yapılan şerh çalışmalarına da başvurulmuştur. Bu meyanda; İbn Abdülber en-Nemerî'nin (ö. 463/1071) *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta' mine'l-me'ânî ve'l-esânîd*,⁴ *el-İstizkâr*'ı⁵ ve Zürkânî'nin (ö. 1367/1948) *Şerhu'l-Muvatta'*⁶ adlı eseri yararlandığımız şerh çalışmalarıdır.

*El-Muvatta'*da yer alan siyer rivâyetlerinin siyer kaynakları ile mukayesesi için meşhur beş farklı siyer eserine başvurduk. Bunlar; megâzî konusunda en eski

¹ Ebû 'Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî İmam Mâlik, *el-Muvatta' (Rivâyetu's-Şeybânî)*, thk. 'Abdulvehhâb 'Abdullaîf (b.y.: y.y., ts.).

² Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî el-Asbahî el-Yemenî İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, thk. Muhmmmed Mustafa el-A'zamî (Abudabi: Müessese Zâyed b. Sultân, 1425).

³ Ebû Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî İmam Mâlik, *el-Muvatta' (Rivâyetu Ebî Mus'ab)*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Mahmûd Halîl (Beyrut: Mu'essesetu'r-Risâle, 1991).

⁴ Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. 'Abdillâh b. Muhammed İbn 'Abdülber en-Nemerî, *et-Temhîd li mâ fi'l-Muvaţta' mine'l-me'ânî ve'l-'Esânîd*, thk. Muştafâ b. 'Ahmed el-'Alevî, Muhammed 'Abdulkebir el-Bekrî (Mağrib: Vezâratu 'Umumi'l-Evkâf ve's-Şu'ûnî'l-İslâmiyye, 1387/1967).

⁵ Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. İbn 'Abdülber en-Nemerî, *el-İstizkârü'l-câmî li-mezâhibi fukahâ'i'l-emsâr ve 'ulemâ'i'l-aktâr fî mâ tezâmmenehü'l-Muvaţta' min me'ânî'r-re'y ve'l-âsâr*, thk. Sâlim Muhammed Atâ - Muhammed Ali Mu'az (Beyrut: Darü'l Kütübî'l İlmiyye, 2000).

⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdilbâkî b. Yûsuf ez-Zürkânî, *Şerhu'l-Muvatta'* (Kahire: Mektebetü's-Sekâfeti'l-İslâmiyy, 2003).

kaynaklardan biri olan Vâkıdî'nin *Kitabü'l-Meğâzî* 'si,⁷ Hz. Peygamber'in siyerine dair tamamı günümüze ulaşan en eski kaynak olan İbn Hişâm'ın *es-Sire*'si,⁸ İbn Seyyidünnâs'ın '*Uyûnü'l-eser fî fûnûni'l-meğâzî ve 'ş-şemâil ve 's-siyer*',⁹ Şâmî'nin *Sübülü'l-hüdâ ve 'r-reşâd*'¹⁰ ve Halebî'nin, *İnsânü'l-'uyûn fî sîreti'l-emîni'l-me'mûn*'i¹¹ adlı eserlerdir. Bunlar haricinde İbn Kayyım el-Cevziyye'nin (ö. 751/1350) *Zâdü'l-me'âd fî hedyi hayri'l-ibâd*¹² ve İbn Kesîr'in (ö. 774/1373) *el-Bidâye ve 'n-nihâye*¹³ adlı eserleri yararlandığımız eserlerdendir.

Ayrıca çalışmamızda tabakât türü eserler sıkça başvurduğumuz kaynaklar arasındadır. Tabakât türü eserlerden günümüze ulaşan en eski kaynak olan İbn Sa'd'ın *Kitâbü't-tabakâti'l-kebîr*'i¹⁴ en sık başvurduğumuz kaynaklar arasındadır. Ayrıca İbn Abdülber en-Nemerî'nin *el-İstîâb fî ma'rifeti'l-ashâb*'i¹⁵ Zehebî'nin (ö.748/ 1348) *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* 'sı¹⁶ başvurduğumuz tabakât türü eserlerdendir.

Araştırmanın her aşamasında *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nin ilgili maddelerinden istifade edilmiştir. Çalışmada adı geçen müelliflerin isimleri, vefat tarihleri, eser isimlerinin yazımında *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* esas alınmıştır.

Ayrıca çalışmada birçok tez, dergi ve makale gibi kaynaklardan azami derecede istifade edilmiştir. Söz konusu kaynaklar çalışmanın "Kaynakça" kısmında listelendiğinden burada zikredilmeye gerek görülmemiştir.

⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Vâkıdî el-Eslemî el-Medenî Vâkıdî, *el-Meğâzî*, thk. Marsden Jones (Beyrut: Âlemu'l-Kütüb, 1984).

⁸ Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb ez-Zühelî İbn Hişâm, *es-Sirtü'n-Nebeviyye*, thk. Taha Abdul Rauf Said (Beyrut: Dâru Sâdır, 2005).

⁹ Ebû'l-Feth Fethuddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Ya'murî İbn Seyyidünnâs, '*Uyûnü'l-eser fî fûnûni'l-meğâzî ve 'ş-şemâil ve 's-siyer*', thk. İbrahim Muhammed Ramazan (Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1993).

¹⁰ Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî Şâmî, *Subulü'l-hudâ ve 'r-reşâd fî sîreti hayri'l-ibâd*, thk. Ali Muhammed Mu'avvid - Âdil Aḥmed (Lübnan: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993).

¹¹ Ebû'l-Ferec Nûrüddîn Alî b. Bûrhâniddîn İbrâhîm b. Ahmed Halebî, *İnsânü'l-'uyûn fî sîreti'l-emîni'l-me'mûn*, thk. Ahmed T'ame el-Halebî (Beyrut: Dâru'l Kitâbü'l İlmiyye, 2007).

¹² İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-me'âd fî hedyi hayri'l-ibâd* (Beyrut: Müessesetu'r- Risâle, 1994)

¹³ Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer İbn Kesir, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin el- Turki (Beyrut: Dâru'l Hicr, 1998)

¹⁴ Ebu Abdillâh Muhammed İbn Sa'd, *Kitâbü't-tabakâti'l-kebîr*, thk. İhsan Abbâs (Beyrut: Dâru Sâdır, 1968).

¹⁵ Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. İbn 'Abdülber en-Nemerî, *el-İstîâb fî ma'rifeti'l-ashâb*, thk. Ali M. el-Bicâvî (Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 1996).

¹⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Beşşâr, Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 1417).

C. Siyer- Hadis İlişkisi

İslâm dininin Kur'ân-ı Kerim'den sonra temel kaynağı hadistir. İmam Mâlik: “Bu ilim yani İlm-i hadis, dindir. Artık dininizi kimlerden aldığınıza dikkat ediniz.”¹⁷ Sözüyle hadisin önemini ve dinin bizzat kendisi olduğunu vurgulamaktadır. Hadisi en geniş tanımıyla, Hz. Peygamber'in ahlakı, şemâili, nübüvvetten önceki ve sonrasındaki söz ve fiilleri olarak tanımlamak mümkündür.¹⁸ Hadis bu geniş tanımıyla, “davranış, hal, yol, âdet, bir kimsenin hali, seciyesi ve hayat hikâyesi” anlamında ki siret/siyer ile paralellik arz etmektedir.¹⁹

Siyer kavram olarak Hz. Peygamber'in hayatını araştıran, nakleden ve kendine özgü metotları olan bir ilimdir.²⁰ Siyer sadece Hz. Peygamber'in hayatını tanımlayan bir ilim olarak kalmamış, daha sonraları genel anlamda “Biyografi” için de siyer kavramı kullanılmıştır.

Siyer ve hadis ilimlerinin ortak noktası, her iki ilmin temelinde Hz. Peygamber'in olmasıdır. Her iki ilimin gayesi Hz. Peygamber'in hayatı ve faaliyetleriyle ilgili her türlü bilgi, rivâyet ve vesikaları toplamak ve nakletmektir.²¹ Siyer ve hadis arasında oluşan bu ortaklık sebebiyle ilk dönemde hadis ve siyer çalışmaları iç içe yürümüştür. İlk dönem siyer müelliflerinin muhaddis olmaları ve

¹⁷ Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî el-Asbahî el-Yemenî Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik*, thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî (Abudabi: Müessesetü'l-Basit, 1425), 5/1725; Ebû'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk* (Beyrut: Dâru'l Fikr, 1995), 55/352; Ebû'l-Haccâc Yûsuf b. 'Abdurrahmân b. Yûsuf el-Kelbî Cemâluddîn el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl fî 'Esmâi'r-Ricâl*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Mu'essesetu'r-Risâle, 1400/1980), 1/161; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübela'*, thk. Beşşâr, Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1417), 5/343.

¹⁸ M. Yaşar Kandemir, “Hadis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/319-324.

¹⁹ Hüseyin Güneş, “Siyer Araştırmalarında Hadis Kaynaklarının Önemi”, *Siyer Araştırmaları Dergisi* 3 (2018), 55-66.

²⁰ Güneş, “Siyer Araştırmalarında Hadis Kaynaklarının Önemi”, 55-66.

²¹ Gönül Kolkıran, *Tarih ve Hadis Disiplini Açısından Güvenirlilik Sorunu: İbn İshak ve Vakidi Örneği* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004), 58.

Sehâvî'nin (ö. 902/1497) “Tarih, hadis ilimlerinden bir ilimdir.”²² demesi bu iki ilmin ne kadar iç içe olduğunun göstergesidir.²³

Hadis alanında yazılan ilk dönem eserlerinde birçok siyer rivâyetleri yer aldığı gibi *Kütüb-i Sitte* ve diğer hadis kaynaklarının hemen hepsinde müstakil siyer-megâzi bölümleri yer almıştır. Bu nedenledir ki “her hadis külliyyatı aynı zamanda bir siyer kaynağıdır” denmiştir.²⁴ Hadis kaynaklarında siyer konularına ait özel başlıkların bulunması, siyer araştırmalarında müracaat edilen ilk kaynaklardan olmuştur. Ayrıca hadisçilerin, haberleri içerik ve sened yönüyle titizlikle kritize etmeleri, râvileri ve bilgileri tenkide tabi tutmaları, siyere dair eserlerinin içerik yönüyle sağlam bir zemine oturmasını sağlamıştır. Bu açıdan hadisin, siyer ilminin gelişmesinde önemli rolü olmuştur.²⁵

Hadis ilmi siyerin gelişmesine her ne kadar katkı sağlasa da siyeri hadis ilminin alt bir disiplini olarak görmek yanlıştır. Nitekim her ne kadar ortak noktaları Hz. Peygamber olsa da her iki ilmin amaçları farklılık arz etmektedir. Hadis ilmi Hz. Peygamber'in şer'î bir hüküm içeren söz, fiil ve takrirlerini ele alırken siyer ilmi ise Hz. Peygamber'in doğumundan vefatına kadar geçen süre içerisinde yaşanan hadiseleri ele almaktadır. Bu durum her iki ilmin arasında önemli bir fark oluşturmaktadır.²⁶ Bir diğer fark ise “tarih/zaman/kronoloji” ve “yer ve zaman” açısından. Hadis ilminde bu kavramlar bazen göz ardı edilse de siyer ilmi için çok önemlidir.

Kuşkusuz her iki ilim birçok konuda birbirlerine kaynaklık etmektedir. Örneğin râvilerin cerh ve tadili için tabakat eserleri hadis ilmine kaynaklık etmektedir. Aynı şekilde hadis ilmi siyer ilmine birçok konuda kaynak olmaktadır. Hadis ilmi siyer ilmine, Sahâbe menkıbelerine dair verilen bilgiler, ekonomik ve dini hayata dair, Hz.

²² Şemseddin Muhammed b. Abdurrahman Sehâvî, *el-İ'lân bi't-tevbîh limen zemme 'ehle't-tarîh* (Riyad, 2017), 86-90; Abdurrahim Arslan, *Şemseddin Muhammed b. Abdurrahman Es-Sehâvî'nin (902/1496) Hayatı, Eserleri ve Tarih Savunmasına Dair El-İ'lân Bi't-Tevbîh Limen Zemme't-Tarih Adlı Eseri* (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 15.

²³ Ramazan Önal, *İbn Ebî Şeybe'nin Musannef'indeki Siyer ve Meğâzî İle İlgili Rivayetlerinin Tespiti ve Değerlendirilmesi (Mekke Dönemi)* (Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 1.

²⁴ Kasım Şulul, *Siyer Usûlü* (İstanbul: Ensar, 2019), 145.

²⁵ Önal, *İbn Ebî Şeybe'nin Musannef'indeki Siyer ve Meğâzî İle İlgili Rivayetlerinin Tespiti ve Değerlendirilmesi (Mekke Dönemi)*, 2.

²⁶ Kolkıran, *Tarih ve Hadis Disiplini Açısından Güvenirlilik Sorunu: İbn İshak ve Vakidi Örneği*, 54.

Peygamber'in uygulamaları, Peygamber telakkilerindeki yanlış algılamaların tashihi. Gibi konularda kaynaklık etmektedir.²⁷

Görüldüğü üzere hadis ve siyer arasında ciddi bir ilişki bulunmaktadır. Bu nedenle siyer araştırmalarında hadis ilminden soyutlanmış bir araştırma yapmak mümkün olmadığı gibi hadis araştırmalarında siyeri göz ardı etmek yanlış çıkarımlara açabilmektedir.

²⁷ Şaban Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006), 44.

BİRİNCİ BÖLÜM

İMAM MALİK'İN HAYATI VE el-MUVATTA' ADLI ESERİ

1.1. İmam Malik'in Hayatı

Asıl adı, Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Âmir b. Amr b. Gaymân b. Huseyl b. Amr b. Hâris el-Asbahî el Himrî el- Medenî'dir. Künyesi Ebu Abdullah'tır.²⁸ İmam Mâlik Kahtanilerin alt kollarına nisbetle Asbahî, Ya'muri ve Himyerî nisbeleri ile anılmasının yanında Yemen asıllı olduğundan Yemenî ve daha çok Medine'de yaşamış olmasından dolayı da Medenî nisbeleriyle de anılmıştır.²⁹

İmam Mâlik'in doğum tarihi hakkında kaynaklarda farklı tarihler verilmiştir. Genel itibariyle doğum tarihi 93/711-12 senesi olarak kabul görülmektedir.³⁰ Doğum yeri ise Medine'nin nahiyelerinden Zülmerve köyüdür.³¹ Hac veya umre için Mekke'ye gidişleri dışında ayrılmamış, Medine'nin mânevi değeri yanında buradaki zengin ilmî ortamdan da gerek öğrenciliği gerek hocalığı zamanında başka bir yere gitmekten onu müstağni kılmıştır.³²

Annesinin adı Âliye bt. Şerîk b. Abdurrahman el-Ezdiyye'dir.³³ Kaynaklarda İmam Mâlik'in Muhammed, Yahyâ ve Fâtıma adında üç çocuğu olduğu belirtilirke İbn Abdülber , Hammâd adında başka bir ismi de ekleyerek çocuklarının sayısını dörde

²⁸ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/48-49.

²⁹ Ebû Yûsuf Ya'kûb b. Sufyân el-Fârisî el-Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târih*, thk. Ekrem Dîyâ el-'Umerî (Beyrut: Mu'essesetu'r-Risâle, 1401/1981), 1/46; Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. 'Abdillâh b. Muḥammed İbn 'Abdülber en-Nemerî, *el-İntikâ' fî fedâilî'ss-selâsseti'l-e'immeti'l-fukahâ* (Beyrut: y.y., ts.), 10-15; Ebû'l-Fadl 'Iyâd b. Mûsâ el-Yahsubî el-Kâdî İyâz, *Tertîbu'l-medârik ve takrîbu'l-mesâlik*, thk. İbn Tâvî et-Tancî vd. (Mağrib: Matba'atu Fuḍâle, 1385/1965-1403/1983), 1/104-110; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/48-50; İbrâhîm b. 'Alî b. Muḥammed b. Ferḥûn el-Ya'merî İbn Ferḥûn, *ed-Dibâcu'l-muzheb fî ma'rifeti a'yânî'l-'ulemâ'i'l-mezheb*, thk. Muḥammed el-Aḥmedî Ebû'n-Nûr (Kahire: Dâru't-Turâs, ts.), 1/82; Kenan Oral, *Muvatta'ın Oluşum Süreci Nüsha Farklılıkları ve Nedenleri* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktor Tezi, 2020), 11; Ahmet Özel, "Mâlik b. Enes", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/506-513.

³⁰ İbn 'Abdülber en-Nemerî, *el-İntikâ'*, 59; Kâdî İyâz, *Tertîbu'l-medârik*, 1/118; Özel, "Mâlik b. Enes", 27/506-513.

³¹ Kâdî İyâz, *Tertîbu'l-medârik*, 1/124-125; Oral, *Muvatta'ın Oluşum Süreci Nüsha Farklılıkları ve Nedenleri*, 13.

³² Özel, "Mâlik b. Enes", 27/506-513.

³³ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/49.

çıkarmaktadır. İmam Mâlik'in çocuklarından Yahyâ ve Fâtıma aynı zamanda babalarından *el-Muvatta'* nakledenler arasında yer almaktadır.³⁴

Hayatının yarısını Emevîler, yarısını Abbâsiler döneminde geçiren İmam Mâlik kendini devrindeki siyasî olaylardan uzak tutmuş ve tarafsız kalmayı tercih etmiştir.³⁵

İmam Mâlik, 179/795 yılının Rebûlevvel/Haziran ayında 86 yaşında Medine'de vefat etti. Cenazesi, Medine valisi Abdullah b. Muhammed b. İbrahim tarafından kılınan cenaze namazının ardından Bakî' mezarlığına defnedildi.³⁶

1.2. İmam Mâlik'in İlmi Kişiliği

Hicri ikinci asrın önemli fakih ve muhaddislerinden olan İmam Mâlik dönemin önemli ilim merkezlerinden olan Medine'nin ilmi atmosferinden etkilenecek ailesinin teşvikiyle ilim hayatına başlamıştır. Fıkıh ilminde Rebîatür'r-Re'y ve İbn Hürmüz, hadis ilminde ise İbn Ömer'in mevlası Nâfi' (ö. 117/735), İbn Şihâb ez-Zührî (ö. 124/742), Abdullah b. Dinâr el-Kureşî el-Adevî (ö. 124/744), Ebû'z-Zinad Abdullah b. Zekvân (ö. 130/748), Abdullah b. Ebî Bekir b. Muhammed (ö. 135/752), Zeyd b. Eslem el-Adevî (ö. 136/754), Yahyâ b. Saîd el-Ensârî (ö. 143/760) ve Hişâm b. Urve el-Kureşî (ö. 146/763) gibi dönemin önemli muhaddislerden ilim tahsil etmiştir.³⁷

İmam Mâlik genç yaşında hocalığa ve fetva vermeye başlamıştır. Önde gelen öğrencilerinden olan Şâfiî (ö. 204/820), İmam Mâlik'ten gençlik çağında ilim tahsiline başladığını, Zehebî ise İmam Mâlik'in 21 yaşında ders vermeye başladığını söyleyerek net bir yaş belirtmiştir.³⁸

Ders vermeye başladıktan kısa bir süre sonra İmam Mâlik'ten hadis ve fıkıh öğrenmek için Medine dışından pek çok öğrenci gelmiştir. Zehebî, İmam Mâlik'ten hadis ve fıkıh rivâyet edenlerin sayısının 1400 olduğunu belirtir.³⁹ İmam Mâlik'in

³⁴ İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcu'l-muzheb*, 1/58; İbn 'Abdülber en-Nemerî, *et-Temhîd*, 1/87; Oral, *Muvatta'ın Oluşum Süreci Nüsha Farklılıkları ve Nedenleri*, 12.

³⁵ Özel, "Mâlik b. Enes", 27/506-513.

³⁶ Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik*, 1/32; İbn 'Abdülber en-Nemerî, *et-Temhîd*, 1/705-707; Cemâluddîn el-Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl fî 'esmâi'r-ricâl*, 1/707; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/130.

³⁷ Kâdî İyâz, *Tertîbu'l-medârik*, 1/32-33; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/343; Oral, *Muvatta'ın Oluşum Süreci Nüsha Farklılıkları ve Nedenleri*, 13-21; Özel, "Mâlik b. Enes", 27/506-513.

³⁸ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/55; Oral, *Muvatta'ın Oluşum Süreci Nüsha Farklılıkları ve Nedenleri*, 22.

³⁹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/52.

Endülüs, Mağrib, Hicaz, Yemen, Mısır, Irak ve Şam gibi İslâm dünyasının farklı bölgelerinden gelen birçok talebesi vardır. İbn Ziyâd el-Absî (ö. 183/799), Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî (ö. 189/805), İbnü'l-Kâsım (ö. 191/806), Şebtûn diye meşhur Ziyâd b. Abdurrahmân (ö. 193/808-809), İbn Vehb (ö. 197/813), Şâfiî (ö. 204/820) ve Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî (ö. 234/849) öğrencileri arasında öne çıkanlardan bazılarıdır.⁴⁰

Sağlam hafızası ve derin ilminin yanında disiplin ve ihlası sayesinde hadis ve fıkıh alanlarında bir âlim olan İmam Mâlik kendi döneminde ve kendinden sonraki dönemlerde övgüyle anılmış, İslâm ümmetinin yetiştirdiği mümtaz şahsiyetler arasında yer almıştır. Kaynaklarda onun hakkında birçok övgü bulunmaktadır.⁴¹

İbn Uyeyne (ö. 198/814) onu, “Seyyidü'l-müslimîn”, “Zamanın hücceti”, Abdullah b. Mübarek (ö. 181/797) “Ümmetin imamı”, İbnü'l-Medîni (ö. 234/848), İbn Hanbel (ö. 241/855), Buhârî (ö. 256/870) gibi birçok âlimin onu imam olarak nitelendirmesi onun ilimde ne kadar yetkin olduğunu ortaya koymaktadır.⁴²

İmam Mâlik'in hakkında yapılan değerlendirmelere baktığımız da daha çok hadis ve fıkıhta ön plana çıktığı görülmektedir. Abdurrahman b. Mehdî (ö. 198/813-14), Mâlik'in çağdaşları olan Süfyân es-Sevrî (ö. 161/778) ve Evzâi (ö. 157/774) ile karşılaştırarak “Sevrî hadiste imamdır. Evzâi sünnet konusunda imamdır. Mâlik ise hem hadis hem sünnette imamdır.” Demiştir. Ayrıca İbn Hanbeli'n (ö. 241/855) “hadiste ve fıkıhta imam” olarak değerlendirmesi⁴³ onun hadisin rivâyetinin yanı sıra dirâyet ve sünneti tespit kabiliyetine işaret etmektedir.⁴³

İmam Mâlik'in hadis ilminde bu denli övülmesinin nedeni hadisleri toplamasındaki disiplininden taviz vermemesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim kaynaklarda İmam Mâlik'in yüz bin civarında hadis bildiği ama bu konudaki titizliği

⁴⁰ Oral, *Muvatta'ın Oluşum Süreci Nüsha Farklılıkları ve Nedenleri*, 24.

⁴¹ Özel, “Mâlik b. Enes”, 27/506-513.

⁴² Ebû 'Abdullâh Muhammed b. İsmâ'il b. İbrâhîm el-Buhârî el-Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, thk. Heyet (Haydarabad: Dâiratü'l-Me'ârifî'l-'Osmâniyye, ts.), 7/266-310; Ebu'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Muhammed el-Cevherî, *Müsnedü'l-Muvatta*, thk. Lütfî b. Muhammed, Tâhâ b. Ali (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1997), 104-409; İbn 'Abdülber en-Nemerî, *et-Temhîd*, 1/173; Ebû Bekr Ahmed b. 'Alî b. Sâbit el-Bağdâdî Haţîb el-Bağdâdî, *el-Câmi' li 'ahlâkir-râvî ve 'âdâbi's-sâmi'*, thk. Mahmûd et-Tahhân (Riyad: Mektebetü'l-Me'ârif, 1983/1403), 2/297; Kâdî İyâz, *Tertîbu'l-medârik*, 1/153; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 8/94; Oral, *Muvatta'ın Oluşum Süreci Nüsha Farklılıkları ve Nedenleri*, 25.

⁴³ Oral, *Muvatta'ın Oluşum Süreci Nüsha Farklılıkları ve Nedenleri*, 26.

sebebiyle ancak az bir kısmını rivâyet ettiği belirtilmektedir. Vefat ettiğinde evinde birçok hadis yazılı sahifeler bulunduğu halde bunları rivâyet etmemiştir. Çok hadis rivâyet edenleri, her bildiğini söyleyenleri kınar, böyle yapanların insanların sapmasına sebep olabileceğini belirtirdi.

İmam Mâlik herkesten hadis rivâyet etmez sadece mutkîn (mükemmel, sağlam) ve sadûk olandan rivâyet alıp rivâyet ederdi. İbn İshak'ın Hz. Peygamber'in gazvelerini Müslüman olan Yahudilerden araştırmasından dolayı tenkit etmiş onun hakkında "Yahudilerden rivâyet eden deccâllardan bir deccâldır", "yalancıdır" gibi ağır ifadeler kullanmıştır.⁴⁴ İmam Mâlik bu titizliği ve ilmi disiplininden ötürü hadis otoritelerince bu ilmin zirvelerinden biri kabul edilmiş, "hâfız, hüccet, imam, emîrû'l-mü'minîn fi'l-hâdis" gibi vasıf ve unvanlara layık görülmüştür.⁴⁵

İmam Mâlik muhaddis kimliğinin yanında fıkıh alanındaki bilgisi, fetva ve icthad dirâyetiyle de otorite kabul edilmektedir. Nitekim İmam Mâlik fıkhi bilgisinden dolayı Medine ve Haremeyn müftüsü olarak anılmaktadır.⁴⁶ Hadis ilminde gösterdiği titizliği aynı şekilde fıkıh alanında da göstermiştir. Kendisine fikhî bir meselede danışıldığında hemen görüş belirtmez, konu üzerinde uzun süre düşünür, araştırmalar yapar, daha sonra cevabını verirdi. "Bir mesele hakkında on küsur yıldan beri düşünmekteyim, henüz kesin bir karar varamadım"⁴⁷ demesi bu konuda ne kadar hassas olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı şekilde kendisine yöneltilen kırk sorudan sadece beş tanesine cevap vermesi fikhî konularda hassas olduğunun başka bir göstergesidir.⁴⁸

İmam Mâlik'in fıkıh alanındaki bilgi birikimi ve titizliğinden dolayı kendisine birçok övgüde bulunulmuştur. İbn Rüşd (ö. 520/1126) İmam Mâlik'i re'y ve kıyasta "Emîrû'l-mü'minîn" olarak nitelendirmektedir. Dârimî (ö. 280/894) daha ileri giderek

⁴⁴ Abdurrahim Arslan, *İbn Seyyidinâs ve 'Uyûnül-Eser* (İstanbul: Siyer Yayınları, 2019), 158.

⁴⁵ Özel, "Mâlik b. Enes", 27/506-513.

⁴⁶ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/94; Oral, *Muvatta'nın Oluşum Süreci Nüsha Farklılıkları ve Nedenleri*, 27.

⁴⁷ Kâdî İyâz, *Tertibu'l-medârik*, 1/144.

⁴⁸ Kâdî İyâz, *Tertibu'l-medârik*, 1/146.

İmam Mâlik'i dinin kaynaklarından biri olarak sayarken⁴⁹ bazıları ise onun Ebû Hanîfe'den (ö. 150/767) daha fakih olduğunu iddia etmiştir.⁵⁰

Hadis ve fıkıh alanlarında otorite sahibi olan İmam Mâlik, halk nezdinde de şöhret ve iltifat görmüştür. Kendisi Ehl-i Sünnet'in temsilcisi olarak görülmüştür. Bu itibar ile ona Müslümanların bid'atçı mı sâhibu sünne mi olduğunu tespit eden turnusol kağıdı vazifesi görmüştür. Nitekim İbn Hanbel (ö. 241/855) ve İbnü'l-Mehdî'nin (ö. 198/813-814) İmam Mâlik'e buğzedenin bid'at ehli olduğunu söylemeleri bu görüşü destekler mahiyettedir.⁵¹

1.2. İmam Mâlik'in Eserleri

İmam Mâlik'in *el-Muvatta* 'eseri dışında faklı alanlara ait birçok eserden söz edilmektedir. Kâdî İyâz (ö. 544/1149) bunların bir kısım talebeleri tarafından rivâyet edildiğini, çoğu ondan sahih senedle nakledilse bile şöhret bulmadığını belirtir.⁵² İmam Mâlik'e nispet edilen eserler şunlardır;

- a. *Risâle fi 'l-kader ve 'r-redd 'ale 'l-kaderiyye*: Mâlik'in, Muvatta' dışındaki en meşhur eseri olup, kader ve Kaderiyye mezhebinin görüşlerine eleştiriyi içeren İbn Vehb'e (ö. 197/813) yazılmış bir risâle niteliğindedir.⁵³
- b. *Kitâb fi 'n-nücûm ve hesâbu medâri 'z-zamân ve menâzili 'l-kamer*: ilm-i nücûma dair bilgiler vermekten ziyade yıldız ve ayla ilgili rivayetleri topladığı tespiti yapılmıştır.⁵⁴
- c. *Risâle fi 'l-ekziye*: Abdullah b. Abdulcelîl'in (ö. 608/1211-12) rivâyet ettiği kadınlara yazdığı bir risâledir.⁵⁵
- d. *Kitâbü's-Sırr*: Kâdî İyâz'ın İbnü'l-Kâsım tarafından nakledildiğini söylediği Kitâbü's-Sırr, Zehebî tarafından da bir cüz olduğu söylenip bu adla zikredilirken Süyûtî'nin (ö. 911/1505) eserinde *Kitâbü's-Sürûr*, İbn Ferhûn'un (ö. 799/ 1397) eserinde *Kitâbü's-Sîre* şeklinde kaydedilmiştir.⁵⁶

⁴⁹ Hañîb el-Bağdâdî, *el-Câmi' li 'ahlâkir-râvî ve 'âdâbi's-sâmi'*, 2/296.

⁵⁰ Cevherî, *Müsnedü 'l-Muvatta*, 108; Kâdî İyâz, *Tertîbu 'l-medârik*, 1/153.

⁵¹ Kâdî İyâz, *Tertîbu 'l-medârik*, 2/38; Oral, *Muvatta'ın Oluşum Süreci Nüsha Farklılıkları ve Nedenleri*, 57.

⁵² Özel, "Mâlik b. Enes", 27/506-513.

⁵³ Kâdî İyâz, *Tertîbu 'l-medârik*, 2/90; Özel, "Mâlik b. Enes", 27/506-513.

⁵⁴ Kâdî İyâz, *Tertîbu 'l-medârik*, 2/92; Özel, "Mâlik b. Enes", 27/506-513.

⁵⁵ Kâdî İyâz, *Tertîbu 'l-medârik*, 2/90; Özel, "Mâlik b. Enes", 27/506-513.

⁵⁶ Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ'*, 8/89; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcu 'l-muzheb*, 1/126.

- e. *Risâle ilâ Ebî Gassân Muhammed b. Mutarrif fi'l-fetvâ*: Mâlik'in Ebû Gassân'a fetva konusunda yazdığı risale sika râviler tarafından nakledilmiştir.⁵⁷
- f. *Garîbî'l-Kur'ân*: Halid b. Abdurrahman el-Mahzûmî'nin (ö.212/827) Mâlik'ten rivayet ettiği bir eserdir.⁵⁸
- g. *Risâle fi'l-âdâb ve'l-mevâ'iz*: Hârûnürreşîd'e (ö. 193/809) yazdığı âdâb ve mevâize dair yaygın bir risâledir.⁵⁹
- h. *el-Mücâlesât*: İbn Vehb'in Mâlik'in düzenlediği meclislerde ondan işittiklerini içeren hadis, âsâr ve âdâb ile ilgili faydalı bilgiler içeren tek ciltlik eseridir.⁶⁰
- i. *Mesâil İbn Serrâc*: Ebû'l-Abbas es-Serrâc'ın, Mâlik'in cevap verdiği yetmiş bin meseleyi içeren kitabıdır.⁶¹
- j. *Kitâbü'l-Menâsik*: Süyûtî nin İmam Mâlik'e nisbet ettiği eserlerdendir.⁶²

1.3.El-Muvatta' Adlı Eseri

İmam Mâlik'e ait olan *el-Muvatta'*,⁶³ İslâmi ilimlerde önemli bir yere sahiptir. İslâm hukuku alanında, Şîî ekole mensup Zeyd b. Ali'nin (ö. 120/738) eseri olan *el-Mecmu' hariç* tutulursa, İslâm hukuku alanında yazılan ilk eser İmam Mâlik'in *el-Muvatta'* sıdır. Hadis alanında *el-Muvatta'*, hadislerin toplanması ve tasnifinde önemli bir role sahip olmuştur. Kendinden sonra tasnif edilen ve hadis yazımının zirvesini teşkil eden *kütüb-i sitte* büyük oranda İmam Mâlik'in eserinde tatbik ettiği yöntemden

⁵⁷ Oral, *Muvatta'ın Oluşum Süreci Nüsha Farklılıkları ve Nedenleri*, 56.

⁵⁸ Kâdî İyâz, *Tertibu'l-medârik*, 2/90-92; Özel, "Mâlik b. Enes", 27/506-513.

⁵⁹ Kâdî İyâz, *Tertibu'l-medârik*, 2/90-92; Özel, "Mâlik b. Enes", 27/506-513.

⁶⁰ Kâdî İyâz, *Tertibu'l-medârik*, 2/92-93; Oral, *Muvatta'ın Oluşum Süreci Nüsha Farklılıkları ve Nedenleri*, 27.

⁶¹ Oral, *Muvatta'ın Oluşum Süreci Nüsha Farklılıkları ve Nedenleri*, 57.

⁶² Özel, "Mâlik b. Enes", 27/506-513; Oral, *Muvatta'ın Oluşum Süreci Nüsha Farklılıkları ve Nedenleri*, 57.

⁶³ *Muvatta'*, "أ ط و" sülâsi kökünden türeyen ism-i mefûl kalıbındaki bir kelimedir. Mastarı "وطأ" ve "وطأء" şeklinde gelir. Sözlük anlamı olarak Kur'ân-ı Kerim ve hadislerde sekiz farklı anlamda kullanıldığı görülmektedir: a. Çiğneme, bir şeyin üzerine basma, ayakla çiğneme, ezme b. Muvafakat etme, uyuşma bir şeyi diğer bir şeye uydurma c. İzlenilen yol d. Hazırlama, tamamlama, kemale erme e. Kolay, basit f. Zelil, küçük düşürme g. İş, emir h. İlişkiye girme, kadını nikahlama. Oral, *Muvatta'ın Oluşum Süreci Nüsha Farklılıkları ve Nedenleri*, 59-61.

hareketle oluşturulmuştur. Eser bu yönüyle de hadis alanında önemli bir alana sahiptir diyebiliriz.⁶⁴

Eseri ismi bizzat İmam Mâlik kendisi vermiştir. Eserine gözden geçirilen, kolayca anlaşılan ve üzerinde ittifak edilen anlamlarına gelen *el-Muvatta'* ismini vermiştir. İmam Mâlik eserin içeriği ve ismi hakkında şöyle demiştir: “Kitabımı Medine fukahâsından yetmiş kişiye arz ettim. Onların hepsi üzerinde muvafakat etti. Bende bu nedenle onu *el-Muvatta'* diye isimlendirdim.”⁶⁵

El-Muvatta'’nın telif edilme gerekçesiyle ilgili birçok rivâyet bulunmaktadır. Kaynaklarda zikredilen bir rivâyete göre Abbâsî halifesi Ebû Ca‘fer el-Mansûr’un (ö. 158/775), İmam Mâlik’e halkın uyacağı hükümler içeren bir kitap hazırlamasını ve bu kitabın tüm İslâm beldelerinde tatbik edilmesini istemişti. İmam Mâlik eser hazırlama teklifini kabul etmiş ama eserin tüm İslâm beldelerinde tek kaynak eser olarak tayin edilmesine karşı çıkmıştır.⁶⁶

El-Muvatta'’nın telif edilme gerekçelerinden bir diğer rivâyet ise, İmam Mâlik’in, Abdülazîz b. Badullah el-Mâcişûn’un (ö. 164/780-81) yazdığı *el-Muvatta'* adlı eserinde, Hz. Peygamber’in hadisleriyle birlikte Medine ehlinin uygulamasını yansıtan sahâbe görüşlerini ve tâbiînin fetvalarının olmamasını büyük bir eksiklik olduğunu düşünerek kendi eserini yazmaya karar vermiştir.⁶⁷

el-Muvatta'’nın ne zaman yazılmaya başlandığı ve ne zaman tamamlandığı konusunda birbirinden farklı görüşler ileri sürülmektedir. Kaynaklarda eserin ortaya çıkış tarihiyle ilgili, tedvinin başlangıcı, Abbâsî halifelerinin teklifi, eserin ilk nakil tarihi gibi bilgiler bulunmaktadır. Eserin telifine, 140/758 senesi civarında halife Ebû Ca‘fer Mansur’un talebi ile başlandığı en makbul görüştür.

Eserin ne zaman tamamlandığı hakkında kaynaklarda en çok kullanılan bilgi ise Ebû Mus‘ab’dan (ö. 242/857) gelen, eserin Ebû Ca‘fer Mansûr’un vefatından sonra

⁶⁴ Recep Özdemir, “İmam Mâlik’in Muvatta’ı Üzerine”, *Hikmet Yurdu Düşünce - Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 10/19 (2017), 99-125.

⁶⁵ İbn ‘Abdülber en-Nemerî, *et-Temhîd*, 1/76-77; Kâdî İyâz, *Tertîbu’l-medârik*, 1/191; Ebû’l-Hasenât Muhammed Abdülhay b. Muhammed Abdilhalîm el-Leknevî, *Muvatta’ el-İmâm Mâlik rivâyetü Muhammed b. el-Hasen eş-Şeybânî me’a et-Ta’lîku’l-mümecced ‘alâ Muvatta’i’l-İmâm Muhammed*, nşr. Takiyyüddin en-Nedvî (Dımaşk: Dâru’l-Kalem, 1412), 1/74.

⁶⁶ Kâdî İyâz, *Tertîbu’l-medârik*, 1/191.

⁶⁷ İbn ‘Abdülber en-Nemerî, *et-Temhîd*, 1/86; M. Yaşar Kandemir, “el-Muvatta’”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31/414-417.

tamamlandığını anlatan rivâyettir.⁶⁸ Eserin Mehdî'nin (ö. 169/785) hilafetinde tamamlandığı ve halife olarak ilk haccını ifa ettiği 160/776 senesinin hac mevsiminde tamamlandığı belirtilmektedir.⁶⁹

İmam Mâlik, eserinde Hz. Peygamber'e muttasıl veya mürsel senetle ulaşan hadisleri, sahâbe kavillerine, Medine ehlinin uygulamalarına ve tâbiînlerin görüşlerine yer vermiştir.⁷⁰

Eserdeki hadislerin sayısı, râvilerin ihtilafına göre farklılık göstermektedir. Bir tasnife göre Hz. Peygamber'den sahâbe ve tabiînden nakledilen rivâyetlerin sayısının 1720, mevkuf olanların 613, tabiînden olanların 230 iken,⁷¹ başka bir tasnife göre 666 hadisten oluşmaktadır.⁷² Maliki fakihi ve hadis âlimi Ebû Bekr el- Ehberî'ye (ö. 375/986) göre 600'ü müsned, 222'si mürsel, 613'ü mevkuf ve 285'i maktu olmak üzere 1720 rivâyet bulunmaktadır.⁷³

1.3.1. Râvileri ve Şerhleri

el-Muvatta' telif edildiği ilk günden itibaren yoğun bir ilgiye mazhar olmuştur. Değişik mezheplere mensup pek çok kişi tarafından rivâyet edilmiştir. İslâm beldelerinin önemli ilim merkezlerinde birçok ravisi bulunan *el-Muvatta'*, kısa bir süre içerisinde İslâm dünyasında en fazla ilgi gören hadis kitabı haline gelmiştir.⁷⁴

Kaynaklarda *el-Muvatta'* "yı binden fazla kişinin rivâyet ettiği aktarılmaktadır. Günümüze sekiz tanesi ulaşmıştır. Bunlar: İbn Ziyâd el-Absî (ö. 183/799) rivâyeti, Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî (ö. 189/805) rivâyeti, İbnü'l-Kâsım (ö. 191/806) rivâyeti, İbn Vehb (ö. 197/813) rivâyeti, Ka'nebî (ö. 221/836) rivâyeti, Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî (ö. 234/849) rivâyeti ve Ebû Mus'ab (ö. 242/857) rivâyetidir. Bu rivâyetler arasında İslâm dünyasında en yaygın ve üzerine en fazla şerh yazılanı Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî'nin rivâyetidir.⁷⁵

⁶⁸ Zürkânî, *Şerhu'l-Muvatta'*, 1/61.

⁶⁹ Zürkânî, *Şerhu'l-Muvatta'*, 1/61; Oral, *Muvatta'ın Oluşum Süreci Nüsha Farklılıkları ve Nedenleri*, 123.

⁷⁰ İbn 'Abdülber en-Nemerî, *et-Temhîd*, 1/78; Özdemir, "İmam Mâlik'in Muvatta'ı Üzerine", 99-125.

⁷¹ Zürkânî, *Şerhu'l-Muvatta'*, 1/7; Kandemir, "el-Muvatta'", 31/414-417.

⁷² Özdemir, "İmam Mâlik'in Muvatta'ı Üzerine", 99-125.

⁷³ Leknevî, *Muvatta' el-İmâm Mâlik*, 1/90.

⁷⁴ Kâdî İyâz, *Tertîbu'l-medârik*, 2/86-89; Oral, *Muvatta'ın Oluşum Süreci Nüsha Farklılıkları ve Nedenleri*, 134.

⁷⁵ Kandemir, "el-Muvatta'", 31/414-417.

Eserin birçok şerhi bulunmaktadır. Yazılan şerhlerin çoğu Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî'nin rivâyeti ve Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin rivâyetini esas almışlardır. Malîkî mezhebinin önemli âlimlerinden İbn Abdülber'in *el-İstizkârü'l-câmi' li-mezâhibi fukahâi'l-emsâr ve 'ulemâ'i'l-aktâr fî mâ tezammenehü'l-muvatta' min me'âni'r-re'y ve'l-âsâr*" ve *et-Temhid li mâ fî'l-Muvatta-i mine'l meânî ve'l-esânid* adlı iki eseri *el-Muvatta'* nın en başta gelen şerhleridir. Her iki eser de Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî'nin rivâyetini esas almıştır.⁷⁶

1.4. İmam Mâlik'in Siyer Kaynakları

Bu başlık altında İmam Mâlik'in eserinde geçen siyer ile ilgili rivâyetleri kimden aldığına değineceğiz. İmam Mâlik genel anlamda eserinde mürsel hadise yer vermiştir. İmam Mâlik, "انه بلغه" şeklinde hadise başlayarak eserinde 61 tane mürsel hadis rivâyet etmiştir. Bu mürsel hadislerden birkaçını siyer rivâyetleri oluşturmaktadır. Hz. Peygamber'in hastalığı, vefatı, isimleri ve Hudeybiye gazvesi ile ilgili rivâyetleri mürsel rivâyetler arasındadır. İmam Mâlik'in siyer kaynaklarını şöyle sıralamak mümkündür:

Nâfi' (ö. 117/735)

Tam adı Ebû Abdillâh Nâfi' b. Hürmüz (Sercis, Kâvus) el-Kureşî el-Adevî el-Medenî'dir.⁷⁷ Doğum tarihi hakkında net bilgi bulunmayan Nâfi''nin 30/650 yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Fars veya Berberî asıllı olduğu, Horasan, Nişabur, Deylem ve Kabil gibi şehirlerin birinin fethi esnasında küçük yaşta esir edildiği, ganimetlerin taksiminde Abdullah b. Ömer'in (ö. 73/693) payına düştüğü veya İbn Ömer'in onu satın aldığı hakkında rivâyetler kaynaklarda bulunmaktadır. Abdullah b. Ömer'in himayesinde yetiştiğinden dolayı "Mevlâ İbn Ömer" olarak tanındı.⁷⁸

Nâfi' güvenirliliği ve çok hadis rivâyet etmesi ile meşhurdur. İmam Mâlik, derslerde Nâfi''nin yanına oturur ve ondan nakillerde bulunurdu. Özellikle ondan İbn Ömer'in fetvalarını öğrenmeye çalışır, İbn Ömer hususunda Nâfi''yi otorite olarak

⁷⁶ Diğer şerhler için bk. Şulul, *Siyer Usûlü*, 149; Kandemir, "el-Muvatta'", 31/414-417.

⁷⁷ İbrahim Hatiboğlu, "Nâfi'", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/286-287.

⁷⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/142-148; Ebû Suleymân Muhammed b. 'Abdullâh b. 'Ahmed b. Rabî'a b. Suleymân b. Hâlid b. 'Abdirrahman b. Zebri'r-Rabî Ebû Suleymân er-Rabî, *Târîhu Mevlidi'l-'Ulemâ' ve Vefeyâtihim*, thk. 'Abdullâh 'Ahmed Suleymân el-Hamd (Riyad: Dâru'l-Âşîme, 1410/1989), 1/273; Hatiboğlu, "Nâfi'", 32/286-287.

kabul eder, görüşlerine güvenirdi.⁷⁹ Hadis âlimleri Şâfi‘ – Mâlik – Nâfi‘ – İbn Ömer tarihini ise “altın silsile” olarak nitelendirmiştir. İmam Mâlik, “Nâfi‘in bir rivâyetini duyduğum zaman artık onu bir başkasından duyup duymadığıma önem vermem” demiş, Nevevî de (ö. 676/1277) onun güvenilir bir kişi olduğunda ulemânın icmâi bulunduğunu kaydetmiştir.⁸⁰ Bu nedenle İmam Mâlik eserinde Nâfi‘den 317 rivâyet nakleder. İmam Mâlik siyer rivâyetlerinden Hz. Peygamber’in çobanlık yapması, Mekke’nin fethi, veda haccı ve Hz. Peygamber’in vefatı gibi siyer açısından önem arz eden rivâyetleri Nâfi‘den rivâyet etmiştir.

Ebû Bekir b. Hazm (ö. 120/738)

Muhaddis tâbiînlerden olan Ebû Bekir b. Hazm, hadislerin tedvininde önemli bir katkısı olmuştur. Ömer b. Abûlazîz’in (717-720) kendisine gönderdiği fermanda âlimlerin ölüp gitmesiyle ilmin yok olmasından endişe ettiğini söyleyerek Hz. Peygamber’in hadislerini, sünnetlerini, teyzesi Amre bint Abdurrahman (ö. 106/724) ve Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekir es-Siddîk’ın (ö. 107/725) rivâyetlerini araştırıp yazmasını istemiştir. Bunun üzerine halifenin istediği rivâyetleri derleyip kendisine göndermiştir. İbn Sa’d, onun Hz. Peygamber (s.a.v.) hizmet eden hür ve köle bütün sahâbîlerin isimlerini ve hücre-i saâdete dair bilgileri toplayıp halifeye gönderdiğini belirtmektedir.⁸¹ Topladığı bu hadislerle siyer ilmine katkısı olmuştur. Oğlu Abdullah (130/747-48) babasının tarih ve megâzî konularına dair rivâyetleri ihtiva eden kitaplarının olduğunu ve bunların daha sonralar kaybolduğunu belirtmektedir.⁸²

İmam Mâlik Ebû Bekir b. Hazm’dan (ö. 120/738) siyer rivâyeti olarak, Hz. Peygamber’in Ümmü Seleme (ö. 62/681) ile evliğine dair rivâyeti nakletmiştir.

İbn Şihâb ez-Zührî (ö. 124/742)

Medine tarih ekolünün kurucusu sayılmıştır. Siyer anlatıcılığının ana çatısını ve bunun sonraki nesillerde izleyeceği yolu belirleyen âlimlerden biridir.⁸³ Siyer-

⁷⁹ Kâdî İyâz, *Tertîbu’l-medârik*, 1/132-148; Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 8/106; Oral, *Muvatta’ın Oluşum Süreci Nüsha Farklılıkları ve Nedenleri*, 19.

⁸⁰ Hatiboğlu, “Nâfi’”, 32/286-287.

⁸¹ İbn Sa’d, *Tabakât*, 1/497-498; Selman Başaran, “Ebû Bekir b. Hazm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/112.

⁸² Başaran, “Ebû Bekir b. Hazm”, 10/112.

⁸³ Halit Özkan, “Zührî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/544-549.

megâzî ilmini ilk tedvin eden kişidir.⁸⁴ İmam Mâlik'in hadis formasyonunun oluşmasına büyük bir etkisi olmuştur. O, Rebiâtü'r-Re'y'den (ö. 136/753)⁸⁵ ders alırken aynı zamanda Zührî'nin derslerine de katılmaktaydı. Ondan aldığı hadisleri titizlikle yazar ve ezberlerdi. Onun bu durumundan memnun olan Zührî, onu ilim kabına benzetirdi.⁸⁶ İmam Mâlik'in önemli kaynakları arasında bulunan Zührî'den *el-Muvatta*'da 311 rivâyeti bulunmaktadır. Ondan naklettiği siyer rivâyetleri ise, Kâbe'nin inşası, Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın (ö. 55/675) vasiyeti, Hz. Peygamber'in mirası, Hudeybiye gazvesi, Hayber arazilerinin durumu ve Vâdilkurâ gazveleri hakkındadır.

Yahyâ b. Saîd el-Ensârî (ö. 143/760)

İmam Mâlik, Medine'nin önde gelen muhaddis ve fakihleri arasında olan Yahyâ b. Saîd'den hadis ve fıkıh tahsil etmiştir.⁸⁷ Yahyâ b. Saîd'in *el-Muvatta*'da 258 rivâyeti bulunmaktadır. İmam Mâlik'in ondan naklettiği siyer rivâyetleri ise; Uhud gazvesi, Uhud şehitlerinin durumu, Hayber'in fethi, Vâdilkurâ'da ganimetlerin paylaşılması konuları hakkındadır.

İmam Mâlik ayrıca, Abdullah b. Dinâr'dan (ö. 126/744) Kiblenin değişmesi ve Zeyd b. Hârise'nin (ö. 8/629) Hz. Peygamber tarafından evlatlık edinmesi, Ebû'z-Zübeyr'den (ö. 126/744) Hz. Peygamber'in Tebuk gazvesinde namazları cem etmesi, Yezîd b. Rumân'dan (ö. 130/747) korku namazı, İshak b. Abdullah b. Ebû Talha'dan (ö. 130/747) Hendek gazvesi, Rebîa b. Abdurrahman'dan (ö. 136/753) Hz. Peygamber'in Meymûne (ö. 51/671) ile evliliği ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) fiziksel özellikleri, Zeyd b. Eslem'den (ö. 136/754) Zatürrika gazvesi, Hudeybiye gazvesi ve Vâdilkurâ gazvesi, Humeyd et-Tavîl'den (ö. 143/760) Hayberin fethi, Hişâm b.

⁸⁴ Arslan, *İbn Seyyidinâs ve 'Uyûnül-Eser*, 32.

⁸⁵ Asıl adı Ebû Osmân (Ebû Abdurrahmân) Rebîa b. Ebî Abdurrahmân el-Medenî et-Teymî dir. Medine'de 70/689 yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Hadis ve fıkıh alanındaki birikimiyle geç dönem tâbiîn neslinin önde gelen müctehid fakihleri arasında yer almıştır. Ehl-i hadîsin kalesi olarak görülen Medine'de yaşamasına rağmen ehl-i re'y ekolüne intisap etmiş ve bu ekolün önde gelen ilk temsilcilerinden biri kabul edilmiştir. İmam Mâlik, onun Sâlim b. Abdullah (ö. 106/175) ve Kâsım b. Muhammed'den (ö. 107/725) sonra Ebû'z-Zinâd (ö. 130/748) ile birlikte Medine'de yaşayan en büyük âlim olduğunu ifade etmiştir. Re'y konusundaki derin vukufu sebebiyle "Rebiâtü'r-re'y" diye meşhur olmuştur. Ayrıca bk. Şükrü Özen, "Rebîa b. Ebû Abdurrahman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007).

⁸⁶ Kâdi İyâz, *Tertîbu'l-medârik*, 1/148.

⁸⁷ Ebû'l-Kâsım 'Abdurrahman b. 'Abdullâh b. Muhammed el-Ğâfîkî el-Cevherî el-Mâlikî Ebû'l-Kâsım el-Cevherî, *Musnedu'l-Muvatta*, thk. Lutfî b. Muhammed es-Sağîr, Tâhâ b. 'Alî Bû Sureyh (Beyrut: y.y., 1997), 585-589.

Urve'den (ö. 146/763) vahyin geliş şekilleri, Abese sûresinin sebab-i nüzulü, Kiblenin değişmesi, Hz. Peygamber'in hastalığı ve kabrinin kazılması gibi siyer konuları hakkında rivâyette bulunmuştur.

İKİNCİBÖLÜM

SİYER İLE İLGİLİ RİVÂYETLER

2.1. Hz. Peygamber'in Hayatı ile İlgili Rivâyetler

2.1.1. Kureyş'in Kâbe'yi İmarı

İmam Mâlik'in bu konuda aktardığı rivâyet şu şekildedir: “Hz. Âişe'den (r.anhâ): Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Görmedin mi kavmin Kâbe'yi inşa ettikleri zaman İbrâhim'in temellerinden daha dar yapmışlar!” Bunun üzerinde ben “Ya Resûlallah! Onu Hz. İbrahim'in temelleri üzerine yapmayı düşünmüyor musun?” dedim. Resûlullah (s.a.v.) “Eğer kavmin küfürden yeni çıkmış olmasaydı, mutlaka yapardım.” buyurdu.”⁸⁸

Kâbe ilk inşasından sonra çeşitli nedenlerden dolayı tekrardan inşa edilmiş ya da tadilatlar yapılmıştır.⁸⁹ İmam Mâlik'in aktardığı rivâyetten de anlaşıldığı gibi Kureyş kabilesi Kâbe'yi yeniden inşa etmiştir. İmam Mâlik'in naklettiği bu rivâyet siyer kaynaklarında geçmektedir.⁹⁰ bu rivâyetin sebebi vürûdu olarak İbn Seyyidünnâs ve Şâmî kısaca şu bilgileri aktarmışlardır: Hz. Âişe Kâbe'nin içerisinde namaz kılmak isteyince Hz. Peygamber ona Hicr'de namaz kılmasını zira oranın da Kâbe'den sayıldığını kavminin Kâbe'yi yenilerken Kâbe'yi daralttığını buyurmuştur.⁹¹

⁸⁸ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 3/530.

⁸⁹ Kâbe'nin tekrardan inşası ya da tadilatlar: a- Hz. İbrahim ve Hz. İsmail tarafından tekrar inşa edilmesi b- Amâlik ve Cürhum kabileleri tarafından yeniden inşa edilmesi c-Kusây b. Kilâb (ö. 450) tarafından inşa edilmesi d- Kureyşlilerin selden zarar gören Kâbe'yi 605 yılında tekrardan inşası e- Mekke'de çıkan yangın sonucu Abdullah b. Zübeyr tarafından 683 yılında inşası f- Emevî kumandanı Haccac b. Yusuf tarafından yeniden inşası g-Selden zarar gören Kâbe'nin IV. Murad döneminde 1039-40/1630 yılında tadilat yapması h- 1958, 1982 ve 1996 yıllarında yapılan tadilatlar. Ayrıca bk. Muhammed b. İshak b. Yesâr İbn İshak, *Sîretü İbn İshak*, thk. Süheyl Zekâr (Beyrut: Daru'l-Fikr, 1987), 94-68; Ebu Abdillâh Muhammed İbn Sa'd, *Kitâbü't-tabakâti'l-kebir*, thk. İhsan Abbâs (Beyrut: Dâru Sâdir, 1968), 1/39; Ebû'l-Velid Muhammed b. Abdillâh b. Ahmed b. Muhammed el-Ezrakî, *Ahbâru Mekke ve mâ câ'e fihâ mine'l-âsâr*, thk. Rüşdi Sâlih Melhas (Beyrut: Dâru'l-Endelüs li'n-neşr, 1979), 58-66, 103-116; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* (Beyrut: Dâru t-Turâs, 1967), 1/251-271; Sadettin Ünal vd., “Kâbe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/21-26.

⁹⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/147; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, 1/67; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 1/148.

⁹¹ İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, 1/66-69; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 1/148-166.

Rivâyet edilen hadise göre Kureyşliler Kâbe'yi inşa ederken onu daraltmakla yetinmemişlerdir. Konu detaylıca araştırıldığında daraltmanın yanında Kureyşlilerin Kâbe üzerinde daha birçok önemli değişiklikler yaptıkları anlaşılmaktadır.⁹²

Kâbe'nin oldukça yıprandığını gören Kureyşliler onun yeniden inşa edilmesine karar vermişler sonra da Kâbe'nin dört duvarını kabileler arasında paylaşmış ve her kabile kendi kısmını inşa etmiştir.⁹³ Kaynaklarda bu yenileme esnasında birçok efsanevî olayın yaşandığı nakledilmektedir.⁹⁴

Hız. Peygamber bilfiil olarak bu çalışmada bulunmuştur. Bazı kaynaklara göre Hız. Peygamber o esnada 35 yaşında,⁹⁵ bazı kaynaklara göre ise 25 yaşında idi.⁹⁶ Amcası ile beraber Kâbe'nin inşası için taş taşımıştır. Hız. Peygamber'in beraber taş taşıdığı amcası konusunda ihtilaf bulunmaktadır. Bazı rivâyetlerde Abbâs b. Abdûlmutilib (ö. 32/653), başka rivâyetlerde ise Ebû Tâlib (ö. 619 m.) olarak geçmektedir.⁹⁷

2.1.2. Hız. Peygamber'in Çobanlık Yapması

El-Muvatta''da geçen rivâyete göre Hız. Peygamber bi'setten önce çobanlık yapmıştır. Rivâyet eserde şu şekilde geçmektedir: "İmam Mâlik'e şöyle rivâyet edildi:

⁹² Kureyşliler bu yenileme faaliyeti sırasında Kâbe'de ciddi değişiklikler yaptılar. Kuzey-batı duvarı Hız. İbrahim'in temellerinden 6-7 zira kadar içeriye çekilmiş, Kâbe daraltılmıştır. Dışarıda bırakılan kısmın çevresi iki zira yüksekliğinde kavisli bir duvar şeklinde örülmüştür. Daha sonraları Hatım olarak adlandırılan bu kısım Hicr ya da Hicr-i İsmail olarak anılmaktadır. Yaptıkları değişikliklerinden bir diğeri kapı eşiğinin yükseltilmesidir. Önceden yer seviyesinde olan kapı eşiği bir adam boyu yüksekliğine çıkartılmıştır. Bunun yanı sıra Kâbe duvarlarını yükselterek 18 ziraya çıkarmış ve üstünü ağaç direkler üstüne oturan ahşap bir çatıyla kapatmışlardır. Kureyş'in yaptığı bir diğerk değişiklik çatıya çıkılması için bina içerisinde ahşaptan bir merdiven yapmaları ve çatıya, yağmur suyunun tahliyesi için bir oluk yapılmıştır. Ayrıca bk. İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/145-148; Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 128; İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, 1/66-69; Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin el-Turki (Beyrut: Dâru'l Hicr, 1998), 4/368; Hüriye Martı vd., *Hadislerle İslam*, ed. Mehmet Emin Özafşar vd. (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014), 2/268; Ünal vd., "Kâbe", 24/21-26.

⁹³ O zaman Kureyş'in içinde Haşimoğulları, Ümeyyeoğulları, Zühreoğulları ve Mahzumoğulları'ndan oluşan dört kabile bulunmaktaydı. Ayrıca bk. Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk*, 2/284-286.

⁹⁴ İbn İshak, *Sîret*, 157; Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 157; Kadî Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasen ed-Diyârbekrî, *Târihu'l-hamîs fî ahvâli enfesi nefîs*, thk. Abdul Varis Muhammed Ali (Beyrut: Darü'l Kütübi'l İlmiyye, 1696), 1/115.

⁹⁵ İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, 1/66; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 1/149.

⁹⁶ Ebû Bekr Ahmed b. Ebî Hayseme Zühreir b. Harb en-Nesâî İbn Ebû Hayseme, *et-Târihu'l-kebîr*, thk. Sâlih b. Fethi Hilâl (Kahire: Fevârikü'l-Hadis, 2003), 1/154; Mehmet Apaydın, *Siyer Kronolojisi* (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2018), 313.

⁹⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/145.

Resûlullah (s.a.v): “Koyun gütmemiş hiçbir peygamber yoktur.” buyurdu. “Sende mi? Ya Resûlallah” diye sorulunca, “Ben de” buyurdu.”⁹⁸

İmam Mâlik’in naklettiği bu rivâyet siyer kaynaklarında geçmektedir.⁹⁹ İmam Mâlik’in aktardığı rivâyette Hz. Peygamber’in nerede ve kimin koyunlarını güttüğü anlaşılmamaktadır. Kaynaklarda geçen bazı rivâyetlere göre Hz. Peygamber’in (s.a.v.) kendi ailesinin koyunlarını Ecyâd’ta¹⁰⁰ güttüğü belirtilmektedir.¹⁰¹ Bu bilgiye göre Hz. Peygamber Mekke’de kendi ailesinin koyunlarını gütmüştür.

Bazı rivâyetlerde Hz. Peygamber’in koyun güttüğü yerin “Karârî” olduğu ifade edilmiştir.¹⁰² Yalnız “Karârî” ifadesinin, yer ismi olabileceği gibi ücret olarak kullanıldığını söyleyenler de bulunmaktadır. Mekkelilere göre dinarın 1/24’ü iken Iraklılara göre ise dinarın 1/20’sine denk gelmektedir.¹⁰³ İbn Hacer (ö. 852/1449) ise bunun dirhem 1/16’sına denk geldiğini ifade etmektedir.¹⁰⁴ Karârî ifadesini para birimi olarak kabul edersek Hz. Peygamber’in her bir koyunu bir kırat ücret mukabilinde güttüğü anlaşılabacaktır.¹⁰⁵

2.1.3. Vahyin Geliş Şekilleri

İmam Mâlik’in bu konu hakkında naklettiği rivâyet şu şekildedir: “Hz. Âişe’den (r.anha): Hâris b. Hişâm, Resûlullah’a (s.a.v.) kendisine vahyin nasıl geldiğini sordu. Resûlullah (s.a.v.): “Bazen çingirak sesi şeklinde gelir. Bana en ağır

⁹⁸ İmam Mâlik, *Muvatta’ü’l-İmâm Mâlik (Rivâyetü Yahyâ)*, 5/1414.

⁹⁹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/167; İbn Sa’d, *Tabakât*, 1/125; İbn Seyyidünnâs, *‘Uyûnü’l-eser*, 1/58; Şâmî, *Subulü’l-hudâ*, 2/156; 7/316; Halebî, *İnsânü’l-‘uyûn*, 1/183.

¹⁰⁰ Ecyâd Mekke’de Safa Tepesi’nden sonra gelen bir dağdır. Küçük ve büyük olmak üzere iki Ecyâd bulunmaktadır. Her ikisi de Mekke’de bulunan birer mahalledir. Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkut b. Abdillâh el-Hamevî el-Bağdâdî er-Rûmî Yâkup el- Hamevî, *Mu‘cemü’l-büldân* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1995), 1/104; *er-Ravzu’l-ünûf fî şerhi’s-Sîreti’n-nebeviyye li’bni Hişâm*, thk. Ömer Abdüsselam es-Selâmî (Beyrut: Daru İhyai’t-Türasi’l-Arabi, 2000), 2/117; Ramazan Topal, *Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde Yer Alan Siyer Rivayetlerinin Tespiti ve Değerlendirilmesi (Hicret’e Kadar)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 38.

¹⁰¹ İbn İshak, *Sîret*, 126; İbn Sa’d, *Tabakât*, 1/126; İbn Seyyidünnâs, *‘Uyûnü’l-eser*, 1/58; Şâmî, *Subulü’l-hudâ*, 2/156-157; Halebî, *İnsânü’l-‘uyûn*, 1/184.

¹⁰² İbn Sa’d, *Tabakât*, 11/125; İbn Seyyidünnâs, *‘Uyûnü’l-eser*, 1/58; Şâmî, *Subulü’l-hudâ*, 2/157; Halebî, *İnsânü’l-‘uyûn*, 1/183-184.

¹⁰³ Ebü’l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1994), 13/375; Halebî, *İnsânü’l-‘uyûn*, 1/183.

¹⁰⁴ Ebu’l Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed el Askalânî İbn Hacer, *Fethü’l bârî şerhu sahihi’l Buhârî*, thk. Muhammed Fuad Abdülbâki (Beyrut: Darü’l Ma’rife, 1379), 1/441.

¹⁰⁵ Ahmed b. Ali b. Abdülkadir Ebu’l Abbas el-Hüseynî el-Abdî Takiyyüddin Makrizi, *İmt’au’l esmâ* (Beyrut: Darü’l Kütübi’l İlmiyye, 1990), 10/16; İbn Hacer, *Fethü’l bârî şerhu sahihi’l buhârî*, 1/172; Şâmî, *Subulü’l-hudâ*, 1/157; Halebî, *İnsânü’l-‘uyûn*, 1/183.

geleni de budur. Ses kesildiği zaman ben vahyedilen şeyi iyice öğrenmiş olurum. Bazen de melek insan şekline girerek bana vahyi getirir; bu durumda melek, benimle konuşur ve ben söylediklerini iyice öğrenirdim.” cevabını verdi. Soğuk bir gecede Resûlullah’a (s.a.v.) vahiy geldiğini gördüm. Vahyi alması bitince baktım ki alnından oluk gibi ter akıyordu.”¹⁰⁶

İmam Mâlik’in naklettiği rivâyet siyer kaynaklarında geçmektedir.¹⁰⁷ Siyer kaynaklarında, rivâyette geçen vahyin geliş hallerine ilaveten; sadık rüya, Allah’ın perde arkasında konuşması, uyku halinde ve melek gözükmezsizin vahyin kalbe ilkâ edilmesi gibi durumlar vahyin geliş şekilleri arasında zikredilmiştir.¹⁰⁸ Kaynaklarda vahiy meleğinin insan suretinde geldiğinde Dihye b. Halîfe’nin (ö. 50/670) suretinde geldiği belirtilmektedir.¹⁰⁹ Nitekim kaynaklarda geçen bir rivâyette Hz. Peygamber ümmetinden üç kişiyi şöyle benzetmiştir: “Dihye el-Kelbî, Cibrîl’e benzer. Urve b. Mes’ûd es-Sekafî, İsâ b. Meryem’e benzer. Abdüluzzâ da Deccal’a benzer.” Yine başka bir rivâyete göre “Kurayza oğullarında bir problem çıkmış, Resûlullah da (s.a.v.) onlara Ali’yi göndermişti. O sırada Cibrîl alacalı bir kısrak üzerinde Resûlullah’a (s.a.v.) geldi. Âişe dedi ki: Ben, Cibrîl’in yüzünden tozunu silen Resûlullah’a (s.a.v.) bakıyordum. Bu Dihye el-Kelbî mi, Ya Resûlallah? diye sordum. “Bu, Cibrîl’dir.” buyurdu.” Cebrâil’in Dihye el-Kelbî’ye olan benzerliğini vurgulayan bu rivâyetler Cebrâil’in bazen insan suretinde geldiğini destekler mahiyettedir.¹¹⁰

2.1.4. Hz. Peygamber’in Allah Tarafından Uyarılması

İmam Mâlik’in Abese sûresi’nin nüzulü hakkında aktardığı rivâyet şu şekildedir: “Hişâm b. Urve babasından naklediyor: Abese sûresi Abdullah b. Ümmü Mektûm (ö. 15/636) hakkında nazil olmuştur. Bu olay şöyle cereyan etti: Abdullah, Hz. Peygamber’e geldi. “Ya Resûlallah! Yanınıza gelebilir miyim?” dedi. O sırada Resûlullah’ın (s.a.v.) yanında müşriklerin ileri gelenlerinden biri vardı. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.), Abdullah’ı duymazdan gelerek kafasını öbür tarafa çevirdi ve

¹⁰⁶ İmam Mâlik, *Muvatta’ü l-İmâm Mâlik (Rivâyetü Yahyâ)*, 2/283.

¹⁰⁷ İbn İshak, *Sîret*, 146; İbn Sa’d, *Tabakât*, 1/198; İbn Seyyidünnâs, ‘*Uyûnü’l-eser*, 1/158; Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ’*, 365/19; Şâmî, *Subulü’l-hudâ*, 2/263; Halebî, *İnsânü’l-‘uyûn fî*, 1/366-368.

¹⁰⁸ İbn Sa’d, *Tabakât*, 1/197-198; İbn Seyyidünnâs, ‘*Uyûnü’l-eser*, 1/107-109; İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, 11/51-57; Şâmî, *Subulü’l-hudâ*, 2/263-267; Halebî, *İnsânü’l-‘uyûn*, 1/334-374.

¹⁰⁹ İbn İshak, *Sîret*, 146.

¹¹⁰ İbn İshak, *Sîret*, 297; İbn Sa’d, *Tabakât*, 4/250; Şâmî, *Subulü’l-hudâ*, 10/369.

yanındakine hitaben: “Falanın babası! Söylediklerimi kabul etmekte zorluk mu görüyorsun?” buyurdu. Adam: “Tanrılara akıtılan kanlar hakkı için söylediklerini kabul etmekte bir zorluk görmüyorum.” diye karşılık verdi. Bunun üzerine “*Yanına âmâ biri geldi diye peygamber yüzünü asıp çevirdi.*” mealinde başlayarak devam eden Abese sûresi nazil oldu.”¹¹¹

Hiz. Peygamber ile İbn Ümmü Mektûm arasında yaşanan bu hadise siyer kaynaklarında geçmektedir.¹¹² Örneğin İbn İshak rivâyeti şu şekilde aktarmıştır: “Muhammed b. Kays’tan: Resûlullah (s.a.v), Utbe b. Rebî’a ile birlikte oturuyordu. Bu sırada İbn Ümmü Mektûm gelip “Ya Resûlallah, bana Kur’ân öğret.” dedi. Resûlullah (s.a.v.) yüzünü ekşitti, Utbe’nin İslâm’a yönelmesini uzaklaştıracağı ve “Buna sadece âmâlar ve fakirler tabi oluyor” demesi endişesiyle yüzünü İbn Ümmü Mektûm’dan çevirdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ, şu âyetleri inzal buyurdu: “(Peygamber), *âmânın kendisine gelmesinden ötürü yüzünü ekşitti ve çevirdi. (Resulüm! Onun halini) sana kim bildirdi? Belki o temizlenecek yahut öğüt alacak da o öğüt fayda verecek. Kendini sana muhtaç görmeyene gelince, sen ona yöneliyorsun. Oysa ki, onun temizlenip arınmasından sen sorumlu değilsin. Fakat koşarak ve (Allah’tan) korkarak sana gelenle de ilgilenmiyorsun.*”¹¹³

İmam Mâlik’in rivâyetinde Kureys’in ileri gelenlerinin kim olduğu açıklanmaz iken kaynaklarda geçen bazı rivâyetlerde bunların Utbe b. Rebîa (ö. 2/624) ve Velid b. Muğire (ö. 1/622) olduğunu,¹¹⁴ bazı rivâyetlerde bu isimler ile birlikte, Ümeyye b. Halef (ö. 2/624) ve Ebû Cehl b. Hişâm’ın da (ö. 2/624) olduğu belirtilmektedir.¹¹⁵

Hiz. Peygamber’in İbn Ümmü Mektûm’dan yüz çevirmesinin nedeni onun ileri gelenlerden olmamasından dolayı değildir. Hiz. Peygamber, tebliğ ederken hiçbir şekilde ayırım yapmazdı. Hiz. Peygamber yanındaki kabilenin ileri gelenlerinin dağılmasından endişelenmiştir. Nitekim Kureys’in ileri gelenlerinin İslâm’a girmesiyle tebliğ faaliyetleri daha da hızlı bir şekilde gerçekleşecek, Müslümanlar

¹¹¹ İmam Mâlik, *Muvatta’ü l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 2/283.

¹¹² İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/363; İbn Sa’d, *Tabakât*, 4/209; Şâmî, *Subulü l-hudâ*, 2/423-424; Halebî, *İnsânü l-’uyûn*, 1/431.

¹¹³ İbn İshak, *Sîret*, 231; İbn Sa’d, *Tabakât*, 4/208.

¹¹⁴ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/363.

¹¹⁵ Şâmî, *Subulü l-hudâ*, 1/423.

daha rahat bir şekilde ibadetlerini yerine getirebileceklerdi. Resûlullah (s.a.v.) bu düşünce ile Kureyş'in ileri gelenlerini sürekli İslâm'a davet etmekteydi.¹¹⁶

Daha sonraki dönemler de Hz. Peygamber bu durumdan dolayı Abdullah b. Ümmü Mektûm'a herhangi bir tepki göstermemiş hatta kendisini gördüğünde “*Rabbimin beni kınamasına sebep olan kişiye merhaba!*” diyerek ihtiyacı olup olmadığını sorar ve kendisine ikramda bulunurdu.¹¹⁷

2.1.5. Hz. Peygamber'in Evlilikleri

Hz. Peygamber de bir beşer olduğundan dolayı herkes gibi bir aile hayatına sahip olmuştur. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de “*Andolsun biz senden önce de peygamberler göndermiş, onlara da eş ve çocuklar vermiştik.*”¹¹⁸ buyurmuş ve önceki peygamberlerin de bir aile hayatına sahip oldukları bildirilmiştir.

Hz. Peygamber yaygın olan görüşe göre on bir evlilik yapmıştır.¹¹⁹ *El-Muvatta'* eserinde Hz. Peygamber'in Meymûne bint el-Hâris (ö. 51/671) ve Ümmü Seleme (ö. 62/681) ile olan evliliği hakkında rivâyetler yer almaktadır.

İmam Mâlik eserinde Hz. Peygamber'in Ümmü Seleme ile olan evliliği hakkında şu rivâyeti nakletmektedir: “Abdurrahman b. Ebû Bekir el-Mahzumi'den: Resûlullah (s.a.v.) Ümmü Seleme ile evlendiğinde ona: “Yanımda her zaman kıymetli olacaksın. İstersen senin yanında yedi gece kalayım, yedi gece de diğer zevcelerimin yanında kalayım. İstersen üç gece senin yanında kaldıktan sonra öbürlerinin yanına gideyim, üç gün sonra tekrar geleyim.” deyince Ümmü Seleme: “Üç gece kal.” demiştir”¹²⁰

¹¹⁶ İhsan Arslan, “Abese'nin Muhatabı Kimdir?”, *Diyanet İlmî Dergi* 53/2 (01 Nisan 2017), 41-74.

¹¹⁷ Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an haka'iki gavâmîzi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fî vücûhi't-te'vîl* (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1971), 4/701; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 1/424; Halebî, *İnsânü'l-'uyûn*, 1/431.

¹¹⁸ *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, çev. Halil Altuntaş- Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009) Ra'd 13/38.

¹¹⁹ Resûlullah evlendiği bu hanımlardan altısı Kureyşli, dördü başka kabilelerden, biri ise Yahudi asıllı idi. Kureyş kabilesine mensup olanlar; Hz. Hatice (ö. 620), Hz. Sevde (ö. 23/644), Hz. Âişe (ö. 58/678), Hz. Hafsa (ö. 45/665), Hz. Ümmü Habîbe (ö. 44/664) ve Hz. Ümmü Seleme'dir (ö. 62/681). Kureyş dışından başka kabilelere mensup olanlar ise; Hz. Zeyneb bnt. Caşş (ö. 20/641), Hz. Zeynep bnt. Huzeyme (ö. 4/625), Hz. Meymûne bnt. Hâris (ö. 51/671) ve Hz. Cüveyriye'dir (ö. 56/576). Yahûdi kabilesi Benî Nadir'den ise Hz. Safiyye'dir (ö. 50/670). Bk. İbn İshak, *Sîret*, 245; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/224; Ayşenur Şimşek Ergül, *Hz. Peygamber'in (sav) Eşlerinin Birbirleriyle Olan İlişkileri* (Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 5.

¹²⁰ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 3/757.

Her şeyde adaleti ön planda tutan din, birden fazla kadınla evlenen kimsenin de eşleri arasında adaleti eksiksiz uygulamasını emreder. Her şeyde ümmetine örnek olan Hz. Peygamber, bu hususta da örnek olmuştur. Birden fazla eşlere sahip kimsenin geceleri de hanımları arasında eşit bir şekilde taksim etmesi gerekir.

İmam Mâlik'in naklettiği bu rivâyet siyer kaynaklarında geçmektedir.¹²¹ *el-Muvatta* "da eserinde konu hakkında tek bir rivâyet bulunurken siyer kaynaklarında konu hakkında daha geniş bilgi bulunmaktadır.¹²²

İmam Mâlik eserinde Hz. Peygamber'in Meymûne ile olan evliliği hakkında şu rivâyeti nakletmektedir: "Süleyman b. Yesar'dan: Resûlullah (s.a.v.), Ebû Râfi' ile Ensar'dan bir zatı gönderdi, Haris'in kızı Meymune'yi onları vekil kılarak kendisine nikâhlattı. Kendisi ise henüz daha Medine'den çıkmamıştı."¹²³

Hz. Peygamber'in Meymûne ile evlendiği vakit ihramlı ya da ihramsız olduğu konusu daha sonraki dönemlerde tartışılmıştır. İbn İshak'ın eserinde konu ile ilgili geçen rivâyet tartışmanın neden kaynaklandığını bizlere açıklamaktadır. Rivâyet şu şekildedir: "Sa'id b. el-Müseyyeb'ten: Abdullah b. Abbâs, Resûlullah'ın (s.a.v.) Meymûne'yi ihramlı iken nikâhladığını rivâyet ediyordu ki, bu yanlıştır. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) onu, Mekke'ye gelip, ihramdan çıktıktan sonra nikâhladı. Resûlullah'ın (s.a.v.) ihramdan çıkması ve nikâhlanması birlikte oldu. Bu yüzden insanlar konuyu karıştırdı."¹²⁴ Rivâyetten de anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber'in ihramdan çıkması ve nikâh akdinin gerçekleşmesi arasında fazla bir zaman olmadığından dolayı konu tartışmalara mahal olmuştur. Hz. Peygamber ile Meymûne arasında aracı olan Ebû Râfi de Hz. Peygamber'in evlendiğinde ihramlı olmadığını belirtmiştir.¹²⁵

¹²¹ İbn İshak, *Sîret*, 361; İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/92-98; İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, 2/371; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 9/66.

¹²² İbn İshak, *Sîret*, 206-262; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/644-645; İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/86-96; İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, 2/371; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, 3/447-448.

¹²³ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 3/505.

¹²⁴ İbn İshak, *Sîret*, 262.

¹²⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, 130.

Zürkânî eserinde, Hz. Peygamber'in ihramlı iken evlendiğini söyleyen tek kişinin İbn Abbâs olduğunu belirtmektedir, İbn Abbâs'ın rivâyetinde “sanıyorum” diyerek emin olmadığını vurgulamıştır.¹²⁶

İmam Mâlik'in aktardığı rivâyette geçen “Ebû Rafi‘ ile Ensar’dan bir zat” derken Ensar’dan kim olduğu anlaşılmamaktadır. Kaynaklarda bu zatın Evs b. Havlî (ö. 35/655)¹²⁷ olduğu belirtilmektedir.¹²⁸

2.1.5.3. Hz. Peygamber'in Düğün Yemekleri

Düğünler, icra edildiği topluma ve zamana göre değişiklikler göstermektedir. Davetlilere düğünde yemek ikram edilmesi bütün düğünlerin ortak özelliğidir. Arap kültüründe düğün dolayısıyla ikram edilen yemeğe “Velim” denmektedir.¹²⁹

İmam Mâlik Hz. Peygamber'in düğün yemekleri ile ilgili tutumu hakkında şu rivâyeti nakletmektedir: “Sâid b. Yahyâ'dan rivâyet edildi: “Bana nakledildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) düğün yemeği verirdi. Onda ne ekmek ne de et olurdu.”¹³⁰

İmam Mâlik'in naklettiği rivâyet birçok siyer kaynağında geçmektedir.¹³¹ Rivâyette Hz. Peygamber'in düğün yemeği olarak ne tür bir yemek ikram ettiği tam olarak anlaşılmamaktadır. Kaynaklarda Hz. Peygamber'in Ümmü Seleme ile evliliği hakkında nakledilen rivâyet bu konuya açıklık getirmektedir. Rivâyet şu şekildedir: “Nu‘mân b. Sâbit'ten, o da el-Heysem'den rivâyet etti: Resûlullah (s.a.v), Ümmü Seleme ile evlenirken düğün yemeği olarak hurma ve kavut verdi.”¹³² Bir başka rivâyette ise düğün yemeğinin hurma ve sade yağ olduğu belirtilmektedir.¹³³

¹²⁶ Zürkânî, *Şerhu'l-Muvatta'*, 2/407.

¹²⁷ Ayrıca bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/540-542; Ebû'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, thk. Muhammed İbrahi el-Benâ vd. (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1989), 2/170; Ebu'l-Fazl Ahmed b. Ali b. Muhammed el Askalânî İbn Hacer el-Askalânî, *el İsâbe fî temyizi's-sahâbe* (Beyrut: Dâru'l Kitab, 1410), 2/471; Mehmet Ali Sönmez, “Evs b. Havlî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/543.

¹²⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/128; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 489; İbn Hacer el-Askalânî, *el İsâbe*, 2/323; Zürkânî, *Şerhu'l-Muvatta'*, 2/407.

¹²⁹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 12/643; Ebû'l-Fazl (Ebû Abdillâh) Şemsüddîn Muhammed b. Alî b. Ahmed b. Tolun ed-Dimaşkî İbn Tolun, *Fassü'l-havâtîm fî mâ kile fî'l-velâ'im*, nşr. Nizâr Abâza (Dimaşk, 1987), 28-30; İbrahim Yaran, “Düğün”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/15-16.

¹³⁰ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetü Yahyâ)*, 3/784.

¹³¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/404; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 2/75; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 7/96; 9/56.

¹³² İbn İshak, *Sîret*, 265; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, 2/374; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 9/56; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, 3/451.

¹³³ İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/122-128; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 2/75; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, 3/451.

2.1.6. Kiblenin Değişmesi

Kible'nin tahvili konusunda *el-Muvatta*'da iki rivâyet geçmektedir. İlk rivâyet: "Abdullah b. Ömer'den şu şekilde aktarılmıştır: Halk sabah namazında Kubâ Mescidi'nde iken biri gelerek: Bu gece Resûlullah'a (s.a.v.) bir âyet nazil oldu, bundan sonra Kâbe'ye yönelmesi emredilmiş, siz de oraya yönelin dedi. O sırada Şam'a (Kudüs'e) yönelmişlerdi. Bunun üzerine hemen yönlerini Kâbe'ye doğru çevirdiler."¹³⁴

İkinci rivâyette ise: "Saîd b. Müseyyeb'den şu şekilde aktarılmıştır: "Resûlullah (s.a.v), Medine'ye hicret ettikten sonra on altı ay kadar namazı Beytü'l-Makdis'e doğru yönelerek kıldı. Daha sonra Bedir harbinden iki ay kadar önce kible Kâbe'ye çevrildi."¹³⁵

İmam Mâlik'in konu hakkında naklettiği rivâyetler meşhur siyer kaynaklarında geçmektedir.¹³⁶ Şâmî eserinde, zikrettiğimiz ilk rivâyette kiblenin değiştiğini haber veren kişinin Abbâd b. Bîşr (ö. 12/633) olduğunu söylemektedir.¹³⁷ İmam Mâlik'in aktardığı rivâyette bir âyetin nazil olduğu bildirilmiş ve bu âyetin hangi âyet olduğu hakkında bilgi verilmemiştir. Siyer kaynaklarında bu âyetin Bakara sûresi 144. Âyet olduğu belirtilmiştir.¹³⁸

İkinci rivâyette kiblenin tahvil tarihi hakkında bilgi verilmiştir. Bu rivâyet tüm siyer kaynaklarında detaylı bir şekilde zikredilmiştir. İbn Sa'd'ın nakline göre Hz. Peygamber, Bîşr b. el-Berâ b. Ma'rûr'un annesini Benî Seleme yurdunda ziyareti esnasında Ashâbıyla birlikte öğle namazını kılarken ikinci rekâttan sonra Kâbe'ye dönmesi emredildi. Bu olayın Hz. Peygamber'in hicretinden sonra 17. Ayda, Recep ayının ortasında pazartesi günü meydana geldiği rivâyet edilmektedir.¹³⁹ Daha

¹³⁴ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 2/273.

¹³⁵ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 2/274.

¹³⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/242; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 14/300; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 12/57; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, 2/179.

¹³⁷ Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 3/371; Abbâd b. Bîşr için Ayrıca bk. İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/440-441; İbn Hacer el-Askalânî, *el İsâbe*, 2/496-496; Raşit Küçük, "Abbâd b. Bîşr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/12.

¹³⁸ Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sakkâ (Beyrut: Dâru's Sâdır, 1955), 2/550; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/241-242; Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhâki, *Delâilü'n-nübüvve ve marifetü ahvâli sâhibi'ş-şerîa*, thk. Abdülmü'tî Kal'acî (Beyrut: Darü'l Kütübi'l İlmiyye, 1988), 4/571-572; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, 2/268-269; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 5/56; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, 3/179-180.

¹³⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/241-243.

sonraları o mescit Mescid-i Kibleteyn¹⁴⁰ olarak isimlendirilmiştir. İbn Seyyidünnâs eserinde naklettiği rivâyete göre kiblenin tahvili salı günü, ikinci namazı esnasında gerçekleştiğini belirtmektedir.¹⁴¹

Sonuç itibarıyla kiblenin tahvili hususunda *el-Muvatta*’da geçen rivâyetler siyer ve tarih kitaplarında zikredilmektedir. Konu hakkında verilen tarihler arasında ciddi bir fark bulunmamaktadır.

2.1.7. Zeyd b. Hârise’nin Hz. Peygamber Tarafından Evlatlık Edinmesi

İmam Mâlik’in bu konuya dair rivâyetine göre Hz. Peygamber Zeyd b. Hârise’yi (ö. 8/629) evlat edinmişti. İslâm’ın zuhurundan önce kim birisini evlatlık edinirse insanlar evlat edindikleri kişiyi öz evlatları gibi kabul ederler ve ona öyle hitap etmekteydiler. Bundan dolayı Zeyd toplumda, Zeyd b. Muhammed olarak çağırılırdı.¹⁴² Bu konu hakkında Ahzâb sûresi 5. Âyet-i kerimesinde “*Onları babalarına nispet ederek çağırın. Bu Allah katında daha adaletlidir. Eğer babalarını bilmiyorsanız, onlar sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır.*” buyurularak bu cahiliye uygulaması ortadan kaldırmıştır. Bu âyetten sonra evlatlıklara öz babalarının ismi ile hitap edilmiştir.¹⁴³

Zeyd b. Hârise’nin Hz. Peygamber tarafından ne zaman evlatlık edildiği hakkında İmam Mâlik’in naklettiği rivâyette herhangi bilgi mevcut değildir. Konu hakkında siyer eserlerinde ise detaylı bilgiler bulunmaktadır. Rivâyetlere bakıldığında Hz. Peygamber’in nübüvvetten önce Zeyd b. Hârise’yi evlatlık aldığı anlaşılmaktadır.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Medine’nin kuzeybatısındaki Vebere harresinde ve Mescid-i Nebevî’nin 5 km. uzağındadır. Ayrıca bk. Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe en-Nümeyrî el-Basrî İbn Şebbe, *Târîhu’l-Medîneti’l-münevvere*, thk. Fehîm M. Şeltût (Beyrut: Darü’l Kütübü’l İlmiyye, 1996), 1/77-78; H.Ahmet Sekizli, “Mescid-i Kibleteyn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/278.

¹⁴¹ İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü’l-eser*, 1/268.

¹⁴² İmam Mâlik, *Muvatta’ü’l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 4/873.

¹⁴³ İmam Mâlik, *Muvatta’ü’l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 4/875.

¹⁴⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-nebeviyye*, 2/1/248; İbn Sa’d, *Tabakât*, 3/40-43; Ebû’l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd Belâzürî, *Ensâbü’l-esrâf*, thk. Süheyl Zekkâr - Riyad Zirikli (Beyrut: Daru’l-Fikr, 1996), 1/468-469; Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî İbn Kuteybe, *el-Ma’ârif*, thk. Servet ’Ükkâşe (Kahire: el-Hey’etü’l-Mısriyetü’l-Âmme lilkitab, 1992), 144; Bünyamin Erul, “Zeyd b. Hârise”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/319-320.

2.1.8. Necâşî'nin Gıyabi Cenaze Namazının Kılınması

İmam Mâlik'in bu konuda aktardığı rivâyet şu şekildedir: “Ebû Hüreyre anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.), Habeş Kralı Necâşî'nin (ö. 9/630) vefat ettiği gün durumu ashâbına bildirdi. Hemen musallaya giderek saf tuttular. Resûlullah (s.a.v.) dört tekbirle Necâşî'nin namazını kıldırdı.”¹⁴⁵

İmam Mâlik'in naklettiği bu rivâyet birçok siyer kaynağında Müslümanların Habeşistan'a hicreti başlığı altında zikredilmiştir.¹⁴⁶ İbn İshak eserinde bu rivâyeti farklı bir şekilde aktarmaktadır. Söz konusu rivâyet şu şekildedir: “Ebû Hüreyre'den: Bir gün Resûlullah (s.a.v.), bizi musallaya götürdü. Arkasında saf tuttuk. Bize dört tekbirle namaz kıldırdı. Namaz bitince kendisine, “Ya Resûlallah! Kimin cenaze namazını kıldın?” diye sorduk. Resûlullah (s.a.v.) “Bugün vefat eden kardeşiniz en-Necâşî'nin.” buyurdu.”¹⁴⁷

Necâşî Habeş dilinde “Hükümdar” anlamına gelen ve Batı dillerinde negus şeklinde yazılan negâsî kelimesinin Arapçalaşmış şeklidir.¹⁴⁸ Siyer kaynaklarında namazı kılınan Necâşî'nin kim olduğu hakkında bilgiler verilirken İmam Mâlik eserinde bu konuya değinmemiştir. İbn İshak Necâşî'yi şu şekilde tanıtmaktadır: “en-Necâşî'nin ismi Ashame idi. Ashame kelimesinin Arapçadaki anlamı Atıyye'dir. Necâşî ismi, Kistrâ ve Herakl gibi (Habeşliler tarafından) kral için kullanılan bir unvandır.”¹⁴⁹ Görüldüğü gibi Necâşî, Ashame'nin unvanıdır İmam Mâlik'in aktardığı rivâyette geçen Necâşî Ashame'dir (ö. 9/630).

2.1.9. Hz. Peygamber'in Yaptığı Umreler

İmam Mâlik'in eserinde konu hakkında iki rivâyet tespit edebildik. Bu rivâyetler Hz. Peygamber'in hangi tarihte umre yaptığına dair önem arz eden rivâyetlerdir. Söz konusu rivâyetler şu şekildedir: “İmam Malik'ten Resûlullah (s.a.v.) üç defa umre yapmıştır. Hudeybiye senesi, Kaza umresi ve Ci'râne senesi.” Diğer

¹⁴⁵ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetü Yahyâ)*, 2/317.

¹⁴⁶ İbn İshak, *Sîret*, 213-220; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/341; İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, 1/135-142; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 12/72.

¹⁴⁷ İbn İshak, *Sîret*, 219.

¹⁴⁸ Levent Öztürk, “Necâşî Ashame”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/476-477.

¹⁴⁹ İbn İshak, *Sîret*, 220.

rivâyet ise: “Hişâm, babası Urve’den naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) sadece üç umre yaptı: Biri Şevval ikisi de Zilkade ayında.”¹⁵⁰

İmam Mâlik aktardığı bu rivâyetlerde Hz. Peygamber’in üç umre yaptığını bildirmektedir. Siyer kaynaklarında ise Hz. Peygamber’in dört umre yaptığı belirtilmektedir. Hz. Peygamber’in *el-Muvatta* ‘da zikredilmeyen dördüncü umresini veda haccında yaptığı umre olarak belirtilmektedir.¹⁵¹

Rivâyette Hz. Peygamber’in şevval ve zilkade aylarında umre yaptığını belirtilirken bazı rivâyetlerde recep ayında da umre yaptığı belirtilir.¹⁵² Bazı rivâyetlerde ise tüm umrelerin zilkade ayında gerçekleştiği belirtilmektedir.¹⁵³

2.1.10. Vedâ Haccı

El-Muvatta ‘da vedâ haccı ile ilgili birçok rivâyet mevcuttur. Bu rivâyetlerini Hac konusu başlığı altında değerlendirmiştir. Rivâyetlerin çoğu hac ibadetini açıklayan rivâyetler olduğundan dolayı rivâyetlerin tamamını çalışmamızda zikretmeyeceğiz. Sadece siyer çalışmalarını ilgilendiren rivâyetlerini aktaracağız.

İmam Mâlik’in bu konuda eserinde naklettiği rivâyet şu şekildedir: “Abdurrahman’ın kızı Amre’den: Hz. Âişe’nin şunları anlattığını duydum: Zilkade’ nin bitimine beş gün kala Resûlullah ile birlikte yola çıktık. Sadece hac yapacağımızı zannediyorduk. Mekke’ye yaklaşıncı Hz. Peygamber yanında kurbanlığı olmayanların tavaf ve say’dan sonra ihramdan çıkmalarını emretti.”¹⁵⁴

İmam Mâlik’in aktardığı bu rivâyet Hz. Peygamber’in vedâ haccı için Medine’den hangi tarihte çıktığının bilinmesi açısından önemli bir rivâyettir. Aynı zamanda İmam Mâlik’in aktardığı bu rivâyet birçok meşhur siyer kaynağında da Vedâ haccı için bu tarih verilmektedir.¹⁵⁵ Vâkıdî’nin eserinde nakledilen bir rivâyette, Hz.

¹⁵⁰ İmam Mâlik, *Muvatta’ü’l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 3/496.

¹⁵¹ İbn Sa’d, *Tabakât*, 1/171-172; Taberî, *Târihu’l-ümem ve’l-mülûk*, 3/160; İbn Seyyidünnâs, *‘Uyûnü’l-eser*, 2/375; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Züraî ed-Dımaşkî el-Hanbelî İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü’l-me’âd fî hedyi hayri’l-ibâd* (Beyrut: Müessesetu’r- Risâle, 1994), 2/88-103; Şâmî, *Subulü’l-hudâ*, 5/70; 8/445-448; Halebî, *İnsânü’l-‘uyûn*, 3/389.

¹⁵² İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü’l-me’âd*, 2/88-129; Şâmî, *Subulü’l-hudâ*, 8/445; 11/180; Halebî, *İnsânü’l-‘uyûn*, 3/389.

¹⁵³ Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 2/223; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü’l-me’âd*, 2/86-87; 3/256; Şâmî, *Subulü’l-hudâ*, 8/445-449; Halebî, *İnsânü’l-‘uyûn*, 3/389.

¹⁵⁴ İmam Mâlik, *Muvatta’ü’l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 3/576.

¹⁵⁵ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 3/1089; İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-nebeviyye*, 2/2/601; İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/173; Taberî, *Târihu’l-ümem ve’l-mülûk*, 3/148; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü’l-me’âd*, 2/168.

Peygamber'in vedâ haccı için Medine'den Mekke'ye doğru yapmış olduğu yolculuk sırasındaki izlediği güzergâh ve bu mekânlara ulaştığı tarihler açıkça belirtilmiştir.¹⁵⁶ Aktardığı başka bir rivâyette Hz. Peygamber'in Medine'den, zilkade'nin bitimine beş gün kala cumartesi günü çıktığını naklederek gün ismini de belirtmiştir.¹⁵⁷ Bunun haricinde bazı kaynaklarda çıkış günü olarak pazar günü verilmektedir.¹⁵⁸

İmam Mâlik'ten konu hakkında gelen diğer rivâyet Hz. Peygamber'in haccı eda şekli hakkındadır.¹⁵⁹ Hakkında ihtilaf edilen bu konuda İmam Mâlik, Hz. Peygamber'in ifrad ve temettu' haccı yaptığına dair rivâyetler aktarmıştır.

İmam Mâlik'in Hz. Peygamber'in vedâ haccında ifrad haccı yaptığına dair aktardığı rivâyetler şu şekildedir: “Hz. Âişe'den (r.anha): vedâ haccında Resûlullah (s.a.v.) ile yola çıktığımızda bazımız umre için, bazımız hac ve umre için, bazımız da sadece hac için ihrama girmişti. Resûlullah da (s.a.v.) sadece hac için ihrama girmişti. Umre için ihrama girenler ihramdan çıktı, fakat sırf hac için ve hacle umre için ihrama girmiş bulunanlar bayramın birinci gününe kadar ihramdan çıkmadılar.”¹⁶⁰ Bir başka rivâyette ise “Hz. Âişe'den (r.anha): Resûlullah (s.a.v.), ifrad haccı yaptı.”¹⁶¹ Hz. Peygamber'in ifrad haccı yaptığını bildiren bu iki rivâyet meşhur siyer kaynaklarında geçmektedir.¹⁶²

İmam Mâlik'in aktardığı diğer rivâyet ise Hz. Peygamber'in temetu' haccı yaptığı ile ilgilidir. Söz konusu rivâyet şu şekildedir: “Nevfel b. Abdulmuttalib'in torunu, Abdullah b. Haris'in oğlu Muhammed anlatıyor: Sa'd b. Ebî Vakkas'la Dahhak b. Kays, Muaviye b. Ebî Süfyan'ın hac ettiği sene, temetu' haccından bahsediyorlardı.

¹⁵⁶ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 3/1092.

¹⁵⁷ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 1089.

¹⁵⁸ Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî İbn Hazm, *Haccetü'l-vedâ*, thk. Ebû Suheyb el-Kermî (Riyad: Beytu'l-Efkârî'd-Devliyeti li'n-Neşri ve't-Tevzî', 1998), 119; Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, 696.

¹⁵⁹ Hac eda edilişi bakımından ifrad, temettu' ve kırân şeklinde üçe ayrılır. İfrad haccı, umre yapmaksızın sadece hac menâsikini yerine getirmek suretiyle ifa edilir. Temettu' haccında umre yapıldıktan sonra ihramdan çıkılır, ardından aynı dönemde tekrar hac için ihrama girilerek hac menâsiki eda edilir. Kırân haccında ise ihrama girenler hem umreye hem de hacca niyet edilir ve aynı ihramla her iki ibadet yerine getirilir. Salim Ögüt, “Hac”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/386-389.

¹⁶⁰ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 3/484.

¹⁶¹ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 3/485.

¹⁶² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/601; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/172-189; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, 2/343; Zehebî, *Siyeru'l-âmi'n-nübelâ*, 2/249-366; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-me'âd*, 2/111; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 11/440; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, 3/364.

Dahhak b. Kays: “Temetu‘ haccını sadece aziz ve celil olan Allah’ın emrini bilmeyen cahiller yapar.” dedi. Bunun üzerine Sa’d: “Ey kardeşimin oğlu, iyi söylemedin!” deyince Dahhak: “Ömer b. Hattâb temetu‘ haccını yasakladı.” diye karşılık verdi. Sa’d da cevaben: “Resûlullah (s.a.v.) haccı temetu‘ yaptı. Biz de onunla beraber yaptık.”¹⁶³

Hz. Peygamber’in temetu‘ haccı yaptığını ifade eden bu rivâyete İbn Kayyim el-Cevziyye’nin (ö. 751/1350) *Zâdü’l-me‘âd fî hedyi hayri’l-ibâd* ve İbn Kesîr’in (ö. 774/1373) *el-Bidâye ve’n-nihâye* adlı eserlerinde karşılaşmaktayız.¹⁶⁴

İmam Mâlik’in konu hakkında tespit ettiğimiz diğer bir rivâyeti ise Sa’d b. Ebû Vakkâs’ın hastalanması üzerine Hz. Peygamber’in kendisini ziyaret etmesi ve malını vasiyet etmesi ile ilgili konuşmasıdır. Söz konusu rivâyet şu şekildedir: “Sa’d Ebû Vakkas (r.a.) anlatıyor: Veda haccı senesi hastalığının artması üzerine Resûlullah (s.a.v.) beni ziyarete gelince ona: “Ya Resûlallah, gördüğün gibi hastalığım çok şiddetlendi. Ben mal sahibiyim, bir kızımdan başka da varisim yok. Malımın üçte ikisini sadaka olarak verebilir miyim?” dedim. Resûlullah (s.a.v.) “Hayır, veremezsin” buyurdu. “Yarısını sadaka olarak verebilir miyim?” dedim. “Hayır” buyurdu. Sonra Resûlullah (s.a.v.): “Üçte birini sadaka olarak verebilirsin, üçte bir az değildir. Varislerini zengin bırakman başkalarına el açan fakirler olarak bırakmandan daha iyidir. Allah’ın rızasını kazanmak için vereceğin her nafaka, hatta hanımın ağzına koyduğun her lokma, sevap kazanmana vesile olur.” buyurdu. “Ya Resûlallah, arkadaşlarım seninle Medine’ye gidecekler. Ben, Mekke’de ölecek miyim?” dedim. Resûlullah (s.a.v.) “Hayır sen Mekke’de ölmeyeceksin, daha sâlih ameller işleyeceksin, derecen yükselecektir. Müslümanlar senden yararlanıncaya, müşrikler de senden zarar görünceye kadar yaşayacaksın. Allah’ım! Ashabımın hicretini tamamla, onları gerisin geri çevirme. Fakat bu göçenler içinde Sa’d b. Havle ne kadar zavallıdır.” Resûlullah (s.a.v.) Sa’d b. Havle’nin Mekke’de vefatına üzüldü.”¹⁶⁵

İmam Mâlik’in naklettiği bu rivâyet siyer kaynaklarının çoğunda geçmektedir.¹⁶⁶ Rivâyette, Sa’d b. Ebû Vakkâs’ın tek kızının olduğu belirtilmektedir. Tespit ettiğimiz başka bir rivâyette iki kızının olduğunu söylemektedir.¹⁶⁷

¹⁶³ İmam Mâlik, *Muvatta’ü’l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 3/498.

¹⁶⁴ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü’l-me‘âd*, 2/106; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, 11/456-475.

¹⁶⁵ İmam Mâlik, *Muvatta’ü’l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 4/1105.

¹⁶⁶ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 3/1116; İbn Sa’d, *Tabakât*, 3/145; Şâmî, *Subulü’l-hudâ*, 9/286.

¹⁶⁷ İbn Sa’d, *Tabakât*, 3/145.

Rivâyette Sa'd b. Havle'nin vefatından da söz edilmekte, Hz. Peygamber'in onun Mekke'de vefat ettiği için üzüldüğü belirtilmekte hatta bazı rivâyetlerde Hz. Peygamber'in onun için ağladığı belirtilmektedir. Hz. Peygamber'in böyle davranmasının sebebi, ashâptan hiçbir kimsenin, hicret ettikten sonra, bir daha Mekke'ye dönmesini veya haccın gereklerini yerine getireceği süreden daha fazla orada ikamet etmesini uygun görmemesindendir.¹⁶⁸

Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın vedâ haccında hastalanması üzerine ziyaretine gelen Resûlullah ile malını vasiyet etmesi konusunda yaptıkları bu konuşma Batılı araştırmacıların ilgisini çekmiş, bu sebeple onun hayatını ve içinde mucizevi olayların geçtiği bu rivâyeti, çalışma konusu yapmışlardır. İftihâr Zamân'ın *The Evolution of a Hadith: Transmission, Growth and Science of Rijal in a Hadith of Sa'd b. Abi Waqqas* adlı doktora tezi (1989, The University of Chicago), David S. Powers'ın "The Will of Sa'd b. Abî Wakkas: A Reassessment" adlı makalesi (*Studia Islamica*, LVIII [Paris 1983], s. 33-53) gibi çalışmalar yapılmıştır.¹⁶⁹

2.1.11. Hz. Peygamber'in Hastalığı

İmam Mâlik'in konu hakkındaki rivâyetleri Hz. Peygamber'in hastalığı esnasında yaptığı dualarla ilgilidir. Söz konusu rivâyetlerden biri şu şekildedir: "Hz. Âişe'den (r. anha): Resûlullah (s.a.v.) vefatından önce göğsüme yaslandı, kulak verdim şöyle dua ediyordu: "Allahım beni affet, bana acı ve beni yüce makama kavuştur." Diğer bir rivâyette ise "Hz. Âişe'nin şöyle dediği İmam Mâlik'e ulaşmıştır: "Hiçbir peygamber ölüp ölmek konusunda muhayyer bırakılmamıştır." Onun bu sözünden sonra "Allah'ım beni yüce makama kavuştur" diye dua ettiğini duyunca artık vefat edeceğini anladım."¹⁷⁰

İmam Mâlik'in konu hakkında aktardığı diğer bir rivâyet ise şu şekildedir: "Hz. Âişe'den (r. anha) Resûlullah (s.a.v.) hastalandığı zaman kendi kendisine muavvizeteyn -felak ve nas surelerini- okur ve üflerdi. Ağrısı şiddetlendiği zaman da ona ben okur, bereketini umarak kendisinin sağ eliyle ağrının üzerine meshederdim."¹⁷¹

¹⁶⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/408.

¹⁶⁹ İbrahim Hatiboğlu, "Sa'd b. Ebû Vakkâs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/372-374.

¹⁷⁰ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 2/335.

¹⁷¹ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 5/1377.

İmam Mâlik'in konu hakkında aktardığı diğer bir rivâyet ise Hz. Peygamber'in hastalığı esnasında ashâbına namaz kıldırması için Hz. Ebû Bekir'i görevlendirmesi ile ilgilidir. Söz konusu rivâyet şu şekildedir: "Hz. Âişe'den (r. anha): Resûlullah (s.a.v.) (hastalığı ağırlaşınca) "Ebû Bekir'e haber verin, cemaate namazı kıldırın" buyurdu bunun üzerine ben: "Ya Resûlallah! Ebû Bekir sizin yerinize geçtiği zaman ağlamaktan sesini cemaate duyuramıyor. Onun için bu görevi Hz. Ömer'e verin, o kıldırın." dedim. Resûlullah (s.a.v.) tekrar: "Ebû Bekir'e söyleyin, cemaate namazı kıldırın." buyurdu. Bu sefer ben Hafsa'dan: "Resûlullah'a (s.a.v.) Ebû Bekir sizin makamınıza geçince ağlamaktan sesini insanlara duyuramıyor. Söyleyin cemaate, namazı Ömer kıldırın" diye söylemesini istedim. Hafsa bunu söyleyince Resûlullah (s.a.v.): "Siz Yûsuf'un kadın arkadaşları gibisiniz. Ebû Bekir'e söyleyin cemaate namazı kıldırın! buyurdu. Hafsa işittiği bu azar üzerine bana: "Hep senin yüzünden oldu" diye çıkıştı."¹⁷²

Hz. Peygamber ısrarla Ebû Bekir'in namaz kıldırmasını isterken Hz. Âişe bir bahane bularak, babasının namaz kıldırmasını istemiyor farklı cevaplar veriyordu. Hz. Peygamber burada Hz. Âişe'yi Yûsuf'un arkadaşı Züleyha'ya benzetmektedir. Aralarındaki benzerlik içindekini dışa vurmamalarıdır. Nitekim Züleyha arkadaşlarını eve davet etmiş ve onlara meyve ikramında bulunmuştu. Ama Züleyha'nın amacı burada farklıydı. Arkadaşlarının Yûsuf'un güzelliğini görmelerini istiyordu.¹⁷³ Rivâyet metninde geçen "صواحِب" ibaresi Zürcânî ve Şevkânî'ye göre tekil anlam ifade etmektedir. Çünkü Yûsuf'un arkadaşı Züleyha idi, Hz. Peygamber'in emrini iletmek istemeyen de Hz. Âişe'dir.¹⁷⁴ Hz. Âişe bu emri iletmemesinin sebebini açıklamaktadır. Birçok siyer müellifi eserlerinde bu sebebi nakletmektedirler. Rivâyet şu şekildedir: "Bu hususta Peygamber'e çok ısrar ettim. Bu kadar ısrar etmemin sebebi Peygamber'den sonra onun makamına gelecek kimsenin insanlar tarafından sevilmeyeceğini düşünmemdi. Benim düşüncem, halkın Resûlullah'ın yerine ilk geçen kişi olmasından ötürü onun uğursuz sayılmasından korkmamdı. Bu nedenle Resûlullah'ın Ebû Bekir'den vazgeçmesini istedim."¹⁷⁵

¹⁷² İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 2/238.

¹⁷³ Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, 3/491.

¹⁷⁴ Zürcânî, *Şerhu'l-Muvatta'*, 1/592-595; Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Yemenî eş-Şevkânî, *Neylu'l-evtâr*, thk. Usâmuddîn es-Sabâbî (Mısır: Dâru'l-Hadîs, 1413/1993), 2/375.

¹⁷⁵ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/652; İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/168-173; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 12/245.

İmam Mâlik'in naklettiği rivâyetler siyer kaynaklarında Hz. Peygamber'in hastalığı ile ilgili başlıklar altında geçmektedir.¹⁷⁶

2.1.12. Hz. Peygamber'in Vefatı

İmam Mâlik'in konu hakkında naklettiği rivâyet şu şekildedir: “İmam Malik anlatıyor: Duyduğuma göre Resûlullah (s.a.v.) pazartesi günü vefat etti. Salı günü defnedildi. ashâp namazını cemaatsiz olarak münferiden kıldılar. Hiç kimse onlara imam olmadı. Ashâbın bir kısmı minberin yanına, bir kısmı da Bâkî' kabristanına defnedelim, dediler. Tam bu sırada Ebû Bekir es-Sıddîk geldi. “Ben Resûlullah'ın (s.a.v.) ‘Hiçbir peygamber yoktur ki ruhunu teslim ettiği yere defnedilmesin.’ buyurduğunu duydum.” dedi. Bunun üzerine derhal oraya mezar kazıldı. Resûlullah'ın (s.a.v.) yıkanması esnasında üzerindeki gömleği de çıkarmak istediler “gömleği çıkarmayın” diye bir ses duyular. Böylece Hz. Peygamber, üzerindeki gömlekle yıkandı.”¹⁷⁷

İmam Mâlik'in aktardığı rivâyet Hz. Peygamber'in vefatını, techiz ve defnini kısaca özetlemektedir. İmam Mâlik'in aktardığı rivâyeti bu şekilde kaynaklarda tespit edemedik. Nitekim İbn Abdülber en-Nemerî bu hadisin, bu tarzda rivâyet edildiğini hiçbir şekilde bilmiyorum. Sadece Mâlik'e ulaştığına göre ifadesi vardır demektedir.¹⁷⁸

Rivâyetle, Hz. Peygamber'in yıkanması esnasında üzerindeki gömleği çıkarılacakken “Gömleği çıkarmayın” diye bir ses duyulduğu ifade edilmektedir. Bazı rivâyetlerde “Resûlullah'ın (s.a.v.) elbiselerini çıkarmayınız”, “Peygamberinizi çıplak bırakmayın!” şeklinde geçmektedir ve bu sesin ev tarafından geldiği belirtilmektedir.¹⁷⁹ İbn Sa'd'ın eserinde geçen bir rivâyetle Hz. Âişe (r.anha) şöyle demiştir: “Resûlullah (s.a.v.) vefat ettiğinde ashâbı onun yıkanması hususunda ihtilafa düştü. Bazıları “Elbiseleri üzerinde olduğu halde yıkayın.” dediler. Onlar bunu

¹⁷⁶ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/649; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/272; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, 2/183; Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-nebeviyye ve ahbârü'l-hulefâ* (Beyrut: Kütübü's-Sikafiyye, 1996), 1/398; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 2/453; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 12/244-245; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, 3/485.

¹⁷⁷ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 2/323.

¹⁷⁸ İbn 'Abdülber en-Nemerî, *el-İstizkâr*, 3/53-54.

¹⁷⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/276-278; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti dımaşk*, 4/53; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 11/119.

tartışırken kendilerini bir uyku aldı. Her birinin başı göğsüne düşecek şekilde uykuya daldı. Kim olduğu bilinmeyen biri, “Elbiseleri üzerinde olduğu halde yıkayın.” dedi.”¹⁸⁰ Sonuç itibari ile Hz. Peygamber elbiseleri ile birlikte yıkanmış ve elbiseleriyle yıkanmasını söyleyen kişinin kim olduğu tespit edilememiştir.

Hz. Peygamber’in pazartesi günü vefat ettiği tüm kaynaklarda geçmektedir. Defin edildiği gün ise bazı rivâyetlerde çarşamba günü olarak geçmektedir.¹⁸¹ Rivâyette Hz. Peygamber’in vefat ettiği günün tarihi konusunda herhangi bir tarih bildirilmemiştir. Siyer kaynaklarında ise tarihlendirme hususunda farklı rivâyetler bulunmaktadır. Rivâyetlerde tarihlendirme hususunda Rebülevvel ayının 2. günü,¹⁸² 12. Günü,¹⁸³ 14. günü¹⁸⁴ ve 15. günü¹⁸⁵ olarak geçmektedir.

Rivâyetten ’de anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber’in defnedileceği mekân hakkında tartışma yaşanmış, Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber’den duyduğu söz ile tartışmaya son vermiştir. İmam Mâlik’in Hz. Peygamber’in defnedildiği yer hakkında aktardığı bir rivâyet şu şekildedir: “Yahyâ b. Sâid’den: Hz. Âişe dedi ki: Rüyamda odama üç tane ay düştüğünü gördüm. Bunun üzerine rüyamı hemen Hz. Ebû Bekr’e anlattım. Resûlullah (s.a.v.) vefat edince benim odama defnedildi. Hz. Ebû Bekir bana: “Rüyada gördüğün ayların biri ve en hayırlısı.” dedi.”¹⁸⁶ İmam Mâlik’in aktardığı bu rivâyet birçok siyer kaynaklarında geçmektedir.¹⁸⁷

İmam Mâlik’in konu hakkında naklettiği diğer rivâyet ise Hz. Peygamber’in (s.a.v.) kefenlenmesi ile ilgilidir. Söz konusu rivâyet şu şekildedir: “Hz. Âişe’den: Resûlullah (s.a.v.) pamuktan dokunmuş, ince, beyaz, üç kat bezle kefenlendi. Ayrıca üzerinde gömlek ve sarık da yoktu.” Diğer bir rivâyette ise “Yahyâ b. Saîd anlatıyor: duyduğuma göre Hz. Ebû Bekir hastalandığı zaman Hz. Âişe’ye, Resûlullah’ın (s.a.v.)

¹⁸⁰ İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/276.

¹⁸¹ İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/273.

¹⁸² Beyhâki, *Delâilü’n-nübüvve*, 5/234.

¹⁸³ İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/273; Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 2/472; Şâmî, *Subulü’l-hudâ*, 12/333.

¹⁸⁴ Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, 699.

¹⁸⁵ Ebû Nu’aym Ahmed b. ‘Abdillâh b. İshak el-İşfahânî, *Ma’rifetu’s-sahâbe*, thk. Âdil b. Yûsuf el-Azzâzî (Riyad: Dâru’l-Vatan, 1998), 3/772.

¹⁸⁶ İmam Mâlik, *Muvatta’ü’l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 2/325.

¹⁸⁷ İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/293; Beyhâki, *Delâilü’n-nübüvve*, 5/56; Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 2/481; İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, 11/141.

kaç kat kefene sarıldığını sordu. O da: “Pamuktan dokunmuş, ince beyaz üç kat kefenle sarıldı.” diye cevap verdi.”¹⁸⁸

Hız. Peygamber’in kefenlenmesi hakkında bilgi veren bu iki rivâyet meşhur siyer kaynaklarında geçmektedir.¹⁸⁹ Bununla birlikte kaynaklarda Hız. Peygamber’in kefeninin rengi, kullanılan kumaş türünün ve kaç kat kefene sarıldığı hakkında farklı görüşler de bulunmaktadır.¹⁹⁰

İmam Mâlik’in aktardığı diğer bir rivâyet Hız. Peygamber’in kabrinin nasıl kazıldığı ile ilgilidir. Söz konusu rivâyet şu şekildedir: “Hişâm b. Urve’den, o da babasından şöyle rivâyet etti: Medine’de iki adam vardı. Bunlardan biri kazdığı mezarlara lahit yapardı, diğeri yapmazdı. Hız. Peygamber vefat edince ashâp: “Hangisi önce gelirse Resûlullah’ın (s.a.v.) mezarını o kazsın.” dediler. Önce, kazdığı mezarlara lahit yapan geldi. Böylece Hız. Peygamber’in mezarı da lahit şeklinde kazıldı.”¹⁹¹

Hız. Peygamber’in mezar şeklini bildiren bu rivâyet siyer kaynaklarında benzer muhteva ile geçmektedir.¹⁹² Rivâyette iki mezar çeşidi geçmektedir bunlardan biri lahit iken diğerrinin ismi zikredilmemektedir. İbn Sa’d’ın eserinde geçen rivâyette diğerr mezar çeşidinin “الضريح” yarık şeklinde kazılan mezar olduğu belirtilmektedir.¹⁹³

İmam Mâlik’in aktardığı rivâyette lahit mezar ve yarık şeklinde kazanların isimleri zikredilmemektedir. Kaynaklarda lahit şeklinde kazanın Ebû Talha el-Ensârî (ö. 34/654-55), yarık şeklinde kazan kişinin Ebû Ubeyde b. Cerrâh (ö. 18/639) olduğu bildirilmektedir.¹⁹⁴

¹⁸⁸ İmam Mâlik, *Muvatta’ü’l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 2/313.

¹⁸⁹ İbn Sa’d, *Tabakât*, 216; 3/150; Ebû Nuaym el-İşfahânî, *Ma’rifetu’s-Sahâbe*, 3/31; Beyhâkî, *Delâilü’n-nübüvve*, 5/246; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti dimaşk*, 4/434; 35/36; 43/262; İbn Seyyidünnâs, *‘Uyûnü’l-eser*, 408; İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, 11/125-128; Şâmî, *Subulü’l-hudâ*, 326-328; Halebî, *İnsânü’l-‘uyûn*, 502.

¹⁹⁰ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/663; İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/131; Taberî, *Târîhu’l-ümem ve’l-mülûk*, 2/212; İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, 11/125; Şâmî, *Subulü’l-hudâ*, 451.

¹⁹¹ İmam Mâlik, *Muvatta’ü’l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 2/324.

¹⁹² İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/663; İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/295-296; İbn Seyyidünnâs, *‘Uyûnü’l-eser*, 2/409; Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübela’*, 2/481; İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, 11/137-141; Şâmî, *Subulü’l-hudâ*, 12/334-336; Halebî, *İnsânü’l-‘uyûn*, 516.

¹⁹³ İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/296.

¹⁹⁴ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/663; İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/298; Taberî, *Târîhu’l-ümem ve’l-mülûk*, 3/213; İbn Seyyidünnâs, *‘Uyûnü’l-eser*, 2/409; Beyhâkî, *Delâilü’n-nübüvve*, 5/252; İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, 11/121; Halebî, *İnsânü’l-‘uyûn*, 3/516.

İmam Mâlik'in aktardığı bir diğer rivâyet ise Hz. Peygamber'in hanımı Ümmü Seleme'nin mezar kazılıncaya dek Hz. Peygamber'in vefatını kabullenememesiyle ilgilidir. Rivâyet şu şekildedir: "Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Ümmü Seleme'den: 'Kazma seslerini duyuncaya kadar. Resûlullah (s.a.v.) vefat ettiğine inanmadım.'"195

İmam Mâlik'in naklettiği bu rivâyete İbn Sa'd ve Şâmî eserlerinde yer vermişlerdir.¹⁹⁶ İbn Abdülber en-Nemerî ve Zürcânî bunun Hz. Âişe (r.anha) olduğunu söylemektedirler.¹⁹⁷

2.1.13. Hz. Peygamber'in Mirası

İmam Mâlik'in eserinde Hz. Peygamber'in terekesi hakkında iki rivâyet bulunmaktadır. Biri şöyledir: "Hz. Âişe'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.v.) vefat edince, hanımları Osman b. Affan'ı, Ebû Bekr'e gönderip Resûlullah'tan (s.a.v.) kendilerine düşen mirası ondan istemesini söylediler. Bunun üzerine Hz. Âişe onlara; Resûlullah (s.a.v.): "Biz miras bırakmayız; bizim bıraktığımız sadakadır." buyurmamış mıydı? dedi."¹⁹⁸

Siyer kaynaklarında böyle bir rivâyet ile karşılaşmadık. Siyer kaynaklarında, Hz. Fâtıma'nın (ö. 11/632) Hz. Ebû Bekir'den babasının mirasını talep ettiği ve Hz. Ebû Bekir'in, Hz. Peygamber'den "Biz miras bırakmayız; bizim bıraktığımız sadakadır." Dediğini söyleyerek bu talebi reddettiği belirtilmektedir.¹⁹⁹

İmam Mâlik'in aktardığı diğer rivâyet ise şu şekildedir: "Ebû Hüreyre'den (r.a.): Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğu rivâyet edildi: 'Vefat ettiğim zaman varislerim altın, gümüş bölüşmezler. Geride bıraktığım şeylerden hanımlarımın nafakasından ve işçimin masrafından başka bıraktıklarım sadakadır.'"200

Sade bir hayat yaşayan Hz. Peygamber, elde ettiği gelirleri Allah yolunda harcamış geriye mütevazi bir miras bırakmıştır. Vefatında mülkiyetinde sadece beyaz bir katır, silahı ve bir miktar arazisi vardı. Arazilerinde elde edilen gelirin ailesi için harcanmasını geriye kalan kısmın beytül-mâl'a devredilmesini emretmiştir. Hz.

¹⁹⁵ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 2/325.

¹⁹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/304; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 12/336.

¹⁹⁷ İbn 'Abdülber en-Nemerî, *el-İstizkâr*, 3/55; Zürcânî, *Şerhu'l-Muvatta'*, 2/97.

¹⁹⁸ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 5/1444.

¹⁹⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/314-315; 8/28; Beyhâkî, *Delâilü'n-nübüvve*, 5/365; 7/279; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 2/490; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 12/369-373; M. Yaşar Kandemir, "Fâtıma", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/219-223.

²⁰⁰ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 5/1445.

Peygamber'in vefatında zırhı otuz sa' arpa karşılığında bir Yahudi'nin yanında rehin idi.²⁰¹

2.2. Hz. Peygamber'in Gazveleri ile İlgili Rivâyetler

Arapça'da gazv "الغزو" masdarı "istemek, arzu etmek, kastmek, niyetlenmek, düşmanla savaşmak" anlamlarına gelir. Bu kökten türemiş olan gazve "الغزوة" ise "akın, saldırı, din uğruna yapılan savaş" anlamına gelir.²⁰² Siyer ilminde gazve: "Hz. Peygamber'in, şahsen kumanda ettiği bir orduyla düzenlediği seferlere gazve denir."²⁰³

Vâkıdî ve İbn Sa'd'a göre Hz. Peygamber'in emir ve kumandasında yirmi yedi gazve gerçekleşmiştir.²⁰⁴ Hayber gazvesi'nden dönülürken Vâdilkurâ'da vuku bulan çarpışmayı kabul etmeyenlere göre ise yirmi altı gazve gerçekleşmiştir.²⁰⁵ İmam Mâlik'in eserinde on bir gazve ile ilgili rivâyet bulunmaktadır.²⁰⁶

2.2.1. Bedir Gazvesi

İmam Mâlik'in eserinde Bedir gazvesi hakkında tek bir rivâyet bulunmaktadır. Söz konusu rivâyet şu şekildedir: "Talha b. Ubeydillah b. Küreyz' den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Şeytan arefe günü görüldüğünden daha küçük, daha hâkir, daha zelil ve daha öfkeli hiçbir zaman görülmedi. Bunun sebebi de rahmetin indirilişini, Allah'ın büyük günahları affedişini görmesidir. Bir de arefe gününden de daha küçük, daha zelili daha öfkeli görüldüğü bir gün vardır ki o da Bedir harbinin olduğu gündür. Bu söz üzerine Hz. Peygamber'e, Bedir'de şeytan ne gördü Ya

²⁰¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/314-316; Ebû Nuaym el-İşfahâni, *Ma'rifetu's-Sahâbe*, 3/2002; Beyhâki, *Delâilü'n-nübüvve*, 5/273; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, 2/387; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 2/489; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 12/256-372; Mustafa Fayda, "Muhammed", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/408-423.

²⁰² İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 1/28; Hüseyin Algül, "Gazve", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/488-489.

²⁰³ İbn Hacer, *Fethü'l bârî şerhu sahihi'l buhârî*, 1/172; Şulul, *Siyer Usûlü*, 29; Algül, "Gazve", 13/488-489.

²⁰⁴ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 1/7; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/5-6.

²⁰⁵ Algül, "Gazve", 13/488-489.

²⁰⁶ İmam Mâlik'in eserinde bulunmayan diğer gazveler şunlardır: Ebvâ (2/623), Buvât (2/623), Bedrû'l-ülâ-Sefevân (2/623), Zül'uşeyre (2/623), Benî Kaynukâ' (2/624), Sevîk (2/624), Karkaratülküdr (3/624, 2. yılda meydana geldiğini söyleyenler de vardır), Gatafân (3/624), Benî Süleym (3/625), Hamrâülesed (3/625), Benî Nadîr (4/626), Bedrülmev'id (4/626), Dûmetülcendel (5/626), Benî Kurayza (5/627, 4. yılda meydana geldiğini söyleyenler de vardır), Benî Lihyân (6/627), Gâbe (6/627)

Resûlallah? diye sorulunca şöyle buyurdu: Cebrâil'in melekleri savaş için sıraya dizdiğini gördü.”²⁰⁷

İmam Mâlik'in eserinde naklettiği bu rivâyeti Vâkıdî'nin eseri dışında tespit edemedik.²⁰⁸ Siyer kaynaklarında rivâyetimize muhteva açısında benzerlik gösteren İbn İshak'tan gelen bir rivâyet bulunmaktadır. Rivâyet şu şekildedir: “Allah'ın düşmanı olan şeytan, Allah'ın meleklerinden meydana gelen ordu ile Resûlü'ne ve onun düşmanlarına karşı müminlere yardımda bulunduğunu görünce ‘...Bir yandan arkasını dönüp kaçıyor, bir yandan da bağırıyordu: Ben, kesinlikle sizden uzağım. Ben, sizin görmediklerinizi (melek ordularını) görüyorum.’ Allah'ın düşmanı gerçekten doğru söylüyordu. Çünkü o Mekkelilerin göremediklerini görüyordu.”²⁰⁹

Enfâl Sûresinin 48. âyetini içinde barındıran rivâyet, *el-Muvatta*'da geçen rivâyete muhteva yönünden benzerlik göstermektedir. Nitekim her iki rivâyette de meleklerin Bedir savaşında Müslümanlara yardıma geldiklerini ve Cebrâil'in melekleri savaş düzenine koyduğu vurgulanmaktadır.

2.2.2. Uhud Gazvesi

İmam Mâlik bu konu hakkında eserinde dört rivâyet nakletmektedir. İlk rivâyet şu şekildedir: “Yahyâ b. Saîd, Saîd b. el-Müseyyeb'in şöyle dediğini rivâyet etti: Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı Resûlullah Uhud günü kendisine “Annem, babam sana feda olsun!” dediğini anlatırken duydum.”²¹⁰

el-Muvatta râvileri arasında sadece Muhammed b. Hasan Şeybânî'nin rivâyetinde rastladığımız bu rivâyet siyer kaynaklarında geçmektedir. Ayrıca kaynaklarda rivâyetin devamında Hz. Peygamber'in kendisine temreni olmayan bir oku uzattığını ve bunu da atmasını istediğini söylemiştir.²¹¹

²⁰⁷ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetü Yahyâ)*, 3/621.

²⁰⁸ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 1/77-78.

²⁰⁹ İbn İshak, *Sîret*, 305; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/663; İbn Seyyidünnâs, *‘Uyûnü'l-eser*, 1/285; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 11/211; Halebî, *İnsânü'l-‘uyûn*, 2/225.

²¹⁰ Ebû'l-Hasenât Muhammed Abdülhay b. Muhammed Abdilhalîm el-Leknevî, *Muvatta' el-İmâm Mâlik rivâyetü Muhammed b. el-Hasen eş-Şeybânî me'a et-ta'liku'l-mümecced 'alâ muvatta'i'l-imâm muhammed*, nşr. Takiyyüddin en-Nedvî (Dimaşk: Dâru'l-Kalem, 1412), 3/473.

²¹¹ Rivâyetler için bkz. İbn İshak, *Sîret*, 328; Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 1/241; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/82; İbn Seyyidünnâs, *‘Uyûnü'l-eser*, 2/22; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 4/201; 11/313; Halebî, *İnsânü'l-‘uyûn*, 2/311-312.

İmam Mâlik'in aktardığı diğer rivâyet ise Sa'd b. Rebî'in (ö. 3/625)²¹² şahadeti ile ilgilidir. Söz konusu rivâyet şöyledir: "Yahyâ b. Saîd'den, Uhud harbinde Hz. Peygamber: Sa'd b. er-Rebi' el-Ensârî'den kim haber getirecek diye sordu. Adamın biri: Ben Ya Resûlallah! dedi ve sonra savaş meydanında dolaşmaya başladı. Adamı gören Sa'd b. er-Rebi': Ne var diye sordu. Adam ona: 'senden bir haber getirmem için beni Hz. Peygamber gönderdi.' dedi bunun üzerine Sa'd: 'Git, Resûlullah'a benden selam söyle, on iki tane yara aldığımı kendisine bildir. Yaraların hepsi de tam can alıcı yerlerimde. Kavmine söyle, Resûlullah'a (s.a.v.) bir şey olursa onlardan bir kişi kalsa bile Allah'ın dininde mazeretleri geçersiz sayılır' dedi."²¹³

İmam Mâlik'in eserinde naklettiği bu rivâyeti siyer kaynaklarında tespit edemedik. Kaynaklarda Muhteva açısından benzerlik gösteren şöyle bir rivâyet yer almaktadır: "Resûlullah, "Benü'l-Hâris b. el-Hazrec'ten Sa'd b. er-Rebi'ye ne olmuş; diriler içinde mi, ölümler içinde mi? Benim için kim bakar?" diye sordu. Ensâr'dan bir adam, "Sizin için ne olduğuna ben bakarım Ya Resûlallah!" diye cevap verdi. Onu ölümler arasında ölmek üzereyken buldu. Ona, "Resûlullah (s.a.v.) bana, diriler içinde misin, ölümler içinde misin, diye bakmamı emretti." dedi. Sa'd b. er-Rebi' adama şöyle karşılık verdi: "Ben ölümler içindeyim. Resûlullah'a benden selam söyle ve ona, Allah bir ümmetin peygamberine ne tür bir mükâfat veriyorsa, onu, bu mükâfatın en iyisiyle mükâfatlandır. Diye dua ettiğimi bildir. Kavmime de benden selam söyle. Onlara, benim, sizden bir tek göz bile hareket ediyor olsa, peygamberinizi terk ederseniz, Allah yanında mâzur sayılamazsınız' dediğimi bildir." Adam anlatmaya devam ediyor: ölünceye kadar onun yanından ayrılmadım. Daha sonra gelip durumu hakkında Resûlullah'a (s.a.v.) bilgi verdim. Resûlullah (s.a.v.) "Allah ona rahmet eylesin. Yaşarken de ölürken de Allah'a ve Resulüne karşı çok samimi idi." dedi ve kibleye

²¹² Medine'de okuma yazma bilen birkaç kişiden biri olan Sa'd, Câhiliye döneminde "kâtip" diye tanınırdı. Müslüman olduktan sonra da Resûl-i Ekrem'in kâtipleri arasında yer aldı. Nübüvvetin 11. yılının (620) hac mevsiminde Resûlullah'ın Akabe'de karşılaştığı, İslâm'ı kabul eden altı Hazreclî'den biridir. Ayrıca bk. İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/459-460; Ebû Nuaym el-İşfahânî, *Ma'rifetu's-Sahâbe*, 3/248-250; İbn Abdülber en-Nemerî, *el-İstî'âb*, 2/589-591; Salih Karacabey, "Sa'd b. Rebî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/375-376.

²¹³ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 3/663.

dönerek “Allahım! Sa’d ’ı kendisinden razı olarak huzuruna kavuştur.” diye dua etti.”²¹⁴

Görüldüğü gibi bazı değişiklikler olsa da rivâyetler muhteva açısından benzerlik göstermektedir. İmam Mâlik’in rivâyetinde Sa’d b. Rebî’e bakması için gönderilen kişinin kim olduğu bilinmez iken kaynaklarda bunun Ensar’dan biri olduğu zikredilmektedir. İbn Beşkuvâl (ö. 578/1183) *Ğavâmizü’l-esmâ’i’l-mübheme* adlı eserinde bu kişinin Muhammed b. Mesleme (ö.43/663) ya da Übey b. Ka’b (33/654) olduğunu belirtmektedir.²¹⁵ Halebî eserinde bu isimlere Zeyd b. Hârise’yi de eklemektedir.²¹⁶

İmam Mâlik’in aktardığı rivâyette Sa’d b. Rebî kendisinin on iki yara aldığını belirtirken İbn Kayyim el- Cevziyye *Zâdü’l-meâd* adlı eserinde aktardığı bir rivâyette yetmiş yara aldığını, bu yaraların bazılarının mızrak ile bazılarının ok ile bazılarının da kılıçla olduğunu belirtmektedir.²¹⁷

İmam Mâlik’in konu hakkında aktardığı bir diğer rivâyet ise birden fazla şehidin aynı kabirde defin edilmesi ile ilgilidir. Söz konusu rivâyet şu şekildedir: “Abdurrahman b. Ebî Sa’sa’dan: Ensar’dan olup sonradan Beni Seleme kabilesine mensup olan Amr b. Cemûh ve Abdullah b. Amr’ın mezarlarını sel götürmüştü. Çünkü onların kabirleri dere yatağına yakındı. İkisi de aynı mezarda gömülü bulunuyorlar ve ikisi de Uhud şehitlerindendi. Derhal onlar için başka mezar kazıldı. Bulundukları mezar açılınca görüldü ki sanki henüz daha akşamleyin vefat etmişler gibi cesetleri hiç bozulmamış! Biri yaralanmış ve elini yarasının üzerine koymuştu. Böylece defnedilmiş. Mezar açılınca elini yaranın üzerinden aldılar, sonra el tekrar yaranın üzerine geldi, aynı eskisi gibi kondu. Mezarın açılışı ile Uhud harbi arasında tam kırk altı sene geçmişti.”²¹⁸

²¹⁴ İbn İshak, *Sîret*, 334; Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 1/293; İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-nebeviyye*, 2/94; İbn Sa’d, *Tabakât*, 3/523-524; İbn Seyyidünnâs, *‘Uyûnü’l-eser*, 2/29; Şâmî, *Subulü’l-hudâ*, 4/207; Halebî, *İnsânü’l-‘uyûn*, 2/333-334.

²¹⁵ Ebû’l-Kâsım Halef b. ‘Abdumelik b. Mes’ûd b. Beşkuvâl el-’Endelûsî İbn Beşkuvâl, *Ğavâmiği’l-esmâ’i’l-mubheme*, thk. ‘İzzuddîn ‘Alî es-Seyyid, Muhammed Kemâluddîn ‘İzzuddîn (Beyrut: ‘Âlemü’l-Kütüb, 1407/1986), 1/188.

²¹⁶ Halebî, *İnsânü’l-‘uyûn*, 2/333.

²¹⁷ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü’l-me’âd*, 2/185.

²¹⁸ İmam Mâlik, *Muvatta’ü’l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 3/669.

İmam Mâlik'in eserinde naklettiği bu rivâyet İbn Sa'd'ın eserinde mevcuttur, siyer kaynaklarında sadece ikisinin aynı kabre defin edildiği hakkında bilgiler mevcuttur.²¹⁹ İbn Sa'd'ın eserinde tespit ettiğimiz rivâyette ise bazı farklılık bulunmaktadır. Rivâyet şu şekildedir: “Câbir b. Abdullah dedi ki: “Abdullah b. Amr b. Harâm, saçları dökülmüş, kırmızımsı, uzun sayılmayacak derecede orta boylu bir adamdı. Amr b. el-Cemûh da uzun boyu ile bilinirdi. İkisi aynı kabre defnedildiler. Kabirleri selin aktığı derenin hemen yanındaydı. Daha sonra sel onların kabrine girip toprağı üzerlerinden atmış ve onları açığa çıkarmıştı. Üzerlerinde siyah-beyaz çizgili bir elbise vardı. Abdullah'ın yüzünde bir yara vardı ve eli de bu yaranın üzerindeydi. Eli oradan kaldırılınca kan akmaya başladı. Eli yine aynı yere kondu ve kanın akması durdu. Bunun üzerine Câbir dedi ki; babamı kabrinde sanki uyuyormuş gibi gördüm. Durumunda az veya çok herhangi bir değişiklik olmamıştı. Ona, “Kefenini gördün mü?” diye soruldu. “Siyah-beyaz çizgili bir elbise içinde defnedilmişti. Yüzü de bununla örtülmüştü, ayaklarını da üzerlik otu konulmuştu. Siyah-beyaz elbiseyi eski hali ile bulduk. Üzerlik otu da önceden konulduğu şekilde idi. İlk olarak defnedilmesi ile kabrinin sel tarafında açılması arasında kırk altı sene geçmişti.” dedi.²²⁰

Görüldüğü gibi İbn Sa'd'ın eserinde geçen rivâyet daha detaylıdır. Abdullah b. Amr ve Amr b. Cemûh'un fizikleri, kefenleri ve yaranın kimde olduğu hakkında bilgiler içermektedir.

İmam Mâlik'in eserinde Uhud savaşı hakkında tespit ettiğimiz son rivâyet ise Hz. Peygamber'in Uhud şehitleri hakkında söyledikleridir. Rivâyet şu şekildedir: “Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebû Nadr'dan: Resûlullah (s.a.v.) Uhud şehitleri için: “Bunların imanla amel ettiklerine ben şahidim.” buyurunca Hz. Ebû Bekr: “Biz onların arkadaşları değil miyiz Ya Resûlallah? Onlar gibi biz de Müslüman olduk, onların cihat ettiği gibi biz de cihat ettik” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: “Evet yaptınız ama benden sonra ne yapacağınızı bilmiyorum” buyurdu. Bu söz üzerine Hz. Ebû Bekir ağladı, sonra da “Senden sonra biz öyle mi olacağız” dedi.²²¹

²¹⁹ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 1/266; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/126; İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, 2/31; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 4/225; Halebî, *İnsânü'l-'uyûn*, 2/337.

²²⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/562-563.

²²¹ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 3/657.

2.2.3. Benî Mustalik Gazvesi

İmam Mâlik'in eserinde Benî Mustalik gazvesi hakkında bir rivâyet tespit edebildik. Rivâyet gazve dönüşü esnasında teyemmüm âyetinin nazil oluşu ile ilgilidir. Söz konusu rivâyet şu şekildedir: "Müminlerin annesi Hz. Âişe anlatıyor: Seferlerin birinde Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte çıktık. Beydâ' yahut Zâtülceys mevkiine gelince gerdanlığım kayboldu. Resûlullah (s.a.v.) onu aramak için konakladı, insanlar da onunla beraber konakladı. Orada su yoktu. Yanlarında da su yoktu. Ashâp, Ebû Bekir es-Sıddık'a gelerek: "Âişe'nin yaptığını görüyor musun? Susuz yerde Resûlullah'ı ve ashâbı durdurdu. Yanlarında su da yok" dediler. Âişe dedi ki: Resûlullah başını dizime koymuş uyumuştur, o sırada Ebû Bekir (r.a) gelerek: "Resûlullah'ı ve ashâbı susuz yerde durdurdun. Yanlarında su da yok." diye darıldı ve bana çıkıştı, eliyle böğrümeye vurmaya başladı. Resûlullah'ın başı dizimde olduğu için kımıldayamadım. Susuz yerde Resûlullah sabaha kadar uyudu. Bu sırada Allah teyemmüm âyetini indirdi. Bunun üzerine Üseyd b. Hudayr: "Bu ilk bereketiniz değil, Ey Ebû Bekir ailesi" dedi. Bindiğim deveyi kaldırdığımda kolyeyi altında bulduk."²²²

Vâkıdî ve İbn Sa'd'ın eserlerinde bu rivâyetin, Benî Mustalik gazvesi esnasında gerçekleştiği belirtilmektedir. Vâkıdî ifk hadisesi başlığı altında bu rivâyeti aktarırken İbn Sa'd Benî Mustalik gazvesi konusunda aktarmış ve olayın ifk hadisesini başlangıcı olduğunu belirtmiştir.²²³

Teyemmüm âyetinin Benî Mustalik gazvesi esnasında nâzil olduğu ihtilaflıdır. Bazı kaynaklarda Beydâ' ve Zâtülceys bölgelerinin Mekke ile Hayber arasında olduğu belirtilmektedir.²²⁴ Bu güzergahın Müslümanların Benî Mustalik gazvesi esnasında kullandığı güzergâh olmayacağını, bu sebeple Teyemmüm âyetinin bu gazve esnasında indirilmediğini ifade ederler. Bazı kaynaklarda ise Hayber ile Medine arasında bir yer olduğu bildirilmektedir.²²⁵

²²² İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetü Yahyâ)*, 2/72.

²²³ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/434; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/65.

²²⁴ Ebû'l-'Abbâs Ahmed b. Muhammed el-Kastalânî, *el-Mevâhibu'l-ledunniyye bi'l-menhi'l-muhammediyye* (Kahire: el-Mektebetu't-Tevfikiyye, ts.), 1/280; Recep Erkocaaslan, *Hz. Peygamber Dönemi Savaşlarından Benî Mustalik Gazvesi ve İfk Olayı* (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 27.

²²⁵ Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 12/60.

Bu hadisenin Zâtürrikâ gazvesi esnasında veya Mekke'nin fethi esnasında gerçekleştiğini söyleyenler de olmuştur.²²⁶

2.2.4. Zâtürrikâ Gazvesi

İmam Mâlik'in eserinde Zâtürrika gazvesi ile ilgili iki rivâyet bulunmaktadır. İlk rivâyet korku namazı ile ilgilidir. Söz konusu rivâyet şu şekildedir: “Sâlih b. Havvât, Zâtürrikâ gazvesin'de Resûlullah ile (s.a.v.) beraber korku namazı kılan bir zattan naklen anlatıyor: Önce bir grup gelip Resûlullah'ın ardında saf tuttu, diğer grup ise düşman karşısında kaldı. Saf yapanlara Resûlullah bir rekât kıldırıktan sonra kendisi kıyamda bekledi, safta bulunanlar kendi kendilerine namazlarını tamamlayıp ayrıldılar. Bu defa düşman karşısında bekleyen grup gelip, Hz. Peygamber'in ardından saf tuttu, namazlarını bitirenler ise düşman karşısına gittiler. İkinci gruba da kalan bir rekâtı kıldırıktan sonra tahiyata oturdu. Cemaat kılmadıkları rekâtı tamamladıktan sonra hep beraber selam verdiler.”²²⁷

İmam Mâlik'in eserinde naklettiği bu rivâyet siyer kaynaklarında geçmektedir.²²⁸ İbn Hişâm'ın eserinde bu rivâyet dışında iki rivâyet daha mevcuttur. Söz konusu rivâyetlerde korku namazının eda edilişi bakımında farklılıklar bulunmaktadır. İlk rivâyet Abdullah b. Ömer'den nakledilen şu rivâyettir: Resûlullah (s.a.v.) orduyu iki gruba ayırmıştır. Arkasındaki safla ilk rekâtı kılmış, ikinci saf ise düşman karşısında beklemiştir. Daha sonra saflar yer değiştirmiş ve Resûlullah (s.a.v.) ikinci rekâtı diğer grupla kılmıştır. Sonrasında Resûlullah (s.a.v.) kendisi selam vermiş ve herkes birer rekât daha kılmak suretiyle namazı tamamlamıştır. Bu şekilde hem Resûlullah (s.a.v.) hem sahâbîler ikişer rekât namaz kılmıştır.²²⁹

Diğer rivâyet ise Câbir b. Abdullah'tan nakledilen rivâyettir. Bu rivâyete göre Resûlullah (s.a.v.) orduyu iki safa ayırmış ve herkes aynı anda tekbir almıştır. Bütün cemaat Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte rükûya varmış fakat secdeye onunla birlikte ilk

²²⁶ Kâstâlânî, *el-Mevâhibu'l-ledunniyye bi'l-menhi'l-muhammediyye*, 1/281; Mustafa Fayda, “Âişe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/201-205; Erkocaaslan, *Hz. Peygamber Dönemi Savaşlarından Benî Mustalik Gazvesi ve İfk Olayı*, 27.

²²⁷ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 2/255.

²²⁸ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 396; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 204; İbn Sa'd, *Tabakât*, 47; İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, 76; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 175; Halebî, *İnsânü'l-uyûn fi*, 366.

²²⁹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/204; Talha Çelik, “Korku Namazı İle İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 38 (2021), 209-234.

saf gitmiştir. İkinci saf secdeyi kendi yapmış ve saflar yer değiştirmiştir. İkinci rekâta Resûlullah (s.a.v.) rûkûya varınca yine herkes rûkû yapmış fakat bu sefer ikinci saf Resûlullah (s.a.v.) ile secdeye gitmiştir. Sonra ilk grup kendileri secdelerini yerine getirerek hep birlikte namazı tamamlamışlardır.²³⁰

İmam Mâlik rivâyetinde kılınan bu korku namazının hangi vakit olduğu hakkında bilgi vermezken kaynaklarda bunun ikinci namazı olduğu belirtilmektedir.²³¹

İmam Mâlik'in konu hakkında aktardığı bir diğer rivâyet ise şöyledir: “Cabîr b. Abdullah el-Ensârî anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) ile Benî Enmâr gazvesine çıktık. Ben bir ağacın altında oturmıştım. O sırada Resûlullah (s.a.v.) geldi: “Ya Resûlallah, gölgeye buyur! dedim. O da geldi (erzak koyduğumuz) çuvala bakıp bir şey aradım. Orada küçük bir acur buldum. Doğrayıp Resûlullah’a (s.a.v.) sunduğumda: “Bunu nereden aldınız?” buyurdu “Medine’den getirdik Ya Resûlallah” dedim. O sırada yanımızda hayvanlarımızı otlatmaya gitmesi için hazırladığımız bir arkadaşımız vardı. Onun hazırlığını yaptım. Üzerinde eskimiş iki hırkasıyla hayvanları gütmeye gitti. Resûlullah (s.a.v.) ona bakıp: “Bu adamın bunlardan başka elbiseleri yok mu?” dedi. Ben: “Var, heybede yedek elbiseleri var, Ya Resûlallah” dedim. Resûlullah (s.a.v.): “O halde onu çağır, ona söyle iyi elbiselerini giysin” buyurdu. Ben de onu çağırdım. Elbiselerini giydi, sonra dönüp gitti. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) “Allah boynuna vurasıcıya ne oluyor (da yeni elbisesi varken eskileri giyiyor). Bu kendisi için daha hayırlı değil midir? dedi hayvan otlatmaya giden adam bunu işitip: “Ya Resûlallah! Allah yoluna cihadda da mı?” deyince, Resûlullah (s.a.v.) “Cihadda da (yeni elbiselerini giymesi güzeldir)!” buyurdu. O zat savaşta şehid düştü.”²³²

İmam Mâlik'in naklettiği bu rivâyet Vâkıdî ve Şâmî'nin eserlerinde geçmektedir. Vâkıdî şahsın boynundan vurularak şehit düştüğünü belirterek onun nasıl şehit edildiğini belirtmiştir.²³³ Şâmî ise sadece Hz. Peygambere acur ikram edilmesi kısmına kadar aktararak, rivâyeti eksik bir şekilde aktarmıştır.²³⁴

²³⁰ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/205; Çelik, “Korku Namazı İle İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi”, 209-234.

²³¹ Halebî, *İnsânü'l-‘uyûn*, 2/368.

²³² İmam Mâlik, *Muvatta’ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 5/1336.

²³³ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 1/398.

²³⁴ Şâmî, *Subulü'l-hudâ ve'r-reşâd*, 7/209.

Rivâyette konu olan gazve kaynaklarda başka isimlerle zikredilmiştir. Bunun sebebi, her râvinin Zâtürrikâ gazvesini farklı isimlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim Zâtürrikâ gazvesi bazı kaynaklarda Muharip, Hasafe, Gatafan, Necid, Benî Sa‘lebe, Benî Lihyan ve Benî Süleym gibi isimlerle anılmaktadır.²³⁵

2.2.5. Hendek Gazvesi

İmam Mâlik’in eserinde konu hakkında iki rivâyet nakledilmiştir. İlk rivâyet şu şekildedir: “Enes b. Mâlik şöyle demiştir: Ebû Talha, Ümmü Süleym’e: “Resûlullah’ın (s.a.v.) sesinin çok zayıf çıktığını işittim. Bundan onun aç olduğunu anladım. Yanında yiyecek bir şey var mı?” diye sordu. Ümmü Süleym: “Evet” diye cevap verdi. Bunun üzerine arpa ekmeğinden parçalar çıkardı. Sonra kendi başörtüsünü alarak bir tarafla ekmeği sardı, ekmeği kolumun altına gizledi ve başörtüsünün bir kısmını da benim üzerime gömlek gibi örttü. Sonra beni Resûlullah’a (s.a.v.) gönderdi. Resûlullah’a (s.a.v.) Ümmü Süleym’in gönderdiği ekmeği götürdüm. O’nu ashâbıyla birlikte mescitte otururken buldum ve yanlarına gittim. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.): “Seni Ebû Talha mı gönderdi?” diye sordu. Ben de: “Evet” diye cevap verdim. “Yemek için mi?” diye sorunca: “Evet” diye cevap verdim. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) yanındaki ashâbına: “Kalkın” diye emir buyurdu. Ashâbıyla Resûlullah (s.a.v.) arkalarında da ben, Ebû Talha’nın yanına gelinceye kadar yürüdük. Ben Ebû Talha’ya (durumu) haber verince, Ebû Talha: “Ya Ümmü Süleym, Resûlullah (s.a.v.) ashâbını getirdi. Yanımızda onlara yetecek kadar yiyecek yok (ne yapacağız?)” dedi. Ümmü Süleym: “Allah ve Resûlu daha iyi bilir.” cevabını verdi. Ebû Talha, Resûlullah’ı (s.a.v.) karşılamaya gitti. Resûlullah (s.a.v.), beraberinde Ebû Talha ile geldi ve eve girdiler. Resûlullah (s.a.v.): “Yanında olanı getir, Ya Ümmü Süleym!” deyince Ümmü Süleym de o ekmeği getirdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) ekmeğin doğranmasını emretti ve ekmeğin doğrandı. Ümmü Süleym ekmeğin üzerine, içinde yağ ve bal bulunan tulumu sıkarak ekmeğe katık yaptı. Sonra Resûlullah (s.a.v.), Allah’ın söylemesini istediği sözleri söyleyerek dua etti. Sonra şöyle dedi: “On kişinin girmesine izin ver.” Bunun üzerine Ebû Talha, on kişiye izin verdi. Onlar doyuncaya kadar (o yemekten yediler), sonra çıktılar. Sonra Resûlullah (s.a.v.): “On kişiye daha izin ver” diye emretti. Ebû Talha on kişiye müsaade etti. Onlar da doyuncaya kadar

²³⁵ Zürkânî, *Şerhu’l-Muvatta’*, 4/422-423; Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, 572.

yediler ve çıktılar. Sonra Resûlullah (s.a.v.): “On kişiye müsaade et” buyurdu. Ebû Talha, o on kişiye de müsaade etti, onlar da doyuncaya kadar yediler ve çıktılar. Sonra Resûlullah (s.a.v.): “On kişiye müsaade et” buyurdu. Ebû Talha, o on kişiye de müsaade etti, onlar da doyuncaya kadar yediler ve çıktılar. Sonra Resûlullah (s.a.v.): “On kişiye daha izin ver” buyurdu. O da on kişiye daha izin verdi, onlar da doyuncaya kadar yediler ve çıktılar. Sonra Resûlullah (s.a.v.), cemaatin hepsi yiyip doyuncaya kadar. “Onar kişi içeri al” buyurdu. Cemaat, yetmiş ya da seksen kişi kadardı.”²³⁶

Siyer kaynaklarında bu mucizevi hadisenin ne zaman yaşandığına dair bir bilgi tespit edemedik. Zürkânî eserinde bu rivâyeti şerh ederken bu hadisenin Hendek gazvesi esnasında yaşandığını belirtmektedir. Zürkânî rivâyette geçen mescitten kastın hendeğin yanında hazırlanan namazgâh olduğu görüşündedir.²³⁷

Siyer kaynaklarında bu rivâyeti Şâmî’nin eserinde tespit edebildik. Şâmî’nin naklettiği rivâyet ile İmam Mâlik’in rivâyeti arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Şâmî’nin rivâyetinde arpa ekmeğinin daha yeni yapıldığı belirtilmektedir.²³⁸

İmam Mâlik’in konu hakkında aktardığı bir diğer rivâyet ise şöyledir: “Hişâm b. Zühre’nin azatlı kölesi Ebû Sâib der ki: Ebû Saîd el-Hudrî’nin yanına girdim ve onu namaz kılarken buldum. Namazını eda edinceye kadar oturup onu bekledim. Evinde sedirin altında bir hareket hissettim. Baktım ki bir yılan. Onu öldürmek için ayağa kalktım. Ebû Saîd “Otur” diye işaret etti. Namazını bitirince evde bir odayı göstererek dedi ki: “Şu odayı görüyor musun?” Ben de: “Evet” dedim. Ebû Saîd: “Orada yeni evlenen bir çift vardı. Bu genç Resûlullah (s.a.v.) ile beraber Hendek savaşına katıldı. Resûlullah (s.a.v.) Hendek’te iken, bu genç gelerek, ondan izin istedi ve şöyle dedi: “Ya Resûlallah ben yeni evliyim, bana izin ver” Resûlullah (s.a.v.) ona izin verdi ve şöyle emretti: “Silahını yanına al. Zira Benî Kurayza’nın sana bir şey yapmalarından korkuyorum.” Genç eve gittiğinde, karısını iki kapı arasında ayakta dururken gördü. Ona vurmak için mızrağa elini uzattı ve ona izzeti nefsi galip geldi. Bunun üzerine hanım: “evine girip içerdekini görmeden acele etme” dedi. Genç de eve girdi yatağının üzerinde kıvrılmış bükülmüş bir yılan gördü. Ona mızrağını sapladı. Sonra dışarı

²³⁶ İmam Mâlik, *Muvatta’ü l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 5/1357.

²³⁷ Zürkânî, *Şerhu l-Muvatta’*, 4/469.

²³⁸ Şâmî, *Subulü l-hudâ ve r-reşâd*, 9/478.

çıkartıp mızrağını eve dikti. Mızrağın ucunda yılan titredi ve genç ölü olarak yere yıkıldı. Genç mi yoksa yılan mı daha önce öldü bilinmiyor. Bu durum Resûlullah'a (s.a.v.) anlatılınca şöyle buyurdu: "Medine'de Müslüman olmuş cinler vardır. Onlardan birini görürseniz, üç gün mühlet verin. Ondan sonra isterseniz öldürün. Zira o, şeytandır."²³⁹

Rivâyet Benî Kurayza'nın Hendek savaşında Müslümanlara karşı yaptıkları ihanete vurgu yapmaktadır. Benî Kurayza savaşın ilk zamanlarında tarafsız kalmayı tercih etmiş ve Müslümanlara hendeğin kazılması için ödünç olarak aletler vermişlerdir. Daha sonraları Ebû Süfyân'ın Huyey b. Ahtab'ı Benî Kurayza'ya göndermiş, onları müşrik saflarına çekmek için ikna etmiştir. Benî Kurayza'nın bu durumundan haberdar olan Hz. Peygamber arkadaşlarının silahsız olarak evlerine gitmelerini engellemiş ve Müslüman ailelerinin güvenliğini sağlamak adına savaş süresince Medine sokaklarında düzenli olarak devriye gezen ekip oluşturmuştur.²⁴⁰

İmam Mâlik'in eserinde naklettiği bu rivâyet, Vâkîdî ve Şâmî'nin eserlerinde yer almaktadır.²⁴¹ Vâkîdî'nin eserinde geçen rivâyet İmam Mâlik'in naklettiği rivâyet birebir aynıdır. Şâmî'nin naklettiği rivâyette ise, gencin Hz. Peygamber'den eve gitmek için izin alması kısmından itibaren anlatarak rivâyeti İmam Mâlik'in naklettiği rivâyete göre eksik şekilde aktarmıştır.

2.2.6. Hudeybiye Seferi

İmam Mâlik'in eserinde Hudeybiye seferi hakkında dört rivâyet tespit ettik. İlk rivâyet şöyledir: "İmam Mâlik'ten: Düşman tarafından Beytullah'ı tavaf etmesine izin verilmeyen kimse, engellendiği yerde tıraşını olur. Bu kimse ayrıca kaza yapmaz. Bana gelen rivâyete göre Resûlullah (s.a.v.) ve ashabı Hudeybiye'de böyle yapmışlardır. Kurbanlarını kesmişler, saçlarını tıraş etmişler ve Beytullah'a varmadan, kurbanlar oraya ulaşmadan önce ihramlıya yasak olan her şeyi yapmaya başlamışlardır. Daha sonra Hz. Peygamber'in ve ashabının yapamadıkları bu tavafın kazası ve iadesiyle ilgili bir şey bilinmemektedir." Nafi'den aktarılan rivâyet ise "Abdullah b. Ömer siyasi karışıklıkların (fitne) zuhur ettiği zaman Mekke'ye doğru yola çıkınca şöyle

²³⁹ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 5/1422.

²⁴⁰ Vâkîdî, *el-Meğâzî*, 440; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/214; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/60; İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, 2/83; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 4/363; Halebî, *İnsânü'l-'uyûn*, 2/415.

²⁴¹ Vâkîdî, *el-Meğâzî*, 2/475; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 4/381.

dedi: “Şâyet Beytullah’ı tavaf etmemize engel olunursa, Resûlullah’ın sağlığında Hudeybiye’de beraber yaptığımız gibi yaparız.”²⁴²

İmam Mâlik’in aktardığı rivâyetler Hudeybiye seferi dolaylı olarak değinmektedir. Kaynaklarda Hudeybiye seferi daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır.²⁴³

İmam Mâlik’in konu hakkında bir diğer rivâyet ise Fetih sûresi’nin nüzulü ile ilgilidir rivâyet şu şekildedir: “Zeyd b. Eslem babasından naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) Hudeybiye seferine çıktığı zaman Ömer b. Hattâb da kendisiyle yürüyordu. Ömer herhangi bir meseleyle ilgili bir şey sordu. Peygamberimiz cevap vermedi. Sonra Ömer tekrar sordu. Yine cevap vermedi. Üçüncü defa yine sordu, bu sefer de cevap vermeyince Ömer kendi kendine: “Anan yokluğuna yansın ey Ömer! Resûlullah’a (s.a.v.) tam üç sefer sordun, hiçbirinde sana cevap vermedi.” diye söylendi. Daha sonrası Hz. Ömer şöyle anlatıyor: “Bunun üzerine devemi sürerek halkın ta önüne kadar ilerledim. Bu olayla ilgili hakkımda herhangi bir âyet inmesinden korktum. Çok geçmeden bana bağırarak seslenen bir ses duydum. Korktuğum başıma geldi diyerek hemen Resûlullah’ın (s.a.v.) yanına vardım. Selam verdim. Resûlullah (s.a.v.): “Bu gece bana bir süre nazil oldu. Benim için üzerine güneşin doğduğu her şeyden daha değerlidir.” buyurarak Fetih sûresi’ni okudu.”²⁴⁴

İmam Mâlik’in naklettiği rivâyeti Vâkıdî ve Şâmî’nin eserlerinde tespit ettik.²⁴⁵ Kaynaklarda Fetih sûresini nüzulü hakkında başka rivâyetler geçmektedir. Konu hakkında en çok geçen rivâyet şöyledir: “Mücemmi b. Cârîye’den: Hudeybiye’den dönerken Dacnân’a vardığımızda, insanların koştuklarını ve Resûlullah’a vahiy iniyor dediklerini gördüm. Ben de onlarla birlikte koşmaya başladım. Nihâyet Resûlullah’ın yanına vardık. Baktık ki fetih sûresini okuyor.”²⁴⁶

²⁴² İmam Mâlik, *Muvatta’ü’l-İmâm Mâlik (Rivâyetü Yahyâ)*, 3/523-525.

²⁴³ Hudeybiye gazvesi için ayrıca bk. İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/316-323; İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/95; İbn Seyyidünnâs, *‘Uyûnü’l-eser*, 2/154; Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 2/29; Halebî, *İnsânü’l-‘uyûn*, 3/12-45; Muhammed Hamîdullah, “Hudeybiye Antlaşması”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/297-299.

²⁴⁴ İmam Mâlik, *Muvatta’ü’l-İmâm Mâlik (Rivâyetü Yahyâ)*, 2/284.

²⁴⁵ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/617; Şâmî, *Subulü’l-hudâ*, 5/59.

²⁴⁶ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/618; İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/98; 3/271; 4/374; İbn Seyyidünnâs, *‘Uyûnü’l-eser*, 2/163-165.

Muteber siyer kaynaklarında geçen rivâyet İmam Mâlik'in aktardığı rivâyetten tamamen farklıdır. İmam Mâlik'in rivâyetinde Hudeybiye seferine çıkarken nazil olduğunu belirtirken, kaynaklarda Fetih Sûresi'nin Hudeybiye'den dönerken nazil olduğu belirtilmektedir. Ayrıca İmam Mâlik'in rivâyetinde hadisenin yaşandığı mevki belirtilmezken kaynaklarda geçen rivâyetlerde hadisenin Dacnân'da²⁴⁷ yaşandığı belirtilmektedir.

İmam Mâlik'in konu hakkında bir diğeri rivâyet ise Hudeybiye'de kesilen kurbanlarla ilgilidir. Rivâyet şu şekildedir: “Câbir b. Abdullah'tan: Hudeybiye antlaşmasının olduğu sene Resûlullah (s.a.v.) ile beraber yedi kişi adına bir deve, yedi kişi adına da bir sığır kestik.”²⁴⁸

İmam Mâlik'in aktardığı rivâyet, İbn Sa'd ve Zehebî'nin eserlerinde yer almaktadır.²⁴⁹ Kaynakların çoğunda devenin kesildiği söylenirken sığırların kurban edildiğine dair rivâyet bulunmamaktadır. Ayrıca kaynaklarda kurban edilen deve sayısının yetmiş olduğu belirtilirken²⁵⁰ İmam Mâlik herhangi bir sayı zikretmemiştir.

2.2.7. Hayber'in Fethi

İmam Mâlik'in eserinde konu hakkında dört rivâyet bulunmaktadır. Rivâyetler şu şekildedir: “Süveyd b. Numan anlatıyor: Hayber savaşı senesinde Resûlullah (s.a.v.) ile beraber çıkmıştım. Hayber'e yakın “Sahbâ” denilen yere varınca Resûlullah devesinden indi, ikinci namazını kıldırıldı. Daha sonra azıkları istedi, yalnız kavut (kavrulmuş un) getirdiler. Kavutu çorba yapmalarını emretti, Resûlullah (s.a.v.) yedi, biz de yedik. Daha sonra da akşam namazına kalktı, mazmaza yaptı, biz de mazmaza yaptık, sonra da abdestini tazelemeden namaz kıldırıldı.”²⁵¹

İmam Mâlik'in eserinde aktardığı bu rivâyete Vâkîdî ve Şâmî eserlerinde yer vermişlerdir. Vâkîdî eserinde naklettiği rivâyette, kavutun yanında hurma olduğunu belirtir ve Hz. Peygamber'in mazmaza yaptığı hakkında bilgi vermez.²⁵² Şâmî

²⁴⁷ Medine yolu üzerinde Mekke civarında bir dağdır. Bk. İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 13/254.

²⁴⁸ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 3/693.

²⁴⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/103; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 2/30; 8/119.

²⁵⁰ Vâkîdî, *el-Meğâzî*, 2/614; İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, 2/154-165; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 5/52; Halebî, *İnsânü'l-'uyûn*, 3/13.

²⁵¹ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 2/35.

²⁵² Vâkîdî, *el-Meğâzî*, 2/639.

aktardığı rivâyette ise mekân ismini zikretmeyerek İmam Mâlik'in rivâyetine göre eksik aktarmıştır.²⁵³

İmam Mâlik'in konu hakkında aktardığı başka bir rivâyet ise şöyledir: “Enes b. Mâlik'ten: Resûlullah (s.a.v.) Hayber'e gitmek için yola çıktı. Gece oraya vardı. Bir kabileye saldıracağı zaman sabaha kadar hiç hücumla geçmezdi. Bu arada, sabah olunca Yahudiler küreklerini ve sepetlerini alarak evlerinden çıktılar. Hz. Peygamber'i görünce: “Muhammed! Vallahi o! Muhammed ve ordusu” diye telaşlandılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber: “Allahüekber, Hayber harap oldu. Biz bir kabilenin önüne konakladığımız zaman, azapla korkutulanların sabahı ne kötü oluyor.” buyurdu.”²⁵⁴

İmam Mâlik'in aktardığı bu rivâyet muteber siyer kaynaklarının tamamında geçmektedir.²⁵⁵ Bazı rivâyetlerde Hz. Peygamber'in Hayber yakınında bulunan Gales'te²⁵⁶ namazını kıldıktan sonra saldırıya geçtiği bildirilmektedir.²⁵⁷

İmam Mâlik'in aktardığı bir diğer rivâyet ise Hayber bahçeleri ile ilgilidir. Söz konusu rivâyet şu şekildedir: “Saîd b. Müseyyeb'den: Resûlullah (s.a.v.) Hayber'i fethettiği gün Hayber Yahudilerine: “Aziz ve Celil olan Allah'ın sizi burada ikamet ettirdiği gibi, bahçelerinizin mahsulü olan meyveler (hurmalar) sizinle aramızda müşterek olmak üzere ben de sizi burada bırakıyorum.” dedi. Saîd b. Müseyyeb diyor ki: Resûlullah (s.a.v.), Abdullah b. Revâha'yı gönderdi. O da ağaçlardaki yaş hurmanın miktarını tahmin eder, sonra onlara: “İsterseniz size kalsın (bize düşen hissenin parasını verirsiniz), isterseniz (bize düşeni) hurma olarak alırım.” derdi. Onlar da o hurmaları alırlardı.”²⁵⁸

İmam Mâlik'in aktardığı bu rivâyete Vâkıdî ve İbn Hişâm eserlerinde yer vermişlerdir.²⁵⁹ Diğer siyer kaynaklarında birebir aynı olarak tespit edemedik ancak kaynaklarda Hz. Peygamber'in Yahudilere bahçeleri müsâkât yolu ile verdiği,

²⁵³ Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 5/117.

²⁵⁴ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 3/667.

²⁵⁵ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/643; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/330; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/106; İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, 2/174; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 2/63; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 5/119; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, 3/49.

²⁵⁶ Haybere yakın bir mekân bk. İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/109.

²⁵⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/109; Beyhâki, *Delâilü'n-nübüvve*, 4/227.

²⁵⁸ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 4/1015.

²⁵⁹ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/691; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/354.

bahçelerden alınacak ürünün rekolte tahmini için Abdullah b. Revâha'yı gönderdiği belirtilmektedir.²⁶⁰

İmam Mâlik'in aktardığı bir diğer rivâyet ise Abdullah b. Revâha'nın (ö. 8/629) rekolte tahmini için gittiği esnada Hayber Yahudilerinin kendisine rüşvet teklif etmesi ile ilgilidir. Söz konusu rivâyet şu şekildedir: "Süleyman b. Yesâr'dan: Resûlullah (s.a.v.), Abdullah b. Revâha'yı Hayber'e gönderdi. O da Yahudilerle aralarındaki yaş hurmanın miktarın tahmin ederdi. Onlar kadınlarının süs eşyalarından onun için biraz süs eşyası topladılar ve: "Bunu al, taksim esnasında bize göz yum ve bizim lehimize davran dediler" dediler. Abdullah b. Revâha da: "Ey Yahudi topluluğu, Allah'a yemin ederim ki, siz bana göre Allah'ın en çok buğz ettiği mahlûklardansınız. Ama bu beni size karşı zulüm ve haksızlık yapmaya sevk etmeyecektir. Bana vermek istediğiniz rüşvet ise kesin olarak haramdır. Biz onu yemeyiz." dedi. Bunun üzerine onlar da "Yer ve gökler işte böylece ayakta durur." dediler."²⁶¹

İmam Mâlik'in aktardığı her iki rivâyetten de anlaşılacağı üzere, fetihten sonra hurma bahçeleri Müslümanların olmuştur. Onlara buralar müsâkât yoluyla verilmiştir. Böylece, çalışmalarına karşılık, hurmaların bir kısmı kendilerine bırakılmıştır. Miktarı tahmin edildikten sonra onlara bırakılması da satış yoluyla olmuştur. Yahudiler yaş iken yemek veya satmak istiyorlardı. Müslümanlar ise kuru hurma olarak alıyorlardı.²⁶²

2.2.8. Vâdilkurâ Gazvesi

İmam Mâlik'in konu hakkında üç rivâyeti bulunmaktadır. İlk rivâyet Hz. Peygambere (s.a.v.) hediye edilen köle Mid'âm'ın ölümü ile ilgilidir. Söz konusu rivâyet şöyledir: "Ebû Hüreyre anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) ile beraber Huneyn savaşının yapıldığı sene yola çıktık. Bu savaşta ganimet olarak mal, elbise ve eşyadan başka ne altın ne de gümüş elde edilmişti. Rifâa b. Zeyd, Hz. Peygamber'e siyahi bir köle hediye etti. Bu köleye Mid'âm derlerdi. Hz. Peygamber Vâdiülkurâ'ya yöneldi oraya varınca Mid'âm, Resûlullah'ın (s.a.v.) bineğinden takımlarını indiriyordu. Birden nerden geldiği belli olmayan bir ok ona isabet etti ve hemen öldü. Halk "Cennet

²⁶⁰ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 2/76; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 5/133; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, 3/83-84.

²⁶¹ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 4/1016.

²⁶² Ebû'l-Velîd Süleymân b. Hâlef el-Bâcî, *el-Muntekâ Şerhu'l-Muvattâ'* (Mısır: Matba'atu's-Sa'âde, 1914), 3/121.

ona mübarek olsun” deyince Hz. Peygamber: “Asla, kuvvet ve iradesi ile yaşadığım Allah’a yemin ederim ki Hayber savaşında, ganimetler taksim edilmeden bir elbise almıştı, bu onu cehenneme atacaktır.” buyurdu. Oradakiler bu sözleri duyunca, adamın biri Hz. Peygamber’e bir veya iki terlik kayışı getirdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: “Çalınan mal bir veya iki terlik kayışı da olsa, cehennemden bir parçadır.” buyurdu.”²⁶³

İmam Mâlik’in naklettiği bu rivâyet muteber siyer kaynaklarının çoğunda zikredilmiştir.²⁶⁴ Kaynaklarda geçen rivâyetler tarihlendirme konusunda İmam Mâlik’in rivâyetinden ayrılmaktadır. Kaynaklarda hadisenin, Vâdiülkurâ fethinden sonra yaşandığı belirtilmektedir. İmam Mâlik’in rivâyetinde ise bu hadisenin Huneyn savaşının yapıldığı yılda yaşandığı belirtilmektedir. Huneyn savaşı hicri 8 yılında yapılmıştır,²⁶⁵ Vâdiülkurâ gazvesi ise hicretin 7. yılında Cemâziyelevvel ayında gerçekleşmiştir.²⁶⁶ Tarihlendirme konusunda farklı tarihlerin verilmesi o dönemlerde Araplarda takvimin kullanılmamasından kaynaklanmaktadır. Tarihlendirmeler meşhur olaylara göre yapılmaktaydı. Fil vakası senesi gibi.²⁶⁷

İmam Mâlik’in aktardığı diğer iki rivâyet ise Hz. Peygamber ve ashabın sabah namazında uykuda kalması ile ilgilidir. Söz konusu rivâyetler şu şekildedir: “Saîd b. el-Müseyyeb’ten: Resûlullah Hayber fethi dönüşünde gece yola devam etti. Gecenin yarısından çoğu geçince biraz uyuyup dinlenmek için konakladı. Bilal’e: “Uyuma, bizi sabah namazına kaldır.” buyurdu ve uyudu. ashâp da uyudu. Bilal bir süre bekledikten sonra -sabaha karşı- devesine dayandı, gözleri uykuya daldı. Güneş doğup yüzlerine vuruncaya kadar ne Resûlullah (s.a.v.) ne Bilal ne de ashâp uyandı. Resûlullah (s.a.v.) birden heyecanla uyanınca, Bilal: “Ya Resûlallah; Seni uyutan (Allah) beni de uyuttu.” dedi bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) hareket emri verdi. Savaşçılar develerini kaldırıp yola düştüler. Biraz ilerledikten sonra Resûlullah (s.a.v.) Bilal’e kamet etmesi için emretti. Resûlullah cemaate sabah namazını kıldırdı. Namazdan sonra da

²⁶³ İmam Mâlik, *Muvatta’ü’l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 3/653.

²⁶⁴ Vâkîdî, *el-Meğâzî*, 2/710; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/339; İbn Seyyidünnâs, *‘Uyûnü’l-eser*, 2/187; Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 2/90; Şâmî, *Subulü’l-hudâ*, 5/147-148; Halebî, *İnsânü’l-‘uyûn*, 3/86.

²⁶⁵ Vâkîdî, *el-Meğâzî*, 3/885; İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/156; İbn Seyyidünnâs, *‘Uyûnü’l-eser*, 2/237; Şâmî, *Subulü’l-hudâ*, 5/310; Halebî, *İnsânü’l-‘uyûn*, 3/151; Muhammed Hamîdullah, “Huneyn Gazvesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/376-377.

²⁶⁶ İbn Seyyidünnâs, *‘Uyûnü’l-eser*, 2/186; Elnure Azizova, “Vâdilkurâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/421-423.

²⁶⁷ Taberî, *Târihu’l-ümem ve’l-mülûk*, 2/390-392.

“Namazını unutup kılamayan onu hatırlayınca kılsın. Çünkü Allah kitabında “*Beni hatırlayınca namaz kıl*” buyurur dedi.”²⁶⁸

İmam Mâlik’in konu hakkında aktardığı diğer rivâyet ise şöyledir: “Zeyd b. Eslem’den: Resûlullah bir gece Mekke yolunda konakladı. Kendilerini, namaza kaldırması için de Bilal’i görevlendirdi ve uyudu. ashâp da uyudu. Bilal da uyudu. Ancak güneş doğunca uyanabildiler. Uyanıp telaşa düşünce Resûlullah (s.a.v.) hemen bineklerine binmelerini, o vadiden çıkmalarını emretti ve “Bu vadiye şeytan vardır” buyurdu. Vadiyi geçtikten sonra Resûlullah (s.a.v.) inmelerini ve abdest almalarını emretti. Bilal’e de ezan okumasını veya kamet getirmesini söyledi. Resûlullah namazı kıldırды, cemaate döndü. Korku ve heyecanlarını görünce onlara: “Ey insanlar! şüphesiz ruhumuzu Allah aldı (Bizi Allah uyuttu) dileseydi ruhumuzu bize başka bir zaman iade ederdi. Bizi daha erken uyandırdı. Sizden kim uyuyakalır yahut unuttur da namazı kılamazsa uyanınca, namazını vaktinde kıldığı gibi kılsın” dedikten sonra, Ebû Bekir’e dönerek “Bilal namaz kılıyordu, şeytan geldi onu yatırdı, ninni ile uyutulan çocuk gibi onu uyuttu.” dedi. Hz. Peygamber Bilal’i çağırdı. Bilal Resûlullah’ın (daha önceden) Ebû Bekir’e haber verdiği şeylerin aynısını kendisine anlatınca, Ebû Bekir “Gerçekten senin Allah’ın Resûlü olduğuna şehadet ederim.” dedi.”²⁶⁹

İmam Mâlik’in aktardığı her iki rivâyete İbn Hişâm, Şâmî ve Halebî eserlerinde yer vermişlerdir. Siyer müellifleri bu hadisenin Hayber fethinden sonra değil Vâdilkurâ fethinden sonra olduğunu belirtmektedirler.²⁷⁰ Halebî Tebük gazvesi başlığı altında bu rivâyetlere yer vererek bu hadisenin Tebük’e varmadan önce yaşandığını belirtmektedir.²⁷¹

2.2.9. Mekke’nin Fethi

İmam Mâlik’in eserinde Mekke’nin fethi konusunda dört rivâyet tespit edebildik. Tespit ettiğimiz rivâyetlerin iki tanesi Hz. Peygamber’in Mekke’ye giderken orucunu bozması ile ilgilidir. Söz konusu rivâyetler şu şekildedir: “Abdullah b. Abbas’tan: Resûlullah (s.a.v.) Mekke’nin fethedildiği sene Ramazan’da Mekke’ye gitmek üzere yola çıktı. Medine’ye yedi, Mekke’ye üç konak mesafedeki el-Kedîd’e

²⁶⁸ İmam Mâlik, *Muvatta’ü’l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 2/19.

²⁶⁹ İmam Mâlik, *Muvatta’ü’l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 2/20.

²⁷⁰ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/340; Şâmî, *Subulü’l-hudâ*, 5/150; 8/160; Halebî, *İnsânü’l-‘uyûn*, 3/87.

²⁷¹ Halebî, *İnsânü’l-‘uyûn fî sîreti’l-emîni’l-me’mûn*, 3/193.

gelince orucunu bozdu. Bunun üzerine seferdeki bütün Müslümanlar oruçlarını bozdular. Çünkü ashâp Resûlullah'ın (s.a.v) her emrini yerini getirirdi.”²⁷² Diğer rivâyet ise şöyledir: “Ebû Bekir b. Abdurrahman'dan: Ashâptan bazıları şöyle dedi: Resûlullah (s.a.v.) fetih senesi seferde Müslümanlara, oruçlarını bozmalarını söyleyerek “Düşmanlarınıza karşı kuvvetlenin.” buyurdu. Kendisi oruca devam etti. Ebû Bekir'den: Bana anlatan şöyle dedi: Resûlullah'ın (s.a.v.) Arc'da susuzluktan veya sıcaktan dolayı başına su döktüğünü gördüm. Kendisine: “Ya Resûlallah (s.a.v.) bazı kişilerle birlikte biz oruç tutmaya devam ediyoruz.” dendi. Resûlullah (s.a.v) el-Kedid'e gelince bir kap istedi ve su içti. Bunun üzerine herkes orucunu açtı.”²⁷³

İmam Mâlik'in aktardığı yukarıdaki rivâyetlere muteber siyer kaynaklarında yer verilmiştir.²⁷⁴ İbn Sa'd'ın eserinde yer alan bir rivâyette Hz. Peygamber'in el-Kedid'te bir kap süt ile orucunu açtığı belirtilmektedir.²⁷⁵

İmam Mâlik aktardığı rivâyetlerde Mekke'nin fetih tarihine de vurgu yapmaktadır, ama net bir tarih vermemektedir. Kaynaklarda Mekke'nin Fethi 20 Ramazan hicri 8 olarak verilmektedir.²⁷⁶ Bazı rivâyetlerde ise fethin 13 Ramazan hicri 8 olduğunu ifade etmektedir.²⁷⁷

İmam Mâlik'in konu hakkında aktardığı diğer bir rivâyet ise İbn Hatal'ın öldürülmesi ile ilgilidir. Söz konusu rivâyet şu şekildedir: “Enes b. Malik'ten: Hz. Peygamber Mekke'nin fethedildiği sene Mekke'ye girdiğinde başında miğfer vardı. Miğferi çıkarınca bir adam kendisine gelerek: “Ya Resûlallah! İbn Hatal, Kâbe'nin perdeleri arasına sığınmış” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber “Onu Öldürün!” buyurdu. İmam Mâlik der ki: Resûlullah (s.a.v.) o gün ihramlı değildi. Allah daha iyi bilir.”²⁷⁸

²⁷² İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 3/419.

²⁷³ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 4/420.

²⁷⁴ Vâkidi, *el-Meğâzi*, 2/802-803; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/138; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 5/213; 8/426; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, 3/113.

²⁷⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/138.

²⁷⁶ Vâkidi, *el-Meğâzi*, 2/829; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/134; İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, 2/211; Nebi Bozkurt - Mustafa Sabri Küçükaşcı, “Mekke”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/555-563.

²⁷⁷ Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, 652.

²⁷⁸ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 3/622.

Fetih öncesi kimseyle savaşılmaması kararlaştırılmıştı. İslam'a ve Müslümanlara yaptığı büyük kötülükler eden altı erkek ve dört kadının kanları heder edilmişti. Bunlar İkrime b. Ebû Cehil (ö. 13/634), Hebbâr b. el-Esved (15/636), Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh (ö. 36/656-57), Mikyes b. Subâbe el-Leysî (ö. 8/630), el-Huveyris b. Nukayz (ö. 8/630) ve Abdullah b. Hilâl b. Hatal el-Edremî (ö. 8/630) , Hind bt. Utbe (ö. 14/635), Amr b. Hâşim'in mevlası Sâre, Fertenâ ve Karîbe'dir.²⁷⁹

İmam Mâlik rivâyetinde İbn Hatal'ın öldürüldüğünü belirtmektedir. Kaynaklarda ölüm emrinin verilmesi şu şekilde açıklanmaktadır: İbn Hatal daha önceden Müslüman olmuş Medine'ye hicret etmişti. Hz. Peygamber onu zekât ve sadakaları toplamakla görevlendirmişti. İbn Hatal'ı kölesi ile birlikte zekât toplamaya göndermişti. Konakladıkları yerde kölesine kendisi için bir oğlak kesmesini söyledi ve uyudu. Köle kendisinden istenileni unutarak uyuyakaldı. İbn Hatal uyandığında kölenin yemek yapmadığını görünce köleye kızdı ve onu döverek öldürdü. Hz. Peygamber'in bu olaydan sonra kendisini öldüreceğini düşünen İbn Hatal topladığı zekât ve sadaka malları ile birlikte Mekke'ye kaçtı. Mekkeliler kendisine neden döndüğünü sorduğunda ise "Sizin dininizden daha iyisi bulamadım" der ve tekrardan müşrik oldu.²⁸⁰

İbn Hatal'ın iki şarkıcı kadın kölesi vardı. Bunlar da kanları heder edilenlerin arasındaydılar. İbn Hatal içki içer Hz. Peygamber'e hiciv ve tahkir eden şiirler söyler, bu şiirleri şarkıcı iki kadına okuturdu. Kureyş müşrikleri de İbn Hatal'ın ve şarkıcı kadınların yanlarına gelip içki içerek onlara eşlik ederlerdi. İbn Hatal fetih günü silahlanmış, elinde mızrağı at üzerinde Müslümanları beklemiş Sâid b. Âs'ın kızları kendisine Müslümanların Mekke'ye girdiğini söyleyince "Vallahi göreceksiniz ki, vücutları kılıç darbelerinden su tutmayan tulumların ağızlarına benzemedikçe, onlar Mekke'ye giremeyeceklerdir" demiş ve Mekke'nin üst taraflarına kadar çıkmıştı. Müslümanları görünce korkmuş atından inerek zırhını ve silahını da atarak Kâbe'nin perdesi arkasına sığınmıştı. Benî Ka'b kabilesinden bir adam İbn Hatal'ın zırhını silahlarını ve atını alarak Hz. Peygamber'e götürmüş ve İbn Hatal'ın Kâbe'nin

²⁷⁹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 409; Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 825; İbn Sa'd, *Tabakât*, 103; İbn Seyyidünnâs, '*Uyûnü'l-eser*', 224; Halebî, *İnsânü'l-'uyûn fi sîreti'l-emîni'l-me'mûn*, 130.

²⁸⁰ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/859; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/409; İbn Seyyidünnâs, '*Uyûnü'l-eser*', 2/383; Şâmî, *Subulü'l-hudâ ve'r-reşâd*, 10/434; 11/389; Halebî, *İnsânü'l-'uyûn fi sîreti'l-emîni'l-me'mûn*, 3/108.

perdelerine saklandığını bildirmiştir.²⁸¹ Hz. Peygamber'in İbn Hatal'ın öldürülme emrini verdikten sonra, Ebû Berzet (ö. 65/685) ile Saîd b. Hureys (ö. 85/704) tarafından öldürülür.²⁸²

Yine aynı rivâyette Hz. Peygamber'in Mekke'ye başında miğfer ile girdiğini belirtilmektedir. Kaynaklarda geçen bazı rivâyetlerde Hz. Peygamber'in fetih günü Mekke'ye girerken başında siyah bir sarık olduğu belirtilmektedir.²⁸³ Vâkıdî'nin eserinde geçen bir rivâyette de Hz. Peygamber'in Mekke'ye girdiğinde Yemen bezinden yapılmış bir sarık olduğu belirtilmektedir.²⁸⁴

İmam Mâlik'in konu hakkında aktardığı bir diğer rivâyet ise şu şekildedir: "İbn Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.), gazvelerin birinde öldürülmüş kadın cesedi gördü. Bundan hoşlanmadı. Bunun üzerine kadın ve çocukların öldürülmelerini yasakladı."²⁸⁵

İmam Mâlik'in aktardığı bu rivâyette hadisenin hangi gazvede geçtiği zikredilmemiştir. Bâcî (ö. 474/1081) ve Zürcânî (ö. 1122/1710) bu hadisenin Mekke'nin fethi esnasında yaşandığını belirtmektedirler.²⁸⁶ Vâkıdî ve Şâmî'nin eserinde muhteva açısından benzerlik gösteren, Huneyn gazvesinde yaşanan bir rivâyet tespit edebildik. Rivâyete göre ashâp öldürülmüş bir kadının başına toplanmıştı Hz. Peygamber gelip, öldürülmüş kadını görünce bunun kimin yaptığını sordu. Oradakiler kadını Halid b. Velid'in öldürdüğünü söylediler. Hz. Peygamber oradan birini, Hâlid b. Velid'e gönderip, kadın ve çocukları öldürmemesini söyledi.²⁸⁷

İmam Mâlik'in, Vâkıdî ve Şâmî'nin eserlerinde geçen rivâyette öldürülen kadın muhtemelen aynı kadındır ve bu kadın Halid b. Velid'in komutasındaki askerler tarafından öldürülmüştür.

İmam Mâlik'in konu hakkında aktardığı diğer bir rivâyet ise İkrime b. Ebû Cehil ve eşi Ümmü Hâkim'in (ö. 14/635) Müslüman olması ile ilgilidir. Söz konusu

²⁸¹ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/826-827; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/410; İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, 2/383; Şâmî, *Subulü'l-hudâ ve'r-reşâd*, 10/434; Halebî, *İnsânü'l-'uyûn fî sîreti'l-emîni'l-me'mûn*, 3/108.

²⁸² Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk*, 3/60.

²⁸³ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/824; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/455; 2/140; Beyhâki, *Delâilü'n-nübüvve*, 5/67; İbn Asâkir, *Târihu medîneti dımaşk*, 4/188; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 2/175; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 5/226; 7/271-273; Halebî, *İnsânü'l-'uyûn*, 3/122.

²⁸⁴ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/854.

²⁸⁵ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 3/635.

²⁸⁶ Bâcî, *el-Muntekâ Şerhu'l-Muvattâ'*, 3/166-172; Zürcânî, *Şerhu'l-Muvatta'*, 2/16-22.

²⁸⁷ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 3/914; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 5/335; 9/118.

rivâyet şu şekildedir: “İbn Şihâb’dan: Haris b. Hişâm’ın kızı Ümmü Hâkim Ebû Cehil’in oğlu İkrime’nin hanımı idi. Mekkenin fethi günü Müslüman oldu. Kocası İkrime Müslüman olmadan, kaçıp Yemene gitti. Peşinden karısı Ümmü Hâkim, Yemen’e kadar giderek onu İslâm’a davet etti. O da İslâm’ı kabul etti. Fetih senesi Medine’ye geldiler. Huzura girdiğinde Resûlullah onu görünce sevinerek kalktı, onu karşıladı. İkrime de Resûlullah’a biat etti. (Ömrünün sonuna kadar İslâm uğrunda çalışıp ve cihad edeceğine söz verdi.) Bundan sonra hanımıyla eski nikâhlarıyla yaşadılar.”²⁸⁸

İmam Mâlik’in aktardığı bu rivâyete, muteber siyer kaynaklarında yer verilmiştir.²⁸⁹ İmam Mâlik rivâyetinde İkrime’nin Medine’ye gelip biat ettiğini söylerken siyer kaynaklarında Mekke’ye geldiğini ve orada biat ettiğini belirtmektedir.²⁹⁰

2.2.10. Huneyn Gazvesi

İmam Mâlik’in eserinde Huneyn gazvesi ile ilgili dört rivâyet tespit ettik. Tespit ettiğimiz ilk rivâyet şu şekildedir: “Ebû Katâde anlatıyor: Huneyn savaşının yapıldığı sene Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte sefere çıkmıştık. Düşmanla karşılaşınca Müslümanlarda bir canlılık, bir hareket vardı. Bir ara müşriklerden birinin Müslümanlardan birini öldürmek üzere olduğunu gördüm. Derhal adamın arkasından yanına kadar vardım ve kılıçla ensesine vurdum, adam derhal üzerime geldi, beni kendine öyle bir çekti ki ondan ölümün kokusunu aldım. Biraz sonra öldü, böylece ben de kurtuldum. Bu arada Ömer b. Hattâb’la karşılaştım. Ona “Müslümanlar neredeler, ne yapıyorlar? dedim. “Bilemiyorum” dedi. Daha sonra da Müslümanlar toplanıp geri döndüler. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Kim (düşmanla) dövüşerek onu öldürür ve öldürdüğü açık delille bilinirse, ölenin üzerinden çıkanlar ona aittir.” Ben bu sözleri duyunca hemen ayağa kalkarak “Bana kim şahitlik yapacak?” dedim ve oturdum. Daha sonra, üçüncü defa ayağa kalkarak aynı şeyi söyledim. Bunun üzerine Hz. Peygamber: “Sana ne oluyor Ebû Katâde?” diye sordu. Ben de olayı anlattım. Topluluktan bir adam: “Doğru Ya Resûlallah (s.a.v.) O adamın üzerinden çıkanlar benim yanımda.

²⁸⁸ *Muvatta’ü l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 3/782.

²⁸⁹ Vâkîdî, *el-Meğâzî*, 2/851; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/418; İbn Sa’d, *Tabakât*, 8/261; Şâmî, *Subulü l-hudâ*, 5/235; Halebî, *İnsânü l-‘uyûn*, 3/132-133.

²⁹⁰ Vâkîdî, *el-Meğâzî*, 2/851; Şâmî, *Subulü l-hudâ*, 5/253; Halebî, *İnsânü l-‘uyûn fî*, 3/132-133.

Ona söyleyin helal etsin.” dedi. Hz. Ebû Bekir hemen müdahale ederek: “Hayır, vallahi olmaz. Allah ve Resulü uğruna savaşılan Allah’ın Arslanlarından birinin hakkının sana verilmesi doğru değildir.” dedi. Hz. Peygamber de: “Doğru, onları ona ver!” buyurdu. Öldürdüğüm müşrikin üzerinden çıkanları bana verdi. Ben de bunlardan arta kalanı satarak Beni Seleme’den bir bahçe satın aldım. Müslüman olduktan sonra edindiğim ilk mal varlığım bu oldu.”²⁹¹

İmam Mâlik’in aktardığı bu rivâyet siyer kaynaklarında geçmektedir.²⁹² Vâkıdî’nin eserinde aktardığı rivâyet İmam Mâlik’in rivâyetine göre daha detaylıdır. Vâkıdî hadiseyi şu şekilde aktarmaktadır: “...Resûlullah (s.a.v.) “Kim (düşmanla) dövüşerek onu öldürür ve öldürdüğü açık delille bilinirse, ölenin üzerinden çıkanlar ona aittir.” dedi. Ben ayağa kalkıp, “Peki, kim bana şahitlik yapacak?” dedim ve oturdum. Resûlullah (s.a.v.) sonra, “Kim (düşmanla) dövüşerek onu öldürür ve öldürdüğü açık delille bilinirse, ölenin üzerinden çıkanlar ona aittir.” dedi. Yine kalktım ve “Kim bana şahitlik yapacak” dedim ve oturdum. Resûlullah (s.a.v.) yine, “Kim (düşmanla) dövüşerek onu öldürür ve öldürdüğü açık delille bilinirse, ölenin üzerinden çıkanlar ona aittir.” dedi. Abdullah b. Üneys ayağa kalktı ve bana şahitlik yaptı. Sonra el-Esved b. el-Huzâî ile karşılaştım o da bana şahitlik yaptı. Baktım ki, öldürdüğüm adamın eşyasını alan arkadaşım da onu öldürdüğümü inkâr etmiyor. Arkadaşım “Ey Allah’ın Resûlü! Öldürülmüş adamın eşyası benim yanımdadır. Ebû Katâde’ye söyleyin helal etsin.” dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir “Hayır, vallahi olmaz. Allah ve Resulü uğruna savaşılan Allah’ın Arslanlarından birinin hakkının sana verilmesi doğru değildir.” dedi. Hz. Peygamber “Doğru söylüyor, eşyayı ona ver” dedi. Ebû Katâde: Öldürdüğüm adamın eşyasını bana verdi. Hâtıb b. Beltea bana “Silahı satmıyor musun?” dedi. Silahı ona, yedi ukıyye karşılığında sattım. Medine’ye geldim, o parayla Benî Selime yurdunda er-Rüdyenî ismindeki hurma bahçesi satın aldım. İslâm’da elime geçen ilk mal o idi. Bugüne kadar hep ondan istifade ediyoruz.”²⁹³

²⁹¹ İmam Mâlik, *Muvatta’ü l-İmâm Mâlik (Rivâyetü Yahyâ)*, 3/645.

²⁹² Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 3/908; Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 2/204; Şâmî, *Subulü l-hudâ*, 5/336.

²⁹³ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 3/908.

Görüldüğü gibi Vâkıdî'nin naklettiği rivâyet daha detaylıdır. Ebû Katâde'ye şahitlik yapanların sayısı isimleri ile beraber zikredilmiş, eşyaları ne kadara ve kime sattığı, o parayla satın aldığı bahçenin ismi de net bir şekilde ifade edilmiştir.

İmam Mâlik'in eserinde konu hakkında tespit ettiğimiz diğer bir rivâyet ise şu şekildedir: "Amr b. Şuayb anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.), Huneyn'den çıktığı zaman Cî'râne'ye gitmek istiyordu. Orada bulunanlar da ganimetlerin taksimini istiyorlardı. Tam bu sırada Resûlullah'ın (s.a.v.) devesi bir ağaca yaklaştı, ridası ağaca takılınca sırtından çıktı. Hz. Peygamber: "Ridamı getirin!" buyurdu. Daha sonra ise şunları söyledi: "Allah'ın size ganimet olarak verdiklerini taksim etmeyeceğimden mi korkuyorsunuz? Kuvvet ve iradesi sayesinde yaşadığım Allah'a yemin ederim ki, eğer Allah size Tihâmede'ki ağaçlar kadar nimet verse, yine aranızda bölüştürürdüm. Siz beni ne cimri ne korkak ne de yalancı olarak görürsünüz." buyurdu. Bir yerde konakladığı zaman ordunun arasında ayağa kalkarak: "İğneden ipliğe ne varsa getirin. Çünkü ganimete hıyanet, kıyamet gününde bunu yapanlar için bir ayıp, ateş ve büyük kusurdur." buyurdu. Daha sonra yerden deve tüyü alarak (veya başka bir şey): "Beni kuvvet ve iradesi ile yaşatan Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın size ganimet olarak verdiğinin beşte birinden şu kadar fazlası bile bana ait değildir. Bu beşte bir de yine size harcanır." buyurdu."²⁹⁴

İmam Mâlik'in aktardığı bu rivâyete İbn Hişâm ve Şâmî eserlerinde yer vermişlerdir.²⁹⁵ İmam Mâlik'in aktardığı bu rivâyete ashâbın ganimeti paylaşmaması için Hz. Peygamber'e baskı yaptığına işaret edilmiştir. Kaynaklar da Hz. Peygamber'in ganimeti paylaşmamasının sebebi açıklanmaktadır. Kısaca özetlemek gerekirse hadise şöyle meydana gelmiştir: Huneyn'de Hevâzin ve Sakıf kabilelerine bağlı kuvvetler büyük bir hizmete uğramış, bir kısmı Evtâs mevkiine çekilirken bir kısmı da Tâif kalesine sığınmıştı. Hz. Peygamber düşmanı takip için Evtâs'a seriyye göndermiş, kendisi de elde edilen ganimetleri Cî'râne mevkiinde bırakarak Tâif'e hareket edip burayı kuşatmıştı. Kuşatmayı kaldırdıktan sonra Cî'râne bölgesine dönen Hz. Peygamber, ganimetleri pay etmeden beklemişti. Niyeti, Müslüman olarak kendisine gelecek Hevâzin'li heyete esir ve malları iade etmektir. Heyet geç gelince

²⁹⁴ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 3/651.

²⁹⁵ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/492; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 5/395.

yeni Müslüman olmuş bir kısım bedevi Hz. Peygamber’i incitecek söz ve fiillerde bulundular. Beytül-mâl hissesi olarak beşte biri ayrılıp geri kalan esir ve ganimetlerin taksim edilmesinden sonra Hevâzin’den gelen heyet Hz. Peygamber’e Müslüman olduklarını söyleyerek esirlerin ve mallarının iadesini istediler. Hz. Peygamber kendilerine esir ve mallardan yalnızca birini alabileceklerini söyleyince heyet, şereflerinin her şeyden daha üstün olduğunu söyleyerek sadece esirlerin iadesini talep etti. Hz. Peygamber, ashâbının rızasını alıp esirleri Hevâzin’e geri vermek isteyince bazı kişiler yine mesele çıkardılar. Ancak kazanılacak ilk zaferde kendilerine bunun altı katı ganimet vaad edilince muhalefet etmekten vazgeçtiler.²⁹⁶

İmam Mâlik’in konu hakkında aktardığı bir diğer rivâyet ise şu şekildedir: “Zeyd b. Halil el-Cühenî’den: Biri Huneyn savaşında vefat etmişti. (Namaz kıldırması için) Hz. Peygamber’e bildirdiler. Hz. Peygamber: “Arkadaşınızın namazını kılınız.” buyurdu (fakat kendisi kıldırarak istemedi). Bunun üzerine oradakilerinin yüz ifadeleri değişti. Resûlullah (s.a.v.) “Arkadaşınız ganimete hıyanet etmiştir.” buyurdu. Derhal eşyalarını açtık baktık, eşyalar arasında iki dirhem kıymetinde Yahudi kolyeleri vardı.”²⁹⁷

İmam Mâlik’in naklettiği bu rivâyete, siyer kaynaklarında yer verilmiştir.²⁹⁸ Yalnız siyer kaynaklarında tespit ettiğimiz rivâyetlerde bu hadisenin Hayber gazvesinde yaşandığı belirtilmektedir. *el-Muvatta’* rivâyetlerinde yaptığımız karşılaştırmada sadece Ebû Mus‘ab ez-Zühri’nin rivâyetinde hadisenin Hayber gazvesinde yaşandığı belirtilmektedir.²⁹⁹

İmam Mâlik’in eserinde konu hakkında tespit ettiğimiz son rivâyet ise Safvân b. Ümeyye’nin (ö. 41/661) müşrik olarak Huneyn savaşında Müslümanların saffında yer alması ve Müslüman olması ile ilgilidir. Söz konusu rivâyet şu şekildedir. “İbn Şihâb’tan şöyle rivâyet olundu: Resûlullah’ın (s.a.v.) zamanında kocaları henüz kâfir olan bazı kadınlar hicret etmeksizin Müslüman olmuşlardır. Onlardan biri de Velîd b. Muğîre’nin kızıdır ki Safvân b. Ümeyye’nin hanımıydı. Mekke’nin fethedildiği gün

²⁹⁶ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/681; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/494; İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/151; Ahmet Önkâl, “Ci‘râne”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/25.

²⁹⁷ İmam Mâlik, *Muvatta’ü’l-İmâm Mâlik (Rivâyetü Yahyâ)*, 3/652.

²⁹⁸ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/681; Beyhâkî, *Delâilü’n-nübüvve*, 5/255; Zehebî, *Siyeru a‘lâmi’n-nübelâ’*, 2/85; Şâmî, *Subulü’l-hudâ*, 10/63; Halebî, *İnsânü’l-‘uyûn fî*, 3/79.

²⁹⁹ İmam Mâlik, *el-Muvatta’ (Rivâyetü Ebî Mus‘ab)*, 1/360.

Müslüman oldu. Kocası Safvân İslâm'a girmedi ve kaçtı. Resûlullah (s.a.v.) Safvân'a amcası Ümeyye b. Vehb'i - güven altında olduğuna işaret olmak üzere hırkasını vererek- peşinden gönderdi ve İslâm'a davet etti. Vehb'e şöyle talimat verdi: Safvân razı olursa İslâm'ı kabul edecek, gelmek istemezse ona iki ay müddet verilecektir. Safvân, elinde hırka ile Resûlullah'ın (s.a.v.) yanına gelince cemaat arasında: "Ya Muhammed! Umeyr oğlu Vehb, hırkanı bana getirerek beni çağırdığını, razı olursam İslâm'a gireceğimi, olmazsam bana iki ay süre tanıyacağını söyledi." deyince Resûlullah (s.a.v.) "Ey Ebû Vehb bineğinden inebilirsin." buyurdu. "Hayır. Bana kararını açıklamadan vallahi inmem" deyince Resûlullah (s.a.v.) "Sana dört ay süre tanıdım." buyurdu. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) Hevâzin kabilesini İslâm'a davet etmek üzere Huneyne hareket etti. Orada Safvân'a haber göndererek emanet olmak üzere silah ve bazı malzeme getirmesini söyledi. Safvân gelince: "Bunları kendi rızamla mı vereceğim, yoksa zorla mı alacaksın?" dedi. Resûlullah (s.a.v.) "Kendi rızanla" buyurunca, yanındaki silah ve malzemeyi verdi. Daha sonra Safvan- kendisi müşrik, karısı Müslüman olarak- Resûlullah ile birlikte Huneyn ve Tâif savaşlarına katıldı. Müslüman oluncaya kadar da Resûlullah karısını ondan ayırmadı. İslâm'a girdikten sonra eski nikâhlarıyla hayatlarını sürdürdüler."³⁰⁰

İmam Mâlik'in rivâyeti muteber siyer kaynakların çoğunda zikredilmiştir.³⁰¹ İmam Mâlik rivâyetinde Ümeyr b. Vehb'in (ö. 24/645), Sâfvan'ı Hz. Peygamber'in kendisine emân verdiğini inandırmak için ona Hz. Peygamber'in hırkasını götürdüğünü bildirmektedir. İbn Seyyidünnâs, eserinde aktardığı rivâyette Vehb'e verilen Hz. Peygamber'in hırkası değil sarıdır.³⁰²

Rivâyette Safvân'ın müşrik olduğu halde Huneyn Gazvesi'ne katıldığı bildirilmektedir. İbn Sa'd eserinde Huneyn gazvesine sırf ganimet elde etmek için birçok müşrikin katıldığını ve Safvân'ın onlardan biri olduğunu³⁰³ ve kendisine ganimet olarak 100 deve verildiği bildirilmektedir.³⁰⁴ Hz. Peygamber'in müşriklere ganimet dağıtması ve maddi destekte bulunmasının sebebi kötülüklerinden emin

³⁰⁰ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetü Yahyâ)*, 3/780.

³⁰¹ Vâkîdî, *el-Meğâzî*, 2/854; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/417-420; İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, 2/227; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 5/253; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, 3/236.

³⁰² İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, 2/228.

³⁰³ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/114.

³⁰⁴ Vâkîdî, *el-Meğâzî*, 1/493; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/116; İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, 2/242.

olmak veya kalplerini İslâm'a ısındırmak amacıyladır ve bu siyasetin müsbet sonuçlar verdiği bilinmektedir.³⁰⁵

Rivâyette Hz. Peygamber'in Sâfvân'dan emanet olarak silah istediği belirtilmektedir, ama ne tür silah olduğunu ve sayıları hakkında bilgi verilmemektedir. Kaynaklarda Safvân'ın 100 zırhtan oluşan silahları müştemilatı ile birlikte elli bin dirhem verdiği belirtilmektedir.³⁰⁶ Bazı kaynaklarda bu silahların kırk civarı olduğu belirtilmektedir.³⁰⁷

2.2.11. Tebük Gazvesi

İmam Mâlik'in eserinde Tebük gazvesi hakkında iki rivâyet bulunmaktadır. Rivâyetler Hz. Peygamber'in Tebük seferinde namazlarını cem etmesi ile ilgilidir. Söz konusu rivâyetler şu şekildedir: "Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) Tebük seferinde öğle ile ikindiyi cemetti."³⁰⁸ diğer rivâyet ise: "Muâz b. Cebel'den: Resûlullah (s.a.v.) ile beraber Tebük seferine çıkmıştık Resûlullah (s.a.v.) öğle ile ikindiyi, akşam ile yatsıyı cemediyordu. Bir gün namazı tehir etti. Bunun üzerine öğle ile ikindiyi beraberce kıldıktan sonra çadırına girdi. Sonra çıkıp akşamla yatsıyı kıldı, daha sonra da şöyle buyurdu: "Yarın inşallah Tebük pınarı başında olacaksınız. Ancak kuşluk vaktinden önce orada olmayın. Oraya kim önce varırsa, ben gelmeden suya hiç dokunmasın.!" Biz pınarın başına vardığımızda iki kişinin bizden daha önce oraya gelmiş olduğunu gördük. Su bulanmıştı bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) o iki kişiye "Suya dokundunuz mu?" diye sordu. Onlar da: "Evet!" Cevabını verdiler. Bu cevap Resûlullah'ı (s.a.v.) kızdırdı. Daha sonra bulanık pınardan avuçlarıyla azar azar alıp bir kapta biriktirdiler. Resûlullah (s.a.v.) bu suyla yüzünü, ellerini yıkayıp onu tekrar pınara döktü. Bunun üzerine pınardaki su çoğaldı. Halk su ihtiyacını tamamen giderdikten sonra Resûlullah (s.a.v.) "Ey Muâz! Eğer ömrün olursa buraların yemyeşil bağlık bahçelik olduğunu göreceksin!" buyurdu."³⁰⁹

³⁰⁵ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 3/944; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/488; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/116; Cengiz Kallek, "Müellefe-i Kulûb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31/473-475.

³⁰⁶ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 3/890; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/440; İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, 2/238; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 5/312; Mehmet Ali Kapar, "Safvân b. Ümeyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/486-487.

³⁰⁷ Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 5/14.

³⁰⁸ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetü Yahyâ)*, 2/197.

³⁰⁹ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetü Yahyâ)*, 2/197.

İmam Mâlik'in aktardığı rivâyetler muteber siyer kaynaklarında geçmektedir.³¹⁰ *el-Muvatta'* eserinde Tebük seferi hakkında bu iki rivâyet haricinde rivâyet bulunmamaktadır. Siyer kaynaklarında konu hakkında daha fazla bilgi bulunmaktadır.³¹¹

2.3. Hz. Peygamber'in Şemâili ile İlgili Rivâyetler

Sözlükte “Huy, tabiat, seciye, ahlak”³¹² gibi anlamlara gelen şemâil kavramı ıstılahi olarak ise Hz. Peygamber'in dış görünüşünü, özel hayatını ve ahlâkını ifade eden bir terim olarak kullanılmıştır.³¹³ Şemâil hakkında birçok araştırmalar yapılmış olup birbirinden değerli birçok eser ortaya konmuştur. Bu çalışmaların ilki Tirmizi'nin (ö. 279/892) *eş-Şemâi'lü'n-nebeviyye* adlı eseridir.³¹⁴

el-Muvatta''da şemâil konuları arasında yer alan Hz. Peygamber'in isim ve sıfatları hakkında özel bir başlık açılmış ve burada zikredilen rivâyetlerden kendinden sonraki müelliflere öncülük etmiştir.

2.3.1. Hz. Peygamber'in İsimleri

İmam Mâlik'in konu hakkında naklettiği rivâyet şu şekildedir: “Mut'im b. Cübeyr b. Muhammed'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Benim beş ismim vardır: Ben Muhammed'im. Ben Ahmed'im. Ben Mâhî'yim: Allah küfrü benimle mahvedip yok edecektir. Ben Hâşirim: İnsanlar ayağımın üzerinde (benim peşim sıra) haşrolunacaklardır. Ben Âkîb'im (peygamberlerin sonuncusuyum.)”³¹⁵

³¹⁰ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 3/1012; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 2/240; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 5/450-479; 9/456; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, 3/193.

³¹¹ Tebük gazvesi için Ayrıca bk. Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/571-633; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/125-127; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, 2/267-272; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, 3/183-213; İsmail Yiğit, “Tebük Gazvesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/228-230.

³¹² İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 11/365.

³¹³ M.Yaşar Kandemir, “Şemâil”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/497-500.

³¹⁴ Mehmet Yaşar Kandemir, *Şemâil-i Şerîf Şerhi* (İstanbul: Tahlil Yayınları, 2016), 1/15-19; Şemâil hakkında yazılan eserler için Ayrıca bk. Kandemir, “Şemâil”, 38/497-500.

³¹⁵ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetü Yahyâ)*, 5/1461 Ayrıca bkz. Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd et-Tayâlisî, *Müsned*, thk. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî (Mısır: Dâru'l Hicr, 1419), 2/252; Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, thk. Abdurrahman Umeyra (Riyad: Dâru'l-Meârifî's-Suûdiyye, ts.), 3/185; Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, 3/251; Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî* (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1996), 4/524.

İmam Mâlik'in naklettiği bu rivâyete muteber siyer kaynaklarında yer verilmektedir.³¹⁶ Bu isimler haricinde Mukaddî (Mukdî),³¹⁷ Nebiyyü'-tevbe³¹⁸, Nebiyyü'l-melhame³¹⁹, Nebiyyü'r-rahme³²⁰, Mukaffî³²¹ ve Hâtîm³²² isimleri geçmektedir.

Hiz. Peygamber'in isimlerinin sayısı hakkında farklı görüşler bulunmaktadır, İbn Seyyidünnâs '*Uyûnü'l-eser fi fînûni'l-meğazî ve 'ş-şemâil ve 's-siyer* adlı eserinde bu isimler haricinde elli yedi isim daha nakletmiştir,³²³ *Büşra'l-lebîb bi-zikra'l-habîb* adlı eserinde ise Hiz. Peygamber'in altmış ismini zikretmiş ve bu isimlerinin kolay ezberlenmesi içinde manzum hale getirmiştir,³²⁴ Ebû Bekir İbnü'l- Arabî (ö. 543/1148) Hiz. Peygamber'in bin ismi olduğu, bu isimlerinin bazılarını Kur'ân-ı Kerim'de, bazılarının hadislerde bir kısmının da İncil ve Tevrat'ta geçtiği görüşündedir.³²⁵

2.3.2. Hiz. Peygamber'in Fiziki Özellikleri

Hiz. Peygamber'in fiziki özellikleri hakkında İmam Mâlik şu rivâyeti aktarmaktadır: "Enes b. Malik, Resûlullah'ın (s.a.v.) vasıflarını anlatarak der ki: "Resûlullah'ın (s.a.v) boyu ne fazla uzun ne de fazla kısa idi. Teninin rengi ne çok beyaz ne de fazla esmerdi. Saçları ne çok kıvrıkcık ne de çok düzdü. Kırk yaşını doldurunca Allah O'na Peygamberlik görevini verdi. On sene Mekke'de, on sene de Medine'de ikamet etti. Saçındaki ve sakalındaki ak kıllar yirmiye ulaşmadan ve altmış yaşını tamamlayınca Allah (c.c.), Resûlullah'ın (s.a.v) ruhunu aldı."³²⁶

Hiz. Peygamber'in hilyesini tasvir eden bu rivâyet siyer ve şemâil kaynaklarında geçmektedir. Kaynaklarda yine Enes b. Mâlik'ten (ö. 93/711-12) gelen bir rivâyette Hiz. Peygamber'in boyunun orta boylu olduğu, renginin hafifçe pembeye

³¹⁶ İbn İshak, *Sîret*, 142; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/105; İbn Seyyidünnâs, '*Uyûnü'l-eser*, 1/38; 2/382; Şâmî, *Subulü'l-hudâ ve'r-reşâd*, 1/402-405; Halebî, *İnsânü'l-uyûn fi sîreti'l-emîni'l-me'mûn*, 1/328.

³¹⁷ İbn İshak, *Sîret*, 142.

³¹⁸ İbn İshak, *Sîret*, 142; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/105; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, 3/178.

³¹⁹ İbn İshak, *Sîret*, 142; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/106; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, 3/178.

³²⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/103.

³²¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/105; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, 3/178.

³²² İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/104; Beyhâkî, *Delâilü'n-nübüvve ve marifetü ahvâli sâhibi 'ş-şeria*, 2/152-161.

³²³ İbn Seyyidünnâs, '*Uyûnü'l-eser*, 2/382.

³²⁴ Arslan, *İbn Seyyidinâs ve 'Uyûnü'l-Eser*, 92-94.

³²⁵ Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Meâfirî İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l- Kur'ân* (Beyrut: Darü'l Kütübi'l İlmiyye, 2003), 3/580; Zürkânî, *Şerhu'l-Muvatta'*, 690.

³²⁶ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetü Yahyâ)*, 5/1347.

çalan nurani beyazlıkta olduğunu aktarmaktadır.³²⁷ Bu ifadelerle Hz. Peygamber'in mübarek yüzünün kireç gibi soğuk olmadığı ve aşırı derecede esmer olmadığını anlatmaktadır. Hz. Peygamber'in ten rengi için bazı rivâyetlerde "اسمر اللون" ifadesi yerine "أزهر اللون" ifadesi geçmektedir.³²⁸ Bu ifade ile Türkçede karşılığı olan buğday tenli, karayağız anlamının aksine "nurani beyaz" kastedilmektedir.³²⁹

İmam Mâlik'in naklettiği rivâyette Hz. Peygamber'in vefat ettiğinde saçında ve sakalında yirmi beyaz telin ağardığı ifade edilmektedir. İbn Sa'd'ın eserinde geçen bir rivâyette Enes b. Mâlik'e Hz. Peygamber'in vefat ettiğinde saçında kaç beyaz tel olduğu sorulduğunda on yedi, on sekizi geçmediğini söylemiştir.³³⁰

Hz. Peygamber'in boyu, saç şekli ve ten rengi hakkında bilgi veren rivâyet ayrıca kırk yaşında nübüvvetin geldiği ifadesiyle Hz. Peygamber'in kaç yaşında peygamber olduğuna vurgu yapmaktadır. Peygamberliğin kırk yaşında verildiği muteber siyer kaynaklarda yer almaktadır.³³¹ Bunun yanında kırk üç yaşında peygamberlik verildiğine dair rivâyetler de kaynaklarda yer almaktadır.³³² Rivâyette Hz. Peygamber'in on sene Mekke'de on sene de Medine'de kaldığı belirtilmektedir. Kaynaklarda Mekke'de on üç sene Medine'de ise on yıl kaldığı belirtilmektedir.³³³

Peygamberlik yaşı ve Mekke'de kaldığı süre hakkında farklı görüşlerinin bulunmasının sebebi hakkında iki farklı görüş bulunmaktadır. İlk sebep olarak, Hz. Peygamber'e üç yıl boyunca vahiy gelmemiştir. Üç yıl sonra, Hz. Peygamber hem nebî hem de resûl olarak görevlendirilmiş ve vahiy kesintiye uğramadan devam etmiştir. Fetret-i vahiy süresini peygamberlikten saymayanlara göre Hz. Peygamber Mekke'de on yıl kılmıştır.³³⁴

³²⁷ Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, *eş-Şemâilü'n-nebeviyye ve'l-hasâ'ilü'l-mustafaviyye*, thk. Seyid b. Abbas el-Cüleymî (Mekke, 1993), 29.

³²⁸ Zürkânî, *Şerhu'l-Muvatta'*, 4/83.

³²⁹ Kandemir, *Şemâil-i Şerîf Şerhi*, 1/34.

³³⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/432.

³³¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/190; İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, 1/107; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 3/307; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, 1/322.

³³² İbn İshak, *Sîret*, 134; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/224; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, 2/292-384; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 1/97; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 2/225.

³³³ İbn İshak, *Sîret*, 134; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/255; 2/310; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, 2/187; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 1/96; Şâmî, *Subulü'l-hudâ*, 3/236; 12/307; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, 1/335.

³³⁴ Zürkânî, *Şerhu'l-Muvatta'*, 4/443; Kandemir, *Şemâil-i Şerîf Şerhi*, 1/34.

Diğer görüşe göre ise Hz. Peygamber'in tebliğ faaliyetlerini üç yıl gizli, on yıl ise açık bir şekilde yürütmüştür. Mekke'de on yıl kaldığını söyleyenler İslâm'ı açıkça yaydığı dönemleri dikkate almışlardır.³³⁵

İmam Mâlik'in aktardığı diğer bir rivâyet ise Hz. Peygamber'in saçını nasıl taradığı hakkındadır. Söz konusu rivâyet şu şekildedir: “İbn Şihâb şöyle rivâyet etmiştir: Resûlullah (s.a.v.) saçlarını alnına doğru tarar, sonra da ortasından iki yana ayırırdı.”³³⁶

Hz. Peygamber'in saç bakımına önem verdiğini vurgulayan bu rivâyete İbn Sa'd eserinde yer vermiştir.³³⁷ Ayrıca kaynaklarda Hz. Peygamber'in saç ve sakal bakımı başlığı altında benzer muhteva ile birçok rivâyet geçmektedir.³³⁸

³³⁵ Zürkânî, *Şerhu'l-Muvatta'*, 4/443; Kandemir, *Şemâil-i Şerîf Şerhi*, 1/35.

³³⁶ İmam Mâlik, *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*, 5/1383.

³³⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, 430.

³³⁸ Benzer rivâyetler için Ayrıca bk. İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/421-431; Tirmizî, *eş-Şemâilü'n-nebeviyye ve'l-hasâ'ilü'al mustafaviyye*, 47; Begavî, *el-Envâr fî şemâ'ili'n-nebiyyi'l-muhtâr*, 154.

SONUÇ

İslâmî ilimlerden hadis ve fıkıh alanında önemli bir konumda bulunan ve ilmi dirâyetini kendisinden sonra bu alanlarla ilgili bıraktığı rivâyetler ve fetvalarla kanıtlayan İmam Mâlik, İslâmî ilimlerin doğduğu Medine’de yaşamıştır. Onun yetişmesinde başta ilim ehli olan ailesinin büyük katkısının yanında rivâyet naklettiği ve müzakerelerde bulunduğu birçok hocasının emeği bulunmaktadır. Hicaz ilminin hamili ve müftüsü nitelendirilmesiyle fıkıh ve hadis alanındaki yeterliliğine işaret edilen İmam Mâlik, bid‘at ehli ve sâhibu sünneyi birbirinden ayıran bir turnusol kağıdı vazifesi görmüştür.

İmam Mâlik’in eseri olan *el-Muvatta'*, Hz. Peygamber’in hadislerinin yanında Medine halkının uygulamasını yansıtan sahâbe görüşlerini ve tâbiîn fetvalarını da içine alan önemli bir eserdir. Eserine gözden geçirilen, kolayca anlaşılan ve üzerinde ittifak edilen anlamlarına gelen *el-Muvatta'* ismini vermiştir. Altmış bir kitaptan oluşan *el-Muvatta'*, merfû, mevkuf ve maktû haberler ile “Kâle”, “Süile” ifadeleriyle İmam Mâlik’in kendi görüşlerinden oluşmaktadır. İslâm dünyasında *el-Muvatta'*, Mâlikî mezhebi nüfusunun fazla olduğu Kuzey Afrika’da ve Endülüs’te daha çok yayılmış, bu ülkelerdeki medreselerde ilk ezberletilen kitap olmuştur.

Çalışma sonucunda *el-Muvatta''*da Hz. Peygamber’in siyeri hakkında birçok rivâyetin zikredildiği tespit edilmiştir. Bu durum hadis kaynaklarının siyer araştırmaları için öneminin ortaya koymaktadır. Tespit edilen rivâyetler, siyer alanında meşhur olan eserlerde yer alan rivâyetlere karşılaştırma yoluna gidilmiştir.

Bu karşılaştırma sonucunda nakledilen siyer rivâyetlerinin çoğunda hadiselerin siyak-sibakı, sebep-sonuç, yer ve zaman gibi bilgilerin tam olarak verilmediği tespit edilmiştir. Bu tür rivâyetler ancak siyer kaynakları ile karşılaştırıldığında ele alınan hadis tam olarak anlaşılmaktadır. Bu da siyer ilminin hadiste yer alan genel hükümlerin tahsis edilmesi, manası mutlak olan hükümlerin sınırlandırılması, mücmel ve müşkil hükümlerin açıklanması, nâsih ve mensuh alanların bilinmesi, bir hükmün asıl sebebinin beyan edilmesi, özetle hadislerin daha iyi anlaşılabilmesi için büyük bir önem taşıdığını ortaya koymaktadır.

El-Muvatta'' da geçen siyer rivâyetlerinin özelliklerini şu şekilde sıralamamız mümkündür:

el-Muvatta "da siyer rivâyetleri ile ilgi elli sekiz rivâyet tespit edilmiştir. Bu rivâyetlerin konulara dağılımı olarak; Hz. Peygamber'in siyeri ile ilgili yirmi yedi rivâyet, Hz. Peygamber'in gazveleri ile ilgili yirmi sekiz rivâyet ve Hz. Peygamber'in şemâili ile ilgili olarak üç rivâyet bulunmaktadır.

Hz. Peygamber'in nübüvvetinden önceki yaşamına dair çobanlık yapması ve Kâbe'nin yeniden inşası hakkında rivâyetler haricinde bilgi bulunmamaktadır.

Bazı hadiselerin yaşandığı mekân isimleri tam olarak belli değildir. Bu durumda mekân tespiti için ilave delillere ihtiyaç duyulmaktadır. Siyer kaynaklarına başvurularak hadisenin yaşandığı mekân tespit edilebilmiştir.

Konusu gereği eserde siyere dair rivâyetlerde olayların gerçekleştiği tarihin tespiti ve kronolojisi gibi hususlar üzerinde durulmamıştır.

Genel itibari ile birçok konuya değindiği halde rivâyetlerin siyer için çok yetersiz kaldığı görülmüştür. Siyer konularına çok kısa olarak değinilmiş, ayrıntılara girilmemiştir. *El-Muvatta* 'da geçen siyer rivâyetlerin çoğu mukayesede bulunduğumuz siyer kaynaklarında geçmektedir.

KAYNAKÇA

- Algül, Hüseyin. “Gazve”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/488-489. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Apaydın, Mehmet. *Siyer Kronolojisi*. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2018.
- Arslan, Abdurrahim. *İbn Seyyidünnâs ve ‘Uyûnül-Eser*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2019.
- Arslan, Abdurrahim. *Şemseddin Muhammed b. Abdurrahman Es-Sehâvî’nin (902/1496) Hayatı, Eserleri ve Tarih Savunmasına Dair El-İ’lân Bi’t-Tevbîh Limen Zemme’t-Tarih Adlı Eseri*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Arslan, İhsan. “Abese’nin Muhatabı Kimdir?” *Diyanet İlmi Dergi* 53/2 (01 Nisan 2017), 41-74.
- Azizova, Elnure. “Vâdilkurâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/421-423. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Bâcî, Ebû’l-Velîd Suleymân b. Halef el-. *el-Muntekâ şerhu’l-muvattâ’*. 7 Cilt. Mısır: Matba’atu’s-Sa’âde, 1914.
- Başaran, Selman. “Ebû Bekir b. Hazm”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/112. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyin b. Mes’ûd b. Muhammed el-Ferrâ’ el-. *el-Envâr fî şemâ’ili’n-nebiyyi’l-muhtâr*. 2 Cilt. Dimaşk: Dâru’l Mektebî, 1995.
- Belâzürî, Ebû’l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd. *Ensâbü’l-eşrâf*. thk. Süheyl Zekkâr - Riyad Ziriklî. 13 Cilt. Beyrut: Daru’l-Fikr, 1996.
- Beyhâki, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Alî el-. *Delâilü’n-nübüvve ve marifetü ahvâli sâhibi’ş-şerîa*. thk. Abdülmu’tî Kal’acî. 8 Cilt. Beyrut: Darü’l Kütübî’l İlmiyye, 1988.
- Bozkurt, Nebi - Küçükaşcı, Mustafa Sabri. “Mekke”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/555-563. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu’fî. *Sahîhu’l-Buhârî*. thk. Abdurrahman Umeyra. 9 Cilt. Riyad: Dâru’l-Meârifî’s-Suûdiyye, ts.
- Buhârî, Ebû ‘Abdullâh Muhammed b. İsmâ’îl b. İbrâhîm el-Buhârî el-. *et-Târîhu’l-kebîr*. thk. Heyet. 8 Cilt. Haydarabad: Dâiratü’l-Me’ârifî’l-Osmâniyye, ts.
- Cemâluddîn el-Mizzî, Ebû’l-Haccâc Yûsuf b. ‘Abdurrahmân b. Yûsuf el-Kelbî. *Tehzîbu’l-kemâl fî ’esmâi’r-ricâl*. thk. Beşşâr ‘Avvâd Ma’rûf. 35 Cilt. Beyrut: Mu’essesetu’r-Risâle, 1400/1980.
- Cevherî, Ebu’l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Muhammed el-. *Müsnedü’l-muvatta*. thk. Lütfî b. Muhammed, Tâhâ b. Ali. Beyrut: Dâru’l-Garbi’l-İslâmî, 1997.
- Çelik, Talha. “Korku Namazı İle İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 38 (2021), 209-234.

- Diyârbekrî, Kadî Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasen ed-. *Târîhu 'l-hamîs fî ahvâli enfesi nefîs*. thk. Abdul Varis Muhammed Ali. 3 Cilt. Beyrut: Darü'l Kütübî'l İlmiyye, 1696.
- Ebû Nuaym el-İşfahânî, Ebû Nu'aym Aḥmed b. 'Abdillâh b. İshak el-İşfahânî. *Ma'rifetu's-sahâbe*. thk. Âdil b. Yûsuf el-Azzâzî. 7 Cilt. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1998.
- Ebû Suleymân er-Rab'î, Ebû Suleymân Muḥammed b. 'Abdullâh b. 'Aḥmed b. Rabî'a b. Suleymân b. Ḥâlid b. 'Abdirrahman b. Zebri'r-Rab'î. *Târîhu mevlidi 'l-'ulemâ' ve vefeyâtihim*. thk. 'Abdullâh 'Aḥmed Suleymân el-Ḥamd. 2 Cilt. Riyad: Dâru'l-Âşîme, 1410/1989.
- Ebû'l-Kâsım el-Cevherî, Ebû'l-Kâsım 'Abdurrahman b. 'Abdullâh b. Muḥammed el-Ğâfîkî el-Cevherî el-Mâlikî. *Musnedu 'l-muvatta'*. thk. Lutfî b. Muhammed es-Sağîr, Tâhâ b. 'Alî Bû Sureyh. Beyrut: y.y., 1997.
- Erkocaaslan, Recep. *H. Peygamber Dönemi Savaşlarından Benî Mustalik Gazvesi ve İfk Olayı*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Erul, Bünyamin. "Zeyd b. Hârise". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/319-320. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Ezrakî, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Abdillâh b. Ahmed b. Muhammed. *Ahbâru Mekke ve mâ câ'e fihâ mine 'l-âsâr*. thk. Rüşdî Sâlih Melhas. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Endelüs li'n-neşr, 1979.
- Fayda, Mustafa. "Âişe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/201-205. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Fayda, Mustafa. "Muhammed". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/408-423. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Güneş, Hüseyin. "Siyer Araştırmalarında Hadis Kaynaklarının Önemi". *Siyer Araştırmaları Dergisi* 3 (2018), 55-66.
- Halebî, Ebû'l-Ferec Nûrüddîn Alî b. Bürhâniddîn İbrâhîm b. Ahmed. *İnsânü 'l-'uyûn fî sîreti 'l-emîni 'l-me'mûn*. thk. Ahmed T'ame el-Halebî. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l Kitâbü'l İlmiyye, 2. Basım, 2007.
- Hamîdullah, Muhammed. "Hudeybiye Antlaşması". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/297-299. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Hamîdullah, Muhammed. "Huneyn Gazvesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/376-377. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Ḥaṭîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. 'Alî b. Sâbit el-Bağdâdî. *el-Câmi 'li 'ahlâkir-râvî ve âdâbi's-sâmi'*. thk. Mahmûd et-Tahhân. 2 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Me'ârif, 1983/1403.
- Hatiboğlu, İbrahim. "Nâfi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/286-287. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Hatiboğlu, İbrahim. "Sa'd b. Ebû Vakkâs". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/372-374. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.

- İbn Asâkir, Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin. *Târîhu medîneti dımaşk*. 80 Cilt. Beyrut: Dâru'l Fikr, 1995.
- İbn Beşkuvâl, Ebü'l-Kâsım Halef b. 'Abdumelik b. Mes'ûd b. Beşkuvâl el-'Endelusî. *Gavâmiđi'l-'esmâ'i'l-mubheme*. thk. 'İzzuddîn 'Alî es-Seyyid, Muḥammed Kemâluddîn 'İzzuddîn. 2 Cilt. Beyrut: 'Âlemü'l-Kütüb, 1407/1986.
- İbn Ebû Hayseme, Ebû Bekr Ahmed b. Ebî Hayseme Züheyr b. Harb en-Nesâî. *et-Târîhu'l-kebîr*. thk. Sâlih b. Fethi Hilâl. 3 Cilt. Kahire: Fevârikü'l-Hadîs, 2003.
- İbn Ferḥûn, İbrâhîm b. 'Alî b. Muḥammed b. Ferḥûn el-Ya'merî. *ed-Dîbâcu'l-muzheb fî ma'rifeti a'yânî'l-'ulemâ'i'l-mezheb*. thk. Muḥammed el-Aḥmedî Ebû'n-Nûr. 2 Cilt. Kahire: Dâru't-Turâs, ts.
- İbn Hacer, Ebu'l Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed el Askalânî. *Fethü'l bârî şerhu sahihi'l buhârî*. thk. Muhammed Fuad Abdülbâki. 13 Cilt. Beyrut: Darü'l Ma'rife, 1379.
- İbn Hacer, Ebu'l-Fazl Ahmed b. Ali b. Muhammed el Askalânî. *el İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l Kitab, 1410.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî. *Haccetü'l-vedâ'*. thk. Ebû Suheyb el-Kermî. Riyad: Beytu'l-Efkârî'd-Devliyeti li'n-Neşri ve't-Tevzî', 1998.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *es-Sîretü'n-nebeviyye ve aḥbârü'l-hulefâ*. 2 Cilt. Beyrut: Kütübü's-Sikafiyye, 3. Basım, 1996.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdumelik b. Hişâm b. Eyyûb ez-Zühelî. *es-Sirtü'n-Nebeviyye*. thk. Taha Abdul Rauf Said. 2 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 2005.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdumelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısrî. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. thk. Mustafa es-Sakkâ. 2 Cilt. Beyrut: Dâru's Sâdır, 2. Basım, 1955.
- İbn İshak, Muhammed b. İshak b. Yesâr. *Sîretü İbn İshak*. thk. Süheyl Zekâr. Beyrut: Daru'l-Fikr, 1987.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Züraî ed-Dımaşkî el-Hanbelî. *Zâdü'l-me'âd fî hedyi hayri'l-ibâd*. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetu'r- Risâle, 27. Basım, 1994.
- İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin el- Turki. 20 Cilt. Beyrut: Dâru'l Hicr, 3. Basım, 1998.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî. *el-Ma'ârif*. thk. Servet 'Ükkâşe. Kahire: el-Hey'etü'l-Mısrıyetü'l-Âmme lilkitab, 2. Basım, 1992.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. *Lisânü'l-'Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 1994.
- İbn Sa'd, Ebu Abdillâh Muhammed. *Kitâbü't-tabakâti'l-kebîr*. thk. İhsan Abbâs. 8 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 1968.

- İbn Seyyidünnâs, Ebü'l-Feth Fethuddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Ya'murî. *Uyûnü'l-eser fi fûnûni'l-meğazî ve's-şemâil ve's-siyer*. thk. İbrahim Muhammed Ramazan. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1993.
- İbn Şebbe, Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe en-Nümeyrî el-Basrî. *Târîhu'l-Medîneti'l-münevvere*. thk. Fehîm M. Şeltût. 4 Cilt. Beyrut: Darü'l Kütübi'l İlmiyye, 1996.
- İbn Tolun, Ebü'l-Fazl (Ebû Abdillâh) Şemsüddîn Muhammed b. Alî b. Ahmed b. Tolun ed-Dımaşkî. *Fassü'l-havâtım fî mâ kîle fi'l-velâ'im*. nşr. Nizâr Abâza. Dımaşk, 1987.
- İbn 'Abdülber en-Nemerî, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. el-İstîâb fî ma'rifeti'l-ashâb. thk. Ali M. el-Bicâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 1996.
- İbn 'Abdülber en-Nemerî, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. el-İstizkârü'l-câmi' li-mezâhibi fukahâ'i'l-emsâr ve 'ulemâ'i'l-aktâr fî mâ tezammenehü'l-muvaţta' min me'âni'r-re'y ve'l-âsâr. thk. Sâlim Muhammed Atâ - Muhammed Ali Mu'az. 8 Cilt. Beyrut: Darü'l Kütübi'l İlmiyye, 2000.
- İbn 'Abdülber en-Nemerî, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. 'Abdillâh b. Muhammed. *el-İntikâ' fî fedâili'ss-selâsseti'l-e'immeti'l-fukahâ*. Beyrut: y.y., ts.
- İbn 'Abdülber en-Nemerî, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. 'Abdillâh b. Muhammed. *et-Temhîd li mâ fî'l-muvaţta' mine'l-me'ânî ve'l-esânîd*. thk. Muştafâ b. 'Ahmed el-'Alevî, Muhammed 'Abdulkebîr el-Bekrî. 24 Cilt. Mağrib: Vezâratu 'Umumi'l-Evķâf ve's-Şu'ûni'l-İslâmiyye, 1387/1967.
- İbnü'l-Arabî, Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Meâfirî. *Ahkâmü'l-Kur'ân*. 4 Cilt. Beyrut: Darü'l Kütübi'l İlmiyye, 3. Basım, 2003.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî. *Üsdü'l-ğâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*. thk. Muhammed İbrahi el-Benâ vd. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1989.
- İmam Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî el-Asbahî el-Yemenî. *Muvatta'ü'l-İmâm Mâlik (Rivâyetu Yahyâ)*. thk. Muhmmmed Mustafa el-A'zamî. 6 Cilt. Abudabi: Müessese Zâyed b. Sultân, 1425.
- İmam Mâlik, Ebû Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî. *el-Muvatta' (Rivâyetu Ebî Mus'ab)*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Mahmûd Halîl. 2 Cilt. Beyrut: Mu'essesetu'r-Risâle, 1991.
- İmam Mâlik, Ebû 'Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî. *el-Muvatta' (Rivâyetu's-Şeybânî)*. thk. 'Abdulvehhâb 'Abdullaţîf. b.y.: y.y., ts.
- Kâdî İyâz, Ebü'l-Fadl 'İyâd b. Mûsâ el-Yahsubî el-. *Tertîbu'l-medârik ve takrîbu'l-mesâlik*. thk. İbn Tâvîl et-Tancî vd. 8 Cilt. Mağrib: Maţba'atu Fuđâle, 1385/1965-1403/1983.
- Kallek, Cengiz. "Müellefe-i Kulûb". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/475-476. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Kandemir, M. Yaşar. "el-Muvatta'". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/416-418. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

- Kandemir, M. Yaşar. “Fâtıma”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12/219-223. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Kandemir, M. Yaşar. “Hadis”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/27-64. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Kandemir, Mehmet Yaşar. *Şemâil-i Şerîf Şerhi*. 3 Cilt. İstanbul: Tahlil Yayınları, 2. Basım, 2016.
- Kandemir, M.Yaşar. “Şemâil”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/497-500. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Kapar, Mehmet Ali. “Safvân b. Ümeyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/486-487. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Karacabey, Salih. “Sa’d b. Rebî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/375-376. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Kaşâlânî, Ebû’l-‘Abbâs Ahmed b. Muhammed el-. *el-Mevâhibu’l-Ledunniyye bi’l-Menhi’l-Muhammediyye*. 3 Cilt. Kahire: el-Mektebetu’t-Tevfikîyye, ts.
- Kolkıran, Gönül. *Tarih ve Hadis Disiplini Açısından Güvenirlilik Sorunu: İbn İshak ve Vakidi Örneği*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Küçük, Raşit. “Abbâd b. Bişr”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/12. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Leknevî, Ebû’l-Hasenât Muhammed Abdülhay b. Muhammed Abdilhalîm el-. *Muvatta’ el-İmâm Mâlik rivâyetü Muhammed b. el-Hasen eş-Şeybânî me’a et-Ta’lîku’l-mümecced ‘alâ Muvatta’i’l-İmâm Muhammed*. nşr. Takiyyüddin en-Nedvî. 3 Cilt. Dımaşk: Dâru’l-Kalem, 2. Basım, 1412.
- Makrizi, Ahmed b. Ali b. Abdülkadir Ebu’l Abbas el-Hüseynî el-Abdî Takiyyüddin. *İmt’âu’l Esmâ*. 15 Cilt. Beyrut: Darü’l Kütübi’l-İlmiyye, 1990.
- Martı, Hüriye vd. *Hadislerle İslam*. ed. Mehmet Emin Özafşar vd. 7 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014.
- Oral, Kenan. *Muvatta’ın Oluşum Süreci Nüsha Farklılıkları ve Nedenleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktor Tezi, 2020.
- Öğüt, Salim. “Hac”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/386-389. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Önal, Ramazan. *İbn Ebî Şeybe’nin Musannef’indeki Siyer ve Meğâzî İle İlgili Rivayetlerinin Tespiti ve Değerlendirilmesi (Mekke Dönemi)*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Önkal, Ahmet. “Ci’râne”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/25. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Öz, Şaban. *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006.
- Özdemir, Recep. “İmam Mâlik’in Muvatta’ı Üzerine”. *Hikmet Yurdu Düşünce - Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 10/19 (2017), 99-125.

- Özel, Ahmet. “Mâlik b. Enes”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/506-513. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Özen, Şükrü. “Rebîa b. Ebû Abdurrahman”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/499-500. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Özkan, Halit. “Zührî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/544-549. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Öztürk, Levent. “Necâşî Ashame”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/476-477. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Sehâvî, Şemseddin Muhammed b. Abdurrahman. *el-Î'lân bi't-tevbîh limen zemme 'ehle't-tarih*. Riyad, 2017.
- Sekizli, H.Ahmet. “Mescid-i Kibleteyn”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/278-279. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Sönmez, Mehmet Ali. “Evs b. Havlî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/543. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Süheylî, Ebû'l-Kâsım Abdurrahmân b. Abdillâh b. Ahmed el-Has'amî es-Süheylî el-Mâlekî. *er-Ravzu'l-ünüf fî şerhi's-Sîreti'n-nebeviyye li'bni Hişâm*. thk. Ömer Abdüsselam es-Selâmî. 7 Cilt. Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 2000.
- Şâmî, Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî. *Subulü'l-hudâ ve'r-reşâd fî sîreti hayri'l-ibâd*. thk. Alî Muhammed Mu'avvid - Âdil Ahmed. 12 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993.
- Şevkânî, Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Yemenî eş-. *Neylu'l-evtâr*. thk. Usâmuddîn es-Sabâbî. 8 Cilt. Mısır: Dâru'l-Hadîs, 1413/1993.
- Şimşek Ergül, Ayşenur. *Hizmet Peygamber'in (sav) Eşlerinin Birbirleriyle Olan İlişkileri*. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Şulul, Kasım. *Siyer Usûlü*. İstanbul: Ensar, 1. Basım, 2019.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*. 11 Cilt. Beyrut: Dâru't-Turâs, 2. Basım, 1967.
- Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd et-. *Müsned*. thk. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî. 4 Cilt. Mısır: Dâru'l-Hicr, 1419.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-. *eş-Şemâilü'n-nebeviyye ve'l-hasâ'ilü'l-Mustafaviyye*. thk. Seyid b. Abbas el-Cüleymî. Mekke, 1993.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-. *Sünenü't-Tirmizî*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1996.
- Topal, Ramazan. *Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Yer Alan Siyer Rivayetlerinin Tespiti ve Değerlendirilmesi (Hicret'e Kadar)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Ünal, Sadettin vd. “Kâbe”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/21-26. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

- Vâkıdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Vâkıdî el-Eslemî el-Medenî. *el-Megâzî*. thk. Marsden Jones. Beyrut: Âlemu'l-Kütüb, 3. Basım, 1984.
- Yâkup el- Hamevî, Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkut b. Abdillâh el-Hamevî el-Bağdâdî er-Rûmî. *Mu'cemü'l-büldân*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 2. Basım, 1995.
- Yaran, İbrahim. “Düğün”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/15-16. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Ya'kûb b. Sufyân el-Fesevî, Ebû Yûsuf Ya'kûb b. Sufyân el-Fârisî. *el-Ma'rife ve't-Târih*. thk. Ekrem Dîyâ el-'Umerî. 3 Cilt. Beyrut: Mu'essesetu'r-Risâle, 1401/1981.
- Yiğit, İsmail. “Tebük Gazvesi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/228-230. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*. thk. Beşşâr, Avvâd Ma'rûf. 23 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 3. Basım, 1417.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî . *el-Keşşâf 'an haha'iki gavâmîzi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fî vücûhi't-te'vîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1971.
- Zürkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdilbâkî b. Yûsuf . *Şerhu'l-Muvatta'*. 4 Cilt. Kahire: Mektebetü's-Sekâfeti'l-İslâmiyy, 2003.